בית שני · יוסף בן מתתיהו

קדמוניות היהודים

יוסף בן מתתיהו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קדמוניות היהודים

יוסף בן מתתיהו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קדמוניות-היהודים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

ספר א 4
פרק א 4
פרק ב 7
פרק ג 10
פרק ד 14
פרק ה 16
פרק ו 16
פרק ז 20
פרק ח 21
פרק ט 23
פרק י 23
פרק יא 25
פרק יב 27
פרק יג 29
פרק יד 31
פרק טו 31
פרק טז 31
פרק יז 33
פרק יח 34
פרק יט 36
פרק כ 41
פרק כא 43
פרק כב 44
ספר ב 44
פרק א 44
פרק ב 45
פרק ג 46
ספר יא 48
פרק א 48
פרק ב 50
פרק ג 51
פרק ד 57
פרק ה 61
פרק ו 69
פרק ז 69
פרק ח 70
ספר טו 75
פרק יא 75

ספר א

פרק א

מעשה בראשית.

בראשית ברא אלהים שמים וארץ, והארץ היתה מעֻלפת בערפל, חבושה בחשֵכה ורוח אלהים מרחפת על פניה, וַיְצַו אלהים: יהי אור; ויהי אור, וירא אלהים (לאור הזה) את כל מסתרי הַחֹמֶר הָרַת עולם,[1] ויבדל בין האור ובין החשך, ויקרא לאור יום ולחשך קרא לילה, ולראשית הלילה והמנוחה קרא ערב, ולראשית האור והעבודה קרא בקר, ויהי ערב ויהי בֹקר יום ראשון. אך בתורת משה כתוב יום אחד תחת יום ראשון, ופשר הדבר אין מקומו פה בספר דברי הימים, ושמתי לו מקום בספר אשר יעדתיו לבאר בו הליכות ספרי קדשנו וטעמי מצות התורה.[2] ביום השני רָקַע אלהים את רקיע השמים וימתחהו מעל כל יצורי התבל, וייסדהו בספירים וַיְקָרֵהו בחשרת מים ואגלי טל להשקות את האדמה ולהצמיחה. ביום השלישי יָסד את הארץ על מכוניה וּלְמֻזַח תמיד חגר אותה במים רבים, וביום ההוא הִדְשִיא את הארץ דשא עשב מזריע זרע וַיְטַע כל עץ מאכל וכל נטעי נעמנים. ביום הרביעי פֵּאֵר וַיַעַד את רקיע השמים בַּעֲדֵי השמש, הירח וכל כוכבי אור וישם חק למסלוליהם ותקופותיהם להיות לאותות ולמועדים לימים ושנים. ביום החמישי ברא אלהים את בעלי סנפיר וקשקשת וכל נפש החיה אשר שרצו המים למיניהם, גם כל בעלי כנפים המעופפים תחת רקיע השמים, ויטע בהם התשוקה לדבקה איש באשתו להחיות זרע ולפרות ולרבות בארץ. ביום הששי יצר אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו, זכר ונקבה ברא אותם, ולאחרונה ברא את האדם בצלמו כדמותו, ואז כָּלוּ השמים והארץ וכל צבאם, ויכל אלהים את כל מעשה בראשית וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר פעל ועשה, ויברך את יום השביעי ויקדשהו, ועל כן צוה ה' גם אותנו לשבות ביום השביעי ולקדש אותו, ושמרו בני ישראל את השבת לדורות עולם וישבתו וינָפשו בו כמצַוה עליהם מפי ה' ביד משה.

[1] וועלט מאטעריע. ועל דרך זה אמרו חז"ל במסכת חגיגה (יב.) אמר ר' אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו כו' וכן אמר ר' יעקב כי באור ההוא היה אדם צופה ורואה ומביט מסוף העולם ועד סופו.

[2] וזה לשון המבאר לספר נתיבות השלום (בראשית א', ה'): ואמר יום אחד ולא יום ראשון, לפי שאין ראשון בלי שני דעדיין לא נעשה השני, כי הראשון קודם להשני במנין או במעלה אבל שניהם נמצאים והוא ממאמר הנקרא מבעלי ההגיון מאמר המצטרף אבל האחד לא יורה על שני.

אחרי אשר הודיעה תורתנו את דבר יום השביעי (יום השבת) אשר בו שבת אלהים מכל מלאכתו, תשוב להודיענו את סוד יצירת האדם בפרט אחרי אשר הודיעה את זאת בכלל[3] וְתוֹדִיענו כי ה' אלהים יָצר את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו רוח ונשמה[4] ויהי האדם לנפש חַיָה, וזה שְׁמוֹ אשר פי ה' יְקֻבנו: אדם על שם האדמה האֲדָמה אשר ממנה יְצָרוֹ יוֹצְרוֹ, כי מראה הָאָדֶם הוא מראה האדמה בהיותה עוד בבתוליה וראש עפרות תבל. אחרי כן הביא ה' את כל חית השדה ואת כל עוף השמים לראות מה יקרא להם האדם, והאדם קרא להם שמות לפי תכונותיהם, ובשמות ההם הם נקראים עד היום הזה. כראות אלהים כי לא טוב היות האדם לבדו בלא עזר כנגדו, וגם האדם התעצב אל לבו בראותו כי כל בעלי החיים יְלָוּוּ איש איש אל אשתו ורק הוא נופל מהם בדבר הזה, אז הפיל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח צלע אחת מצלעותיו ויבן אותה לאשה ויביאה אל האדם ויאמר האדם זאת היא עצם מעצמי ובשר מבשרי ויקרא לה בשם אשה כי מאיש לֻקחה, אך אחרי כן קרא לה בשם חוה כי היא היתה אם כל חי.

ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם ויצמח שם כל עצי פרי נחמדים למראה וטובים למאכל גם עץ הדעת טוב ורע ועץ החיים נטע בתוך הגן, וישם שם את האדם ואת אשתו לעבוד את הגן ולשמרו, ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים , שם האחד פישון, כי פשו מימיו[5], והוא ההולך אל ארץ הוּדוּ (אינדיען) והיונים קראו לו בשם גאנגעסי, ושם ישתפך אל ים ההודי. ושֵׁם הנהר השני גיחון, והיונים יקראו לו נילוס, והוא יגיח מארץ הקדם לארץ מצרים. שֵׁם הנהר השלישי חִדֶקֶל , פתרונו בלשון

[3]הכלל הגדול הזה בתורה, הורה אותנו גם ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי בל"ב מדות שהתורה נדרשת בהן, והוא מכלל שאחריו מעשה ואינו אלא פרטו של ראשון. ויברא את האדם זה הוא כלל, סתם ברייתו וסתם מעשיו, וחזר ופירש ויצר ה' אלהים את האדם וגו' ויצמח לו גן בעדן ויניחהו בגן עדן ויפל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון כו' ע"ש במדה י"ג והכלל הזה ידע גם יוסף בן מתתיהו אשר היה למוד ה' בתורה הכתובה והמסורה.

[4]בתורה לא נזכר רוח רק נשמת חיים ונפש חיה (בראשית ה' ו').

[5]אודות ארבעה ראשים ההם, הרבו חכמים רבים לחקור מימי קדם עד הימים האלה, ולא זה המקום להאריך בחקירות כאלה, ורק בדברים קצרים נעיר בזה כי פישון הוא משרש פוש ענינו רבוי והתעצמות המתרבה מעצמו ונתוסף בכמותו, כמו ופשו פרשיו (חבקוק א', ח') (פיל זיין), פרה ורבה תרגם פשו, כי הפרני ארי אפשני וכן נפיש בארמית לשון הרבה, וכן בתלמוד נפישי גמלי סבי וכו' והראב"ע פירשו התפשטות (זיך אויסברייטען) שוה לשרש פשה (ע' אוה"ש שורש פוש ושרש פשה) גם הוראת שם פרת לדעת המחבר הוא בהוראת שם פישון, אך ההבדל ביניהם כי מי פישון רבים הם ועצומים רק במקומם , ומי פרת מתפשטים גם למקומות אחרים בעלותם על גדותם כטבע הנהר הזה. אך לא אדע לכוין הוראת שם פרת להוראת פרח, גם לא אבין איך החליף המחבר שם חדקל העברי לשם דגלת הארמי והכשדי, גם שם דגלת לא יורה על דבר חד וצר. ואולי דעת המחבר בשם דגלת כדעת בעל מחקרי ארץ כי הוא שם חדקל בעצמו בשנוי ההברה, כי לפעמים ישתנו קצת גם השמות הפרטים מלשון אל לשון, והחי"ת בשם חדקל הוא נוסף כחית"ין אשר בשמות חבצלת, חנמל, חשמנים, יתכן שלזאת כונו חז"ל באמרם: לה נקרא שמו חדקל, (ר"ל בתוספת החי"ת) לפי שמימיו חדים וקלים, ואולם דקל (הוא דגל) שמו. ולפי זה יצדק המחבר באמרו כי נהר טיגריס יקרא בשם דגלת בשפת עברית, אולם תחת חד וצר צ"ל חד וקל, והמעתיק את דברי המחבר טעה בהעתקתו—.

עברית חַד, כי מימיו חדים, והיונים קראו לו טיגריס. ושֵם הנהר הרביעי פרת, שם המורה בלשון עֵבר על הִתְפַּשֵּט לארך ולרחב, או הוראתו כהוראת שֵם פרח, ושני הנהרות האלה (חדקל ופרת) נופלים אל ים האדום.

אחרי אשר שָׂם ה' את האדם ואת אשתו בגן עדן צוה אותם לאמר: מכל עֵץ הגן אָכֹל תאכלו, אך מעֵץ הדעת טוב ורע לא תאכלו ממנו, כי ביום אכלכם ממנו תָּאשָׁמוּ ורעה תבוא עליכם (המות). והנה בעת הַמְאֻשָּׁרָה ההיא היה שלום ואחוה בין חַיְתוֹ ארץ, [וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי רבץ, ועגל וכפיר ומריא רעו באחו], לא הרעו ולא השחיתו בכל רחבי ארץ, ואהבה נאמנה היתה גם ביניהם ובין האדם[6]. רק הנחש היה ערום מכל חית השדה, ויקנא בהצלחת האדם ואשתו וברוב טוּבָם בעֵדן גן אלהים, ויתנכל בעָרמתו לָשׂוּם מוקשים לרגליהם ולהפילם במהמורות, ובדעתו כי בעברם את מצות האלהים יִבֶּלע להם וילכו מדחי אל דחי, השיא את האשה (כי דעתה קלה) לאכול מפרי עֵץ הדעת למרות פי ה', ובחלקת לשונו דבר אליה כי רק מאשר יודע אלהים כי ביום אכלם ממנו תפקחנה עיניהם ויהיו כאלהים יודעי טוב ורע, רק בעבור זאת צוה אותם לבלתי אכל ממנו, ובפה חנף ושפתי חלקות הִדִּיחַ את האשה ותקח מפרי עֵץ הדעת ותאכל ותתענג על טובם ותשמח על נעמם ותתן גם לאישה עמה ויאכל גם הוא, ותפקחנה עיני שניהם וידעו ויבינו כי עירומים הם ויתבוששו — כי בעֵץ ההוא הטביע ה' סגלה נפלאה לתת מזִמה ויתרון דעת לאוכל מפריו — ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות לכסות את ערותם, וַיְדַמּוּ בנפשם כי טוב להם עתה מאז ומאֵשרים הם בפקוח עיניהם ובהשכילם למַלאות את מחסוריהם—. אך בשמעם את קול ה' אלהים מתהלך בגן, התחבאו תחת עצי הגן, כי ידעו את עַוָתָם ולא נועזו להרים פניהם אליו. ויקרא ה' אלהים אל האדם וישאלהו על מה זה יתחמק ויחבא מפניו תחת אשר עד כה ראה פניו בששון ובשמחת לבב? וידם האדם, כי לא מצא מענה לשון. אז דבר ה' אליו באפו, ויאמר: ידעתי כי לא על צדקותיך נאלמת ולא תפתח פיך — ידעתי כי מרית את פי ותאכל מן העֵץ אשר צויתיך לבלתי אֲכָל ממנו, ועתה הנך ברעתך — לוּא הקשבת למצותי, כי אז היית מאשר בארץ ודאגה וְחֹסֶר לא לחצו לבך, כי אז נתתי שמחת עולם בלבך וענג ושעשועים ונעימות נצח בנפשך, ויהי כחול ימיך, וזקנה ושיבה לא כפפו קומתך—. אז התודה האדם על עֲוֹנוֹ, ויתנפל ויתחנן אל ה' לסלוח לו, וישיא עֲוֹן אשמתו על אשתו, ויאמר: האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העֵץ וָאֹכֵל. והאשה השיאה עון האשמה על הנחש,

[6] בקלל ה' את הנחש, אמר: ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה וגו' (בראשית ג', ט"ו), מכלל שעד העת ההיא היה שלום ואהבה בין הנחש ובין האדם גם בין כל החיות ובין האדם—.

ותאמר: הנחש הערום והנוכל השיאני ואכל. ויאמר ה' אלהים אל הנחש: כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה , לשונך תהי נאלמה בפיך והדבר יחדל ממך לעולם, ותחת זאת אשים חמת מות ורעל תחת לשונך, ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה, הוא ישופך ראש (כי ממנו נפתחה רעת האדם והאדם ישלם גמולך בראשך) ואתה תשופנו עקב, על גחונך תלך, כי מקצץ אני רגליך, ועפר תאכל כל ימי חייך בהיותך זוחל עפר—. אל האשה, אמר: יען אשר שמעת בקול הנחש ותחטאו וגם את אישך החטאת, הרבה ארבה עצבונך והרונך, בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך. ולאדם אמר: כי שמעת בקול אשתך והפרת את מצותי, ארורה האדמה בעבורך, בזעת אפיך תעבוד אותה, והיא לא תוסיף תת כחה לך, וגם אחרי עבודה קשה לא תוציא רק מעט צמח אשר יעשה קמח, ואכלת את עשב השדה[7]. ואחרי אשר הרביץ אלהים את הקללות האלה על האדם ואשתו, גרש אותם מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לֻקחו משם.

פרק ב

תולדות בני האדם ועשרה הדורות אחריו עד המבול.

והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי איש את ה', ותוסף ללדת בן ותקרא את שמו הבל באמרה הֶבל ימינו ואֵבל על הארץ. גם בנות ילדה חוה לאדם אישה. וקין והבל נפרדו איש מאחיו במחשבותיהם ומעשיהם, הבל הצעיר היה רעה צאן וַיִּשַׁע ה' לנגדו תמיד וילך בדרכיו, וקין היה עבד אדמה ואין פחד אלהים לנגד עיניו. ויהי מקץ ימים וַיְוַעֲדוּ שניהם להביא מנחה לה', קין הביא את מנחתו מפרי האדמה ומפרי העץ, והבל הביא מחלב צאנו ומבכריהם[8], וישע ה' אל הבל ואל מנחתו אשר הביא מצאצאי הטבע ברוח נדיבה, ואל קין הַכֵּלַי וצר העין ואל מנחתו אשר הוציא בחזקת היד מן הארץ, לא שעה. ויחר לקין מאד בראותו כי יתר שאת להבל אחיו ממנו, ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, ואת גויתו הסתיר בבור ויכס בעפר, ויחשוב כי בזאת יסתר גם עונו, אך ה' אלהים אשר אין נסתר מנגד עיניו, ראה את אשר עשה וישאלהו: אי הבל אחיך? הלא שבת אחים ישבתם תמיד יחדו וזה ימים אחדים הנך יושב לבדד, ויחרד קין וידם. אך עד מהרה הרהיב בנפשו עז ויען ויאמר: גם בעיני

[7] המחבר כתב את הסי' הזה בעבור חכמי העמים, והם לא יקבלו את דברי חז"ל (במס' ברכות ס"א, בב"ר פרשה כ' ובספרא שמיני סי' כ"ח) בגדולה מתחילין מן הגדול ובקללה מן הקטן שעל כן נתקלל הנחש תחלה ואח"כ חוה ולבסוף נתקלל אדם, ועל כן הפך המחבר בגוף הספר את הסדר וכתב שבתחלה נתקלל אדם ואח"כ חוה ולבסוף הנחש.

[8] לפני המחבר היה הנוסח מבכורות צאנו ומֵחֶלְבֵיהֶן תחת וּמֵחֶלְבֵהֶן (בראשית ד' ד' וע"ש בבאור).

יפלא הדבר — וכאשר האיץ בו ה׳ להגיד לו אי הבל, חרה לקין ויען עַזוּת: גם אנכי לא ידעתי איהו! השומר אחי אנכי או אֹמְנוֹ ומלמדו אשר מספר צעדיו אדע? אז דבר אליו ה׳ באפו: התדמה בנפשך כי ממני יפלא דבר? או אם יסתר פועל רע במסתרים אני לא אראה פעלו? הנה קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה לקחת נקם מיד שופכם! ועתה כי עשית זאת ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך! כי תעבוד את האדמה לא תסף תת כחה לך, נע ונד תהיה בארץ, אז יכנע לבב קין הערל ויחל את פני ה׳ בזבח ומנחה, גם התודה על עונו ויאמר: אהה גדול עוני מנשוא! ויאמר אליו ה׳: לא תמות — אך פקד אפקוד עונך עד דור השביעי—. ויגרש אותו ואת אשתו וַיַּרְגִּיזֵם ממנוחתם להיות נעים ונדים בארץ. ויירא קין מפני החיות הטורפות השואפות לדמים, ויאמר: הה ה׳! הן גרשת אותי היום ממקום מנוחתי להתנודד ברחבי ארץ, והיה כל חיה רעה אשר תמצאני אהי טרף לְשִׁנָּיהּ. וישם ה׳ לקין אות להיות מוראו וחתיתו על כל חיתו טרף, וישלחהו להתנודד בארץ מבלי מצוא מנוח לנפשו העשוקה בדמי הבל אחיו. אמנם אחרי התנודדו ימים רבים בארץ, הניח לו ה׳ מרגזו ויתנהו לשבת בארץ נוד, ושם בנה לו קין בית לשבתו ויולד בנים ובנות. אך גם אז לא היטיב את דרכיו ואת מעלליו, ויוסף עוד הרע, ויתמכר לשרירות לבו הרע, עָשַׁק עֹשֶׁק ויחמוס ויגזול ויעש כל תועבות ה׳ אשר שנא, גם הסית את רעיו לפלס חמס ידיהם בארץ, ולהנזר לתענוגות בשרים וחמדות נְמֻבְזוֹת, ויעזור להם בכל דבר פשע וחטאה. הוא היה הראשון אשר הפריע את נעימות חיי הַתֹּם והיושר אשר היו בני האדם עד הימים ההם, בהמציאו את דרכי המדות והמשקולת למדוד ולשקול כל דבר מאכל אשר יאכל, ובלמדו את בני האדם אהבת בצע מעשקות וזמה ועגבים. הוא היה הראשון אשר הציב גבולות לשדות וגנים ואשר בנה עיר מושב מוקפת חומה. בעיר ההיא הושיב בחזקת היד בני חוֹרִים ויכניעם תחת ידו, ואת שם העיר קרא כשם בנו בכורו חנוך. וחנוך ילד את עירד, ועירד ילד את מחויאל, ומחייאל ילד את מתושאל, ומתושאל ילד את למך, ולמך היה הראשון אשר לקח לו שתי נשים, שם האחת עדה ושם השנית צלה, ושתיהן ילדו לו שבעה ושבעים בנים[9] מבני עדה מֵהֶלל שֵׁם יָבָל אבי כל יושב אהל ומקנה, ושם יוּבָל אבי כל תופש כנור ועוגב. ומבני צלה היה תובל קין[10] אשר גבר על אחיו בכח ידיו ואמץ זרועו ויהי אבי כל חרש ברזל ומוציא כלי קרב למעשיהם, ובכחו וגבורתו גם בכח כלי המשחית אשר המציא, הפיל אימתו ופחדו על כל סביביו ולא נבצרה ממנו כל מזמה אשר יזם לעשות. ולמך

[9] מאין לקח המחבר את הדבר הזה, נעלם ממני ולא נדע, ובלי ספק שאב את הדיעה הזאת ממקור נאמן מספר עתיק ימים אשר אבד ממנו כספרים רבים כאלה ורמז לזה ולמך שבעים ושבעה—.

[10] המחבר יקרא את תובל בשם טבאל.

אשר ידע דעת עליון, ידע גם את האֲלה ואת נקמת שדי הרובצת עוד עליו ועל בניו עד דור השביעי בגלל קין אשר שפך את דמי הבל אחיו, ויספר זאת גם לעדה וצלה נשיו[11]--. ובני קין הרבו הָרֵעַ וישחיתו דרכם על הארץ לַמְרוֹת פי ה' גם בעוד אשר היה אדם אביהם בחיים חיתו ומה גם אחרי מותו. כי הם היו זרע מרעים ויתחרו אך להרע ויגורו מלחמות כל היום וידיהם דמים מלאו, ואם לפעמים השיב אחד מהם את ידיו מרצח וְשֶׁפֶךְ דם, התעיב לעומת זה עלילה בחמס וגזל ובחמדות נתעבות שכם אחד על אחיו המרצחים. והנה כאשר הרבו בני קין לעשות הרע בעיני ה', כן הרבו בני שת לעשות הטוב והישר בעיני אלהים. כי אחרי אשר נרצח הבל ואחרי אשר גֹּרַשׁ קין מעל פני האדמה, נשאר האדם עריר, ויתעצב מאד אל לבו, ויכסוף להוליד בנים אחרים אשר ירשו את הארץ אחריו, ואז היה בן שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת, באמרו כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין, ויהיו ימי אדם אחרי הולידו את שת שמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות. ואנחנו לא נספר בזה תולדות כל הבנים ההם, כי יארכו מאד הדברים, ורק אדות שת בחיר הבנים ההמה, נטיף בזה אמרים קצרים; שת היה איש צדיק תמים בדורותיו, מימי עלומיו הלך במעגלי צדק, ועד יומו האחרון התהלך את האלהים, וגם את בניו הדריך בדרכי ה' הישרים, וילמדם לעשות אך טוב וחסד. והבנים אשר הקשיבו למצותיו ישבו שאננים בארץ מולדתם ויתענגו על רוב שלום כל ימי חייהם הם היו אבות כל יודעי חקות השמים והליכות הכוכבים והמזלות, ומדאגה בדבר פן תשכחנה הידיעות הנכבדות ההנה בדורות הבאים — כי אדם הראשון נִבָּא כבר כי בחרות אף ה' על רֹעַ מעללי בני דורות הבאים, יביא עליהם מבול מים מבול אש לכלותם מעל פני האדמה — על כן הקימו בני שת שני עמודים גדולים, האחד עמוד לבנים והאחד עמוד אבנים, ויחרתו עליהם את דברי החכמות והמדעים אשר המציאו

[11] ע"פ הספור הזה נראה אור בשני כתובים סתומים וחתומים בס' בראשית (ד' כ"ג, כ"ד) ויאמר למך לנשיו וגו' כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי. כי שבעתים יקם קין ולמך שבעים ושבעה, כי הנה כאשר ספר למך לנשיו כי נקמת דמי הבל אשר שפך קין רובצת עוד עליו (כי הוא היה דור הששי לקין) ועל בניו, המתיקו הנשים עצה להרוג אותו לכפר בדמו את דמי הבל, ואז תסור נקמת שדי מעל בניהן—. ובהודע עצתן הרעה ללמך הוכיח להן בדברים נמרצים כי בעשותן זאת תוספנה עוד רעה לבניהן ונקמת ה' תרבץ על בניהן יתר הרבה עוד. כי הן גם את דמי קין המרצח ינקום ה' מיד שופכם, והנקמה ההיא תמשך שבעה דורות, אף כי ההורג אותו (את למך) אשר ידיו לא שפכו את דמי הבל, הלא תרבץ נקמת ה' עד שבעים ושבעה דור, ובזה רמז להן גם על שבעים ושבעה בניהן אשר ילדו לו—. וזאת היא כונת דברי למך לנשיו: עדה וצלה שמען קולי וגו' כי האיש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי, ר"ל הכי אנכי הרגתי את האיש הבל בעשותי בו פצעים פצעים, וילד (כי הבל היה עוד צעיר לימים) בחבורות חבורות (כאשר ארז"ל במס' סנהדרין ל"ז ע"ב כי קין עשה בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאת), ולפצעי ולחבורתי הוא כמו בפצעי ובחבורתי אשר עשיתי להבל (ע' מכלול לרד"ק שער דקדוק הפעלים דף מ"ה ע"ב דפוס ליק), הן כל הורג קין תרבץ נקמת שדי עליו שבעה דורות, הלא ההורג את למך יקם עד שבעים ושבעה דורות—. ובדברים נמרצים האלה הפחיד את נשיו לבל יהרגוהו.

ברוחב לבבם, באמרם אם יביא ה׳ מבול מים על הארץ וימח את עמוד הלבנים, והיה עמוד האבן לפליטה ודורות יולדו יראו את הרשום עליו בכתב אמת ויביאו לבב חכמה. ועל עמוד האבן חצבו בעט ברזל ועופרת ויודיעו כי הציבו גם עמוד לבנים כדמותו וכצלמו, ואם לא ימצא עוד בארץ, ידעו כי שטף מי המבול גרפו—. ועמוד אבן ההוא נצב עוד בארץ ארם (סוריא) עד היום הזה.

פרק ג

המבול. נח ובניו בבקעת שנער אחר המבול.

בני שת התהלכו במסלות ישרים ומעגלי צדק שבעה דורות, וה׳ האיר פניו אליהם וירק להם ברכות עד בלי די. אך דור השמיני סרו מארחות אבותיהם הטובים ויעשו הרע בעיני אלהים ואדם, ויתמכרו ללכת בדרכי לבם, וינזרו לְבשֶׁת וישחיתו דרכם על הארץ, עד כי חרה בם אף ה׳ עד להשחית. גם מלאכי אלהים[12] הרעו אז לעשות, כי גם הם חמדו את יפי בנות האדם בלבבם, ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו, ויולידו בנים סוררים ומורים, אשר בטחו בכח ידיהם וזרוע עֻזם, ויבוזו לכל ארחות צדק, ויעשו אך הרע בעיני ה׳ והם דומים להנפילים אשר פי היוָנים יקבם בשם גינאנטים (גיגאנטען).

ונח ראה את רעה בני האדם, וירע לו רעה גדולה מאד ויפלו פניו, וימַלא פיו תוכחות ויוכיחם על דרכיהם הרעים ומעלליהם הנשחתים, אך כל עמלו נשאר מָעַל, כי הם בזו לו לעגו לו, ולא הקשיבו אל כל דבריו. אז ירא נח פן יבער כמעט אף הרשעים ההם ויהרגו אותו ואת אשתו ובניו וכל אנשי ביתו, וישם על לבו לעזוב את הארץ ההיא ולהרחיק נדוד לארצות נכריות. ונח מצא חן בעיני ה׳, כי היה איש צדיק תמים בדורותיו, ויהי מָגֵן לו ולא מָגֵן אותו בידי צוררי נפשו, אך באנשי רשע ההם חרה אפו ויאמר להשחיתם ואתם יחד את כל האדם, ולהקים תחתיהם אנשים טובים וישרים, ועל כן היתה ראשית מעשהו להקציר את ימי חיי האדם עד מאה ועשרים שנה, תחת אשר עד הימים ההם היו ימי חייהם כאלף שנים, ואחרי כן הביא עליהם מבול מים וימח את כל היקום, ורק את נח הציל ממי המבול, ויצוהו לעשות לו תבה בעלת[13] ארבע מכפלות, שלש מאות אמה ארך דחבה, חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה, גם צוהו להביא אתו אל התבה מכל מאכל אשר נאכל, ומכל החי שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני האדמה אחר המבול. כתלי התבה היו חזקים ומוצקים, גם מכסה התבה חזקה מאד לבל

[12] המחבר יבאר את שם "בני האלהים" (בראשית ו׳, ב׳-ד׳) כמו "מלאכי אלהים" (ענגעל גאטטעס), אך לדעת כל המפרשים הוא תאר לבני שת והוא ע״ד אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם (תהלים פ״ב , ו׳) ועוד רבות כאלה בתנ״ך.

[13] בתורה כתוב תחתים שנים ושלישים תעשה ועי׳ ב״ר פ׳ נח וברש״י שם.

יגיע שטף מי המבול אל תוכה, ויעש נח ככל אשר צוהו ה', ויבא הוא ושם וחם ויפת בניו ואשתו ושלשת נשי בניו אל התבה, המה וכל החיה והבהמה וכל הרמש וכל העוף כאשר צוה ה', ויסגור ה' בעדם. נח היה הדור העשירי לאדם הראשון, כי הוא היה בן למך, בן מתושלח, בן חנוך, בן ירד, בן מהללאל, בן קינן, בן אנוש, בן שת, בן אדם.

בשנת שש מאות שנה לחיי נח היה המבול על הארץ, בחדש השני אשר המקדונים יקראו לו בשם דִיוֹם והעברים בשם מרחשון, כי כן חלקו המצרים את חדשי השנה, ועל פי המחלקה הזאת יחשב החדש הזה לחדש השני בשנה, אך על פי תורת משה יחשב חדש אייר לחדש השני בשנה כי החדש הראשון הוא ניסן, החדש אשר היונים יקראו אותו בשם קסאנטינוס (Xantinus), יען כי בו יצאו בני ישראל ממצרים, ורֻבי המצות בעניני עבודת אלהים תעשינה על פי החשבון הזה לחדשי השנה, אולם בכל דברי ממכר וקנין ובבל הנהגות המדינה, נחשוב את חדש תשרי להחדש הראשון בשנה, ולפי החשבון הזה חדש מרחשון הוא החדש השני [14]—. ובעדות תורת משה הוחל המבול בשבעה עשר יום לחדש הזה [16]. מיום ברוא ה' את האדם עד המבול עברו [15] אלף ושש מאות וחמשים ושש שנים. החשבון הזה נמצא בתורת משה אם נחשוב את שני חיי האנשים הַמְצֻיָנִים והמהֻללים אשר היו בדורות עולמים ההם. והחשבון ההוא נחשוב מראשית עד אחרית ימי חייהם על הארץ.

כי אדם הראשון אשר חי תשע מאות ושלשים שנה, הוליד את שת בהיותו בן שלשים ומאת שנה [18], ושת היה בן חמש שנים ומאת שנה בהולידו את אנוש [17], ואנוש אשר חי חמש שנים ותשע מאות שנה, הוליד בהיותו בן תשעים שנה את קינן [19] ויתן את ממשלתו בידו. קינן חי תשע מאות ועשר שנה, ובהיותו בן שבעים שנה הוליד את מהללאל [20]. מהללאל חי חמש ותשעים שנה ושמונה מאות שנה, ובהיותו בן חמש שנים וששים שנה הוליד את ירד [21]. ירד חי שתים וששים שנה ותשע מאות שנה, ובהיותו בן מאה וששים ושתים שנים הוליד את חנוך. וחנוך היה בו חמש וששים שנה ושלש

[14] במסכת ר"ה (דף י"א ע"ב) נחלקו חכמי ישראל אדות החדש השני אשר בו החל המבול (בראשית ז', י"א) ר' אליעזר אומר זה מרחשון ור' יהושע אומר זה אייר (ע' ר"ם), ויוסף הכהן סובר כר' אליעזר—.

[15] לפי חשבון המחבר עברו שני אלפים ושש מאות ונ"ו שנים.

[16] בגוף הספר בשבעה ועשרים.

[17] בגוף הספר מאתים וחמשים שנה.

[18] בגוף הספר מאתים ושלשים.

[19] בגוף הספר מאה ושמונים.

[20] בגוף הספר מאה ושבעים.

[21] בגוף הספר מאה וששים ושתים. על אודות כל השנוים האלה הרבו כבר חכמים וסופרים רבים לחקור ולדרוש, והדברים ארוכים מאד, ואין פה מקומם.

מאות שנה ויקחהו אלהים ולא נדע עוד ממנו דבר, ובהיותו בן חמש וששים שנה הוליד את מתושלח, ומתושלח בהיותו בן מאה ושמנים ושבע שנים הוליד את למך ויתן את ממשלתו בידו אחרי מָשְׁלוֹ הוא לבדו תשע וששים שנה ותשע מאות שנה. ולמך משל על בני האדם שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה, ואז נתן את ממשלתו ביד נח בנו אשר נולד לו בהיותו בן שתים ושמנים שנה ומאת שנה, וְנֹחַ משל תשע מאות וחמשים שנה. ואם נחשוב את שנות הדורות ההם באופן הזה אשר יֵצא כאור מספר השנים מאדם עד המבול, הלא הוא [22] אלף ושש מאות וחמשים ושש שנים, אך אין לנו לחקור ולחפש אחרי אחרית בני הדורות ההם (אשר ימי חייהם נמשכו עד שְׁלֹשִׁים ועד רְבֵּעִים) רק לחשוב ראשית ימי חייהם ומתי נולדו—.

אחרי תת ה׳ אותות לבני האדם כי ישובו מדרכיהם ומהחמס אשר בכפיהם, ולא שבו, המטיר ה׳ מטרות עז מן השמים ארבעים יום וארבעים לילה מבלי הפוגה, עד אשר גברו המים חמש עשרה אמה על הארץ, ויגוע כל האדם וימח כל היקום אשר על פני האדמה. חמשים ומאת יום גברו המים, ולתקופת השנה בחדש השביעי בשבעה עשר לחדש [23] הלכו המים הָלוֹך וחסור, ותנח התבה על אחד ההרים בארץ ארמיניה [24], ויפתח נח את חלון התבה וירא כי במקומות אחדים חרבו מעט פני האדמה, ותחי רוחו. ואחרי ימים מעטים שלח את הָעֹרֵב מן התבה לראות אם המצא תמצא יבשת ארץ אשר יוכל לשבת בה. אך העֹרֵב ראה כי המים יכסו עוד את פני הארץ וישב אל נח לתוך התבה, ויחל נח שבעת ימים וישלח את היונה לראות הקלו המים מעל הארץ, ותשב גם היא אליו, כי לא מצאה מנוח לכף רגלה כי מים על פני כל הארץ, ויחל עוד שבעת ימים ויוסף שלח את היונה, ותבוא אליו לעת ערב טבולה בַּבוֹץ וענף עץ זית בפיה, וידע נח כי קלו המים מעל הארץ, וייחל עוד שבעת ימים אחרים ויוצא את כל החיה אשר אתו בתבה החוצה, ואחרי כן יצא גם הוא ואשתו ובניו ונשיהם מן התבה; אך לפני צאתו ממנה, הביא קרבן לה׳, ויאכל הוא ובניו מבשר הזבח[25]. המקום אשר נחה עליו תבת נח יקראו הארמינים בשם אפובאטעריון, ופתרונו מוצא (אויסגאנג), כי שם יצא נח וכל אשר אתו מן התבה, ואנשי המקום יַרְאוּ עד היום את שארית הפליטה אשר נשארה שם מתבת נח.

[22] לפי חשבון המחבר אלפים ותרנ״ו.
[23] בגוף הספר בשבעה לחדש.
[24] בתורה נקראו ההרים ההם בשם הרי אררט. וע׳ בתרגום יונתן.
[25] בתורה כתוב כי אחרי צאתו מן התבה בנה מזבח לה׳ ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח—.

זולת תורת משה יספרו גם סופרי העמים את דבר המבול והתבה איש איש בלשון עמו; בין הסופרים ההם, יכתוב בעראסוס הכשדי[26] אדות המבול כדברים האלה: "רבים אומרים כי על הרי קודרו בארץ ארמיניה יִמָּצְאו עוד קרשים אחדים מקרשי התבה אשר עשה נח, ואנשי המקום יקחו מהם כֹּפֶר (הַאֲרָץ) לרפאות חליים רבים ושונים". גם הירונימוס המצרי אשר כתב דברי ימי הצוֹרים, גם מנַאזעס ועוד סופרים רבים כתבו את דבר המבול והתבה ככל הכתוב בספר תורת משה. גם הסופר הנודע ניקולויס הדמשקי יכתוב בחלק התשעים וששה מספרו הגדול כדברים האלה: "ממעל לנפת מיליאַס יתנשא בארץ ארמיניה הר גבוה אשר יִקָּרֵא בשם באַריס, ואשר על פי הגדה עתיקה ברחו שם אנשים רבים בימי המבול וימלטו ממות; ואיש אחד עלה בתבה על ראש ההר ההוא וינצל ממי המבול, ושרידים מהתבה ההיא נמצאו שם ימים רבים, ואולי הוא האיש נח כפי המסֻפר בספר תורת משה".

ונח בצאתו מן התבה היה ירא פן יוסיף ה' להביא מבול על הארץ מדי שנה בשנה, ויבן מזבח לה' ויעל עליו עֹלת ויחל את פני ה' לבל ישוב לשחת עוד את האדם, ובפקדו אפו על הרשעים לא יספה גם את הצדיקים אתם יחד, ואז תכון תבל והאדמה תעבד ותזרע, גם יִבָּנוּ בתים ובני האדם יחַדשו ימיהם כקדם ויחיו חיי נעם כבשנים קדמוניות לפני המבול, גם יאריכו ימים על הארץ כימי אבותיהם הראשונים.

וישע ה' אל נח ואל קרבנו, וישמע בקול תפלתו, ויבטיחהו למלאות את שאלתו, כי מצא חן בעיניו בגלל צדקתו ותֹם לבבו. גם גלה את אזנו כי הוא לא יחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה, ולא ברצונו הביא את המבול לשחת כל בשר, רק בני האדם בחמס ידיהם ורע מעלליהם הֵסַבּוּ בנפשותם וכגמול ידם נעשה להם. ולו חפץ להשיב אנוש עד דכא ולכלותם מעל פני האדמה בשנאתו אותם, כי אז לא ברא אותם, כי טוב לבלתי תת חיים להאדם מאשר לשוב ולקחת ממנו מהר את החיים אשר נתן לו. אך יען כי נאץ נאצוני האנשים ההם, הוסיף ה' דבר אל נח, ויכעיסוני ברעתם וזדונם, הִמריצוני לעשות בהם שפטים ולהשיב גמול להם. אולם מעתה ועד עולם לא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ואני רחום וחנון, ורחמי על כל מעשי, גם נעתרתי אל תפלתך אשר התפללת בעד בני האדם, ולמענך למענך לא אשוב עוד להשחיתם. ואם אביא לפעמים סער מתחולל וגשם שוטף על הארץ, אל יפֹל לב האדם, כי לא אביא עוד מבול למחות את כל היקום מתחת השמים. אך אתם אל תוסיפו לשפוך עוד דמי אדם, ואם יזיד אנוש לשפוך דם אדם, גם דמו ישפך. ולעומת זאת אתיר

[26] עי' בספר בירוסי הכשדי להרה"ח דר' שלמה ראבין ווין תרמ"ב.

את ידכם לשפוך דמי חיה בהמה ועוף ולאכול את בשרם, וכל רמש אשר הוא חי נתתי לכם לאכלה, כירק עשב לפנים נתתי לכם עתה את כל, אפס כי לא תאכלו עם בשרם גם את דמם, כי הדם הוא הנפש בכל בעלי החיים. ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים ודגי הים, כי כל שַׁתִּי תחת רגליכם. ולאות ברית ביני וביניכם לבל יכרת כל בשר עוד ממי המבול, נתתי את קשתי בענן (הקשת היא בעיני היהודים כלי נשק האלהים וקשת גבורתו), והיה בעננו ענן עם סער ומטר סוחף על הארץ, ונראתה הקשת בענן, וזכרתי את ברית אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה, ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר. אחרי הדברים האלה, נעלה כבוד ה' מעל נח.

ויחי נח אחר המבול שלש מאות שנה וחמשים שנה, וַיְכַל בטוב ימיו ושנותיו בנעימים, ויהי כל ימי נח תשע מאות שנה וחמשים שנה וימת. והנה מקום אתי להזהיר את הקורא לבל יעוז לפסוח על שתי הסעפים בדבר מספר שנות אבותינו הראשונים אשר חיו עד תשע מאות וששים שנה תחת אשר ימי שנותינו על הארץ רק שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, כי תורת ה' תמימה היא וכל דבריה אמת ואמונה, ובאמונה אֹמֶן האריכו הדורות ההם ימים ככל אשר תספר תורתנו, יען כי מצאו חן בעיני האלהים בהתהלכם לפניו בתם לבבם וצדקת נפשם, גם יען אשר הם לא התגאלו במאכל תאוה ומשקה שכרון, כי מאכלם בריאה וְשִׁקּוּיָם מים חיים. אף לזאת האריך ה' את ימי חייהם לבעבור ילמדו עשות משפט וצדקה בארץ, ולבעבור תהי לאל ידם להתחקות על שרשי רגלי החכמות והמדעים, ולהוציא לאור את חקרי לבבם בהליכות הספירות וחקות צבא השמים, אשר לא היתה לאל ידם לבוא עד תכליתם אם לא האריכו ימים עד תשע מאות שנה למצער. גם סופרי היונים ויתר העמים יעידו כי בני הדורות הקדמונים האריכו ימים מאד ככל הכתוב בתורה, וכן יעיד גם מאַנעטאָ אשר כתב דברי ימי המצרים, גם בעראזוס אשר כתב דברי ימי הכשדים, גם הסופר מאכוס והסופר העסטיאֶאוס, גם הסופר היראָנימוס המצרי אשר כתב דברי ימי הצורים. והסופרים הנודעים העזיאס, העקאטאאוס העלאניקוס, אקווזילאאוס, עפארוס וניקולויס יכתבו כי בני הדורות ההם האריכו ימים יותר עוד מאשר כתוב בתורה, כי לפי דבריהם חיו עד אלף שנים.

פרק ד

דור הפלגה ופלגות הלשונות

שֵׁם, יפת וחם בני נח אשר נולדו מאה שנה לפני המבול, היו הראשונים אשר הרהיבו בנפשם עז לרדת אחר המבול מראשי ההרים אל הבקעות, גם חזקו את ידי יתר האנשים לעשות כאשר עשו הם, הבקעה הראשונה אשר אָוו למושב להם, היא הבקעה הגדולה

אשר בארץ שנער. אך ה' החפץ בטובת האדם, צוה אותם לבל ישבו צפופים במקום ההוא, רק יפוצו ברחבי תבל וישבו ברחבה, כי בשבתם איש אצל אחיו במקום אחד, תהי מריבה ביניהם, ואיש את אחיו ידחקון, כי לא ישא אותם, המקום לשבת יחדו, ובהפרדם במרחבי התבל תפרוץ גם עבודת האדמה בכל מקומות מושבותיהם, ינוב חילם ודגנם ותירושם ירבו להחיות עמים רבים, אולם האנשים ההם היו חסרי לב ולא האזינו למצות ה', ועל כן באה עליהם רעה כפי רֹע מעלליהם. ויהי כאשר החלו לָרֹב בבקעה ההיא ומספרם הלך הָלֹך וגדול, צוה אותם ה' שנית ללכת למרחבי ארץ ולבקש להם משכנות מבטחים, אך הם לא שמעו בקולו גם בפעם הזאת. כי הם נואלו ולא האמינו כי כל טובם בא להם מיד האל הטוב המטיב לכל, ויתאמרו כי בכחם ועצם ידם עשו להם חיל, ותחת עבוד אלהים על כל הטוב אשר היטיב עמהם, הכעיסוהו עוד במזמות רָשַׁע כֶּסֶל, ויחשבו מחשבת אָוֶן כי רק בשנאתו אותם יחפוץ להפיצם בארצות רבות, לבעבור יקל לו אז להנחֵת ידו עליהם ולדכאם תחת רגליו.

למחשבת רעה וחטאת מרי כזאת הדיח עוד אותם נמרוד נכד חם, ביתר עָז, כי בהיותו עז נפש וגבור עריץ, פתה אותם להאמין כי לא יד ה' רק ידם עשתה להם כל החיל אשר להם, כי ה' אויב ומתנקם הוא לבני האדם, וכל מחשבות לבו רק רע עליהם כל הימים. גם הבטיח להם כי הוא (נמרוד) יהי זרֹעם לבקרים ויצילם מיד ה' בכל עת אשר יחפוץ להרע להם ולהשחיתם, באמרו כי הוא יבנה להם מגדל רם ונשא אשר שיאו יניע עד לב השמים ומי המבול לא יגיעו עד מְרוֹם קצו, ואז יקח נקם מאת ה' על אשר המית את אבותיהם וישחיתם במי המבול.

וכל עם הארץ נפתו לדברי נמרוד ויתמכרו לבנות את המגדל ולהתגרות באלהים, ובהיות מספרם רב ועצום מאד, לא נבצרה מהם את אשר יזמו לעשות, ובימים לא כבירים התנשא המגדל ושיאו לעב הגיע. אך בהיותו רחב במאד מאד, לא נכר גבהו וְשִׂיא חָסנו ורומו למראה עינים. המגדל נבנה מלבנים שרופות אשר נָטוּחוּ בַּכִּפָּר אשה אל אחותה עד כי שטף מים רבים לא יכלו לגעת בו לרעה, וירא ה' את מעשיהם וינאץ, ואף כי היה להם משפט מות על הכעיסם את ה' ולא לקחו מוסר מאבותיהם אשר נִמחו במי המבול, בכל זאת לא אבה ה' השחיתם, רק בלל את שפתם עד כי לא שמעו איש את שפת רעהו. המקום אשר בנו שם את המגדל, יקרא כעת בשם בבל, כי שם בלל ה' את שפת כל הארץ. בנין המגדל ופלגות הלשונות, נזכרו גם בדברי הנביאה לגוים הנקובה בשם סיבילה, הלא כה דבריה: בהיות כל הארץ שפה אחת, בנו בני האדם מגדל גבוה מאד לעלות בו אל השמים. אך האלהים הטיל סער גדול וחזק בארץ, ויהרוס את המגדל, גם

ברא לכל אחד מבוני המגדל ניב שפתים שונה מניב שפת רעהו, ועל כן נקראה גם העיר אשר נבנתה על המקום ההוא בשם בבל, כי שם בלל אלהים את שפת הארץ ויפלג את לשונות בני האדם. בקעת שנער נזכרה גם בדברי הספר העסטיאאוס, ואלה דבריו: רבים אומרים כי הכהנים אשר נשארו עוד בחיים, לקחו את קדשי צעאוס ענאליוס ויביאום אל שנער בארץ בבל.

פרק ה

תפוצות בני נח ברחבי התבל.

אחרי אשר בלל ה׳ את שפת בני האדם, נפוצו מבבל על פני כל הארץ, איש איש אל המקום אשר היתה שם רוח ה׳ להושיבם שם, עד כי מלאו את יבשת הארץ (פעסטלאנד), את ארץ הבינים (ביננענלאנד) ואת ארץ החוף (אופערלאנד), ורבים חרפו נפשם לעבור באניות בימים ויאחזו באיי הים. עמים אחדים לא שנו את שמם הקדמוני עד היום הזה, ואחדים שנו אותו כטוב וכישר בעיניהם, ואחרים הסבו את שמותיהם לשמות ידועים לעמי הארצות הקרובות אל מקומות מושבותיהם, גם היונים קראו לעמים אחדים שמות חדשים בלשון עמם, והדבר הזה נחשב בעיניהם לכבוד ולתפארת, ואחרי כן הכבידו את ידיהם עליהם ללכת בחקותיהם כאלו חֻצבו מצור היונים מאז ומעולם.

פרק ו

שמות העמים כשמות בני נח.

בני נח הולידו בנים אשר שמותיהם נקראו על העמים בארצות מושבותיהם אחרי תפוצות בני האדם, כי האנשים ההם היו מהֻללים ויקרים בעיני כל העמים ולכבודם קראו את ארצות מושבותיהם כשמותם. יפת בן נח הוליד שבעה בנים, הלא הם: גֹּמֶר ומגוג ומדי ויון ותֻבל ומשך ותירס. ומושבם מהרי טוירוס ואמאנוס עד נהר טוירוס בארץ אזיה, ובארץ איירופא היה מושבם ער ארץ גאדירא אשר לא ישב שם אדם עד הימים ההם; ועל כן נקראו גם העמים היושבים בארצות ההם כשמות בני יפת, כי העם אשר פי היונים יקבנו כעת בשם גאלאטים (גאלאטער), נקראו לפנים בשם גֹּמרים (גאמארענזער) על שם גֹּמר בן יפת. העם אשר היונים יקראו לו בשם סקיטים, נקרא בימי קדם בשם מגוגים (מאגאגענזער) על שם מגוג בן יפת. העם הנודע בפי היונים בשם מדים (מעדער), נקרא כן גם בדורות הראשונים על שם מדי בן יפת אביהם. בני היאנים והגריכים נקראו על שם יון בן יפת אביהם. העם הנקרא בשם תובלים (טהאבעלער) הם בני תֻבל בן יפת, וכעת יכנו בשם עִבֶּרים (איבעריער). המאסאָכים (מאסאָכענער) נקראים על שם משך בן יפת, ואף כי בימים האלה הם נקראים בשם קאפאדאצים

(קאפאדאציער), בכל זאת נודעו בתוכם עד היום עקבות שמם הראשון, כי בארצם בנויה עיר מַסָקָה אשר כל יודעי מחקרי הלשונות ידעו ויבינו כרגע כי בשם הזה נקראו יושביה בימים הקדמונים, והוא על שם משך אביהם. תירס בן יפת קרא את העמים אשר משל בם בשם תירסים (טהירער) על שמו, והיונים הסבו את שם תירסים לשם טְרַאסים (טהראציער). אלה הם העמים צאצאי יפת בן נח. בני גמר אשכנז וריפת ותוגרמה, בני אשכנז הם האשכנזים אשר היונים יקראו להם רעגינים (רהעגינער). בני ריפת הם הריפתים (ריפאטאער) הנקובים כעת בשם פאפלאגאנים (פאפלאגאניער). ובני תוגרמה הם התוגרמים (טהארגאמאער), והיונים יקראו להם פריגים (פריגער). בני יון אלישה ותרשיש וכתים[27]. בני האלישים (עליזאער) נקראו על שם אלישה, וכעת הם נקראים בשם עאלים (עאלער). התרשישים נקראו על שם תרשיש, וכיום הם נקראים בשם קיליקים, כי קיליקיא נקראה לפנים בשם תרשיש, ועד נאמן על זה הוא שם עיר הבירה והמהללה בארץ קיליקיא הנקראת בשם תרשיש עד היום הזה. כתים ירש את האי כתים (כעתימה) אשר יקרא כיום בשם ציפערן. ועל כן יקראו היהודים את כל האיים והנפות אשר על הים בשם איי או ארץ כתים כשם האי ההוא. ועד היום נמצאת עיר אחת בארץ כתים (ציפרוס) הנקראת בשם כתים ובפי היונים כִּתְיוֹם. אלה הם העמים צאצאי יפת.

ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען, ובניהם אחריהם ישבו בארץ ארם (סוריא) ובהר אמאניוס והר הלבנון עד הים, וגבולם עד ים אוקינוס (אצעאן). שמות העמים צאצאי חם נשכחו קצתם מפי יושבי הארץ, וקצתם נשחתו בפי עם הארץ עד כי לא נכיר עוד מוצאותיהם מקדם, ורק שמות אחדים נשארו עוד עד היום הזה. אך שֵׁם כוש, אחד מארבעה בני חם, נשאר על מתכונתו ולא נגעה בו יד העת לשנותו, כי בני עטיאפיע, אשר כוש בן חם מלך עליהם, נקראים בפי כל יושבי אזיה בשם כושים עד היום הזה. גם שם מצרים בן חם נשאר על מכונו, כי יושבי ארצנו (ארץ יהודה) יקראו את ארץ עגיפטען בשם ארץ מצרים ואת יושביה בשם מצרים. פוט בן חם כונן מוצאות (קאלאניען) בארץ לוב (לוביען) ויקרא את יושבי הארץ פוטים על שמו. גם בארץ מוריטאניה ימצא נהר אחד אשר שמו פוט, והנהר הזה גם הארץ אשר אצלו הנקראת כשמו, נזכרים פעמים רבות בפי סופרי היונים. בימים האלה תקרא ארץ לוב (ליביען) על שם להבים אחד מבני מצרים. אך מדוע תקרא הארץ הזאת גם בשם אפריקא, יראה הקורא במרוצת דברי הספר הזה. כנען בן חם ישב בארץ הנודעת כעת בשם ארץ יהודה, ולפנים נקראה ארץ

[27] בתורה כתוב כי בני יון הם ארבעה, שלשה הנקובים גם בזה בשמותם והרביעי הוא דדנים (בראשית י', ד').

כנען על שמו. כוש הוליד ששה בנים[28]. ומהם סְבָא אבי הסבאים (סאבאער), חוילה הוא אבי משפחת החוילי (עווילאער) הנקובים כעת בשם גאטולים. סבתה אבי הַסַבְתִּינִים אשר היונים יקראו להם אסטאבארים. סבתכא אבי הסבתכנים. רעמה אבי הרעמונים. ובני רעמה שבא ודדן. דדן הוא אבי הדודנים היושבים בין הכושים בארץ מבוא השמש, ושבא הוא אבי השבאים[29]. נמרוד בן כוש ישב בין הבבלים ויהי עליהם למלך. מצרים הוליד שמונה בנים[30], ומושבם מעזה עד קצה ארץ מצרים, ובבל זאת נקרא חבל הארץ הזאת בשם פלשתים, והיונים יקראו חלק אחד ממנה בשם פלישתני. מיתר משפחות בני מצרים, הלא הם לודים, ענמים ולהבים (אשר כונן מוצאות בארץ ליביען ויקרא לה בשמו), נפתוחים, פתרוסים, כסלוחים וכפתורים לא ידענו כמעט מאומה בלתי אם שמותיהם, יען כי במלחמת עטיאָפיען, אשר נדבר על אדותיה הלאה, נהרסו עריהם עד היסוד ולא נדע מה היה להם. וכנען ילד את צידון בכורו, אשר בנה עיר בארץ פיניציה ויקרא לה צידון כשמו, וזה שמה בפי היונים עד היום הזה. גם ילד את החמתי היושב בחמת, והיא עיר בנויה גם בימים האלה ויושביה יקראו לה חמת, אך המקרונים יכנוה בשם עפיפאניה כשם מלכה הקדמון; את הָאַרְוָדִי היושב באי ארוד (אראדוס); ואת הערקי היושב בעיר ערקי (Arce) בהר הלבנון. מיתר שבעת בני כנען, הלא הם: חת, יבוסי, אמורי, גרגשי, חוי, סיני וצמרי לא הודיעה לנו תורתנו הקדושה רק את שמותיהם, יען כי העברים הרסו את עריהם כליל ויכחידום מן הארץ.

על פי הנסבה הזאת כאשר שבה הארץ אחר המבול לאיתנה הראשון, החל נח לעבוד את האדמה ולנטוע כרמים, ובימי בציר ענבים שתה מן היין אחרי אשר הביא קרבן לה', וישכר ויישן שנת תרדמה על הארץ ויתגל בתוך אָהֳלֹה. וירא חם אבי כנען את ערות אביו, ובבוז וקלון ולצון הגיד זאת לאחיו, והם כסו את ערות אביהם, ובהודע זאת לנח בצאת היין מאתו, ברך את שם ויפת ויקלל את כנען בן חם, כי את חם לא אבה לקלל בהיותו בנו היוצא מחלציו, ויקלל את כנען ואת כל בניו קללה נצחת, והקללה ההיא רבצת כל ימי עולם על בני כנען, ובהשחיתם עוד את דרכם על הארץ, נתנם ה' בידי העברים (צאצאי שֵׁם) לעשות בהם שפטים, כאשר נספר זאת במרוצת דברינו בספר הזה.

[28] טעות המעתיק יש בזה וצ"ל חמשה בנים, והם סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא (בראשית י', ז'). ולפי הנראה חשב יוזיפוס גם את נמרוד בן כוש (שם ח') ואין בזה טעות.

[29] מלכי שבא וסבא נזכרו בספר תהלים (ע"ב י'), מלכת שבא. (מ"א ז' א'), ומכרום לשבאים (יואל ד', ח'), ותפל שבא ותקחם (איוב א', ט"ו).

[30] אולי חשב גם את פלשתים (בראשית י', י"ד)—.

בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם, ומושבם בארץ אזיה מנהר פרת עד ים הודו. עילם הוא אבי העילמים (עלאמאער) אשר מהם יצאו הפרסים. אשור בנה את נינוה העיר הגדולה, וילכוד את העמים אשר ישבו בארץ ההיא ויקרא להם אשורים כשמו. ארפכשד רדד תחתיו את העם הנודע כיום בשם כשדים (כאלדאער) ויקרא את שמו עליהם[31] וימשל בם. ארם הוליד ארבעה בנים: עוץ וחול וגתר וָמש. עוץ בנה את טרכוֹניטוּס ואת דמשק אשר בין פלישתיני (ארץ ישראל) ובין חול־סוריא (Cölesyrien). עוץ משל בארמיניה, גתר בבאקטריה, וָמש מלך על המשים (מעסאנאער) אשר בגבול ארצם ימצא כעת הנוף Spasinu Charax.

ארפכשר הוליד את שלח, ושלח ילד את עבר אשר על שמו נקראו היהודים בראשונה בשם עברים. ולעבר יֻלד שני בנים, שם האחד פלג, כי נולד בעת אשר נפלגה הארץ למספר יושביה, ושם השני יקטן. ויקטן ילד את אלמודד ואת שלף, ואת חצרמות ואת ירח, ואת הדורם ואת אוזל ואת דקלה, ואת עובל ואת אבימאל ואת שבא, ואת אופיר ואת חוילה ואת יובב. ויהי מושבם על נהר קאפענע בארץ הודו גם בארץ אריה הסמוכה לה. כל אלה בני שם. ועתה נדבר דברים מעטים על תולדות העברים. פלג בן עבר הוליד את רעו, ורעו הוליד את שרוג, ושרוג הוליד את נחור, ונחור הוליד את תרח, ותרח הוליד את אברהם, ועשרה דורות עברו מנח עד אברהם, ונולד מאתים ותשעים ושתים שנה אחר המבול, כי תרח היה בן שבעים שנה בהולידו את אברהם, נחור היה בן מאה ועשרים שנה בהולידו את תרח [33], ושרוג היה בן מאה ושלשים ושתים בהולידו את נחור [32], ורעו היה בן מאה ושלשים בהולידו את שרוג [34], גם פלג היה בן מאה ושלשים בהולידו את רעו [36]; ועבר הוליד את פלג בהיותו בן מאה ושלשים וארבע שנים [35]. ארפכשד הוליד את שלח בהיותו בן מאה ושלשים וחמש שנים [37], אך ארפכשד בן שם נולד בשנת שתים עשרה אחר המבול [38]. ולאברהם היו שני אחים, שם האחד נחור ושם השני הרן, והרן

[31] ארפכשד מרכב משם ארף ומשם כשד, ועל שם כשד קרא את העם ההוא כשדים, ורק ע"פ הדבר הזה נבין את כונת המחבר בזה.

[32] בתורה כתוב שלשים שנה (שם כ"ב).

[33] בתורה כתוב כי נחור היה בן תשע ועשרים שנה בהולידו את תרח (בראשית י"א, כ"ד).

[34] שתים ושלשים שנה (שם כ').

[35] ארבע ושלשים שנה (שם י"ז).

[36] שלשים שנה (שם י"ח).

[37] חמש ושלשים שנה (שם י"ב).

[38] שנתים אחר המבול (שם י'). והנה כל המספרים האלה סותרים את מספר השנים אשר בתורה, וסותרים לפעמים גם את דברי עצמו, כי פעם יאמר כי אברהם נולד מאתים ותשעים שנה אחר המבול, ופעם אחרת נראה מחשבונו כי הוא נולד תשע מאות ותשעים ושלש שנים אחר המבול. ואנחנו לא נדע מה היה ליוזיפוס בכל השנוים והסתירות האלה, ואולי היתה יד המעתיק הראשון במעל הזה.

הוליד את לוט בנו גם שתי בנות, האחת שרי ושם השנית מִלכה; וימת הרן על פני תרח אביו בעיר אוּר בארץ כשדים, וקברו נמצא שם עד היום הזה. ואברהם ונחור לקחו להם את בנות הרן אחיהם לנשים, אברהם לקח את שרי, ונחור את מִלכה. ויתאבל תרח על הרן בנו אשר נקטף בלי יומו, ויקץ בחייו ולא יכול לשבת עוד בארץ כשדים, ארץ אשר בה מת בנו מחמל נפשו, ויקח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו אשת אברם ויצאו מאור כשדים ויבואו עד חרן בארץ ארם נהרים וישבו שם, ושם מת תרח בן חמש שנים ומאתים שנה, כי בימים ההם לא האריכו עוד בני האדם ימים על הארץ כבני הדורות הראשונים אשר היו לפני המבול, ובדור משה לא חיו בני האדם רק עד מאה ועשרים שנה, וגם הוא (משה) לא האריך ימים יותר ממאה ועשרים שנה, ומאז והלאה הקציר ה' עוד את ימי חיי האדם על הארץ כיום הזה. מִלכה ילדה לנחור שמונה בנים: את עוץ ואת בוז, ואת קמואל ואת כשד ואת חזו, ואת פלדש ואת ידלף ואת בתואל. ופילגשו ושמה ראומה ילדה לו את טבח ואת גחם ואת תחש ואת מעכה, ובתואל בן נחור יָלד את רבקה ואת לבן.

פרק ז

מסעי אברהם מכשדים לארץ כנען.

ואברהם הלך ערירי אין לו בן, ויקח לו את לוט בן הרן אחיו ואחי שרי אשתו ויאמצהו לו לְבֵן. ובהיותו בן חמש ושבעים שנה צוה אותו ה' לצאת מארץ כשדים ארצה כנען, ויעש כאשר צוהו ה' וישב בארץ כנען גם הוריש אותה לבניו אחריו. אברהם היה חכם לבב ורב תבונות, בעל שפת נאמנים ולשון למודים מאין כמוהו. וברֹחב לבבו התחקה על הליכות אֵל עולם. בצדקתו וישרתו עשה לו שם גדול בארץ, ויקו כי באה העת לפקוח עיני בני האדם לראות כי כל אלהי העמים אלילים, הבל ומעשה תעתועים, וישנו רק אל אחד, אֵל אמת קונה שמים וארץ המחיה את הכל ובטובו נחיה כלנו. והוא היה הראשון אשר ערב את לבבו להוכיח לכל כי אליליהם אפס ותהו, הבל ואין בהם מועיל, ורק ה' אלהים, אל אחד, הוא אלהים אמת ומלך עולם. דעת אלהים באה בלבבו בהתבוננו על הים ועל היבשה, על השמש והירח ועל כל צבא מרום וחליפות הליכותיהם ומסלוליהם, כי חשב למשפט: אם היו כל אלה אלהים אדירים וזרֹעם מִשְׁלָה להם לעשות בשמים ובארץ כטוב וכישר בעיניהם, כי אז לא היו חליפות למו ולא שִׁנו את משטריהם כפעם בפעם, אין זאת כי אם עבדים הם ויד אל אחד שלטת בם לשמור את החקים אשר נתן להם. וממוצא דבר נדע ונשכיל כי הם לא ייטיבו לבני האדם בכחם ואילותם, כי נתונים נתונים הם בידי אל שדי המושל בם כרצונו, ורק לו יאות הכבוד וההוד, כל רנה כל

תפלה וקול תודה. אך הכשדים גם הארמים נֶחֱרוּ בו וירדפוהו תחת רָדפוֹ טוב, על כן יצא מארץ כשדים ויסע על פי ה' ארצה כנען, וה' ברכו בכל ובארץ ההיא בנה אברהם מזבח ויעל עֹלות ויקרא שם בשֵׁם ה'.

הסופר בעראזוס הכשדי יכתוב אדות אברהם אבינו, מבלי הזכיר את שמו, כדברים האלה: בדור העשירי אחר המבול חי איש צדיק אשר ידיו רב לו בחכמת תולדות השמים וצבאם. והסופר היקאטאֶאוס כתב אדות אברהם ספר מיוחד. והסופר ניקולויס מדמשק כתב בספר הרביעי מספרו דברי ימי עולם, לאמר: "אברהם בא עם אנשי חילו מארץ כשדים אשר ממעל לארץ בבל, לעיר דמשק לגור בה וימלוך בתוכה, ואחרי ימים לא כבירים נסע יצא גם מדמשק וילך לארץ כנען הנקראת כעת ארץ יהודה, ושם פרץ מאד הוא ומשפחתו כאשר אספר במקום אחר". ועד היום הזה גדול ומהלל מאד שם אברהם בפי יושבי דמשק, ובארץ דמשק יֵמָצֵא כפר אחד הנקרא בשם מצודת אברהם.

פרק ח

רעב בארץ כנען. אברהם ירד מצרימה. תשובתו לכנען.

ויהי רעב בארץ כנען, וירד אברהם מצרימה, לבעבור ישבע מטובה בימי רעבון, גם לבעבור לַמֵּד דעת אלקים אמת את כהני מצרים הנצמדים ללא־אלהים, אך מדעתו את המצרים כי רודפי זמה הם ולבם בוער לאהבת נשים, על כן ירא פן יהרגהו מלך מצרים על דבר אשתו היפה בנשים, ויבקש את אשתו כי תאמר אחותו היא, למען ייטב לשניהם. ויהי כבוא אברהם מצרימה ויראו שרי פרעה את שרה כי יפה היא מאד, ויהללו אותה אל פרעה, ותֻּקח האשה בית פרעה, ותבער בלבו אש החשק. אך ה' מנע אותו מנגוע בה, וינגע אותו ואת ביתו נגעים גדולים ויפל עליהם מהומה ובלהות. וישאל פרעה את פי הכֹּהנים מדוע חרה בו אף האלהים ובמה יכפר פניהם? ויאמרו לו כי על דבר אשת האיש אשר לקח יחרה בו אף האלהים, כי היא בעולת בעל, ויירא פרעה מאד וישאל את פי שרה מי היא ומי האיש ההולך עמה? ותגד לו שרה כי היא אשתו והוא אישה. ויקרא פרעה לאברהם ויאמר מה זאת עשית לי? למה לא הגדת לי כי אשתך היא? כי לו ידעתי זאת, לא לקחתי אותה אל ביתי, כי באֶמרך אחותך היא, היתה את נפשי לקחתה לי לאשה, ועתה הנה אשתך קח ולך. ויתן לאברהם מתנות רבות כיד המלך, גם נתן

[39] פה מקום אתי להעיר אוזן הקורא אדות דבר נפלא אשר יספר המחבר בספר מלחמות היהודים (ספר חמישי, פרק תשיעי), כי הוא בתוך דבריו אשר דבר על לבות גבורי ירושלים להכנע תחת יד טיטוס לבל ירע וישחית את עיר ה' ואת בית מקדשו, אמור יאמר כדברים האלה: "פרעה נכו, מלך מצרים לפנים, התנפל באלפי גבוריו על ארצנו (ארץ יהודה) ויקח בחזק יד את שרה המלכה אם ישרון. ומה עשה אז אברהם אבינו? הלקח ממנו נקם

לו רשיון לבוא בסוד כהני מצרים וחכמיה[39]. ושם אברהם נשמע בכל ארץ מצרים, וכל יושבי הארץ נתנו לו כבוד והדר בגלל חכמתו הגדולה.

ובימים ההם נפלגו המצרים במדותיהם ובעבודות אלהיהם לפלגות רבות ושונות, וכל אחת מהן התאמצה להבזות את מדות רעותה ועבודת אלהיה ומלחמה ארוכה היתה ביניהן כל הימים. ואברהם בהיותו במצרים התוכח עם כל פלגה ופלגה ויוכח בחכמתו הרבה כי כלן יחד תועות בתהו לא דרך, וכל היסודות לעבודות אלהיהם ישא רוח יקח הבל, ויתמהו כל חכמי מצרים על חכמת לבבו ועל רחב בינתו, וכל העם האמינו כי רוח אלהים בקרבו וציר ממרום הוא לבשר קִשְׁט אמרי אמת ודעת אלהים בארץ. וראשית דרכו היתה ללמד את המצרים דרכי החשבון (אריטמעטיק) וחכמת התכונה (אסטראנאמיע) אשר עד הימים ההם כמו זר נחשבו בארץ מצרים. ואחרי אשר קבלו המצרים את החכמות ההן מפי אברהם, שבו וילמדו אותן להיונים.

בשוב אברהם ארצה כנען, נפרד מעל לוט, כי לא נשא אותם הארץ לשבת יחדו, ויהי ריב בין רֹעי מקנה אברהם ובין רעי מקנה לוט על דבר מקומות המרעה לעדריהם, ואברהם נתן יד ללוט לבחור לו את הארץ הטובה והישרה בעיניו, ואז בחר אברהם בארץ הררי אשר בז לוט, ואוה את עיר חברון למושב לו, וחברון נבנתה שבע שנים לפני עיר צוען (טאניס)[40] אשר בארץ מצרים, ולוט בחר בבקעה אשר על הירדן, בקרבת סדום אשר היתה אז בימי הצלחתה ואשר אחרי כן נהפכה בעֶברת ה' צבאות עד כי גם עקבותיה לא נודעו עוד, כאשר נספר במרוצת דברינו.

בחרב ובחנית? לא! כי אף בהיות לו שלש מאות ושמונה עשר פחות הסרים אל משמעתו, אשר לכל אחד מהם היה חיל רב אין מספר, בכל זאת לא בטח בגבורות כל גבוריו ההם רק בשם ה' אלהיו, וישא את ידיו הטהורות אל המקום הקדוש הזה אשר אתם (הקנאים) מחללים אותו, ויתפלל אל ה' והוא לחם לו את פרעה נכו. כי בערב השני השיב פרעה את המלכה אל אברהם אישה מבלי אשר נגע בה, ויתפלל אל המקום הזה אשר אתם שופכים בו דמי אחיכם, כי בעתותו חלומות וחזיונות לילה חתתוהו, וינס מהמקום הנורא הזה ויתן כסף רב וזהב כביר להעברים אהובי ה', עד כה דבריו. ומי לא יתפלא על הספור הזה? הלא תורתנו הנאמנה תספר כי ברדת אברהם מצרימה מפני הרעב אשר בארץ כנען, רק שם לקחה שרה בית פרעה, אך פרעה לא התנפל בארץ יהודה וישדוד שם את שרה. פרעה ההוא לא היה פרעה נכו, כידוע לכל, מדוע כנה את שרה אמנו בשם מלכה? (ע' מ"ר פרשה לך, י"ג ה' — גם המחבר יכתוב בשם ניקולויס הדמשקי כי אברהם היה מלך בדמשק, ובגלל זה יכנה את שרה בשם מלכה.) לא מצינו כי היו לאברהם שלש מאות ושמונה עשר פחות סרים אל משמעתו ולכל אחד מהם אנשי חיל אין מספר — וכל היודע למצוא פשר דבר בספור הזה, יודוהו כל החפצים צדקת יוזיפוס—.

[40] וכן העתיקו גם שבעים הזקנים (בספר במדבר י"ג, כ"ב. ישעיה י"ט, י"א — י"ג. שם ל', ד'. יחזקאל ל', י"ד. תהלים ע"ח מ"ג), והוא נכון, כי הטי"ת והצד"י מתחלפות בלשונות המזרחיות, כידוע, וכן תרגם גם אונקלוס ויונתן טאניס דמצרים. וע' בספר מחקרי ארץ בשם צען.

[41] בתורה כתוב ויהי בימי אמרפל מלך שנער, אריוך מלך אלסר, כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים (בראשית י"ד , א'), ויוזיפיס יקרא להם אשורים, ולפי זה מלכו המלכים ההם בארץ אשור—.

פרק ט

מפלת סדום בידי האשורים[41].

בימים ההם מלכו האשורים באזיה, ואנשי סדום ישבו בטח ושלות השקט להם מסביב, הון ועשר בביתם וחילם ינוב מיום ליום, ובחורים גבורי כח רבים ועצומים עמדו לימינם ויהיו עליהם סְתרה, חמשה מלכים מלכו עליהם: ברע בסדום, בִּרשע בעמורה, שנאב באַדְמָה, שמאבר בצבוים, גם מלך אחד בעיר בלע היא צוער. ובימים ההם עלו עליהם האשורים למלחמה ויחלקו לארבע מחנות ועל כל מחנה שר צבא אחד, ויערכו על אנשי סדום מלחמה ויכום וישימו עליהם מס. שתים עשרה שנה עבדו מלכי סדום את האשורים ושלש עשרה שנה מרדו ובארבע עשרה שנה עלו האשורים שנית להלחם בהם. שמות מלכי האשורים ההם היו אמרפל, אריוך, כדרלעמר ותדעל. המלכים ההם בזוו תחלה את כל ארץ ארם ויכו את הענקים, ואחרי בן באו ארצה סדום ויחנו בעמק הנקרא בשם עמק בארות הזפת (פעכברוננענטהאל)[42], כי בעת ההיא היו בעמק ההוא בארות (זפת) במספר רב, אך אחרי מהפכת סדום נהפך כל הככר ההוא לים הנקרא כעת בשם ים הכֹּפר (אספאלטישעס זעע)[43], אשר נדבר עוד על אדותיו בספר הזה. במלחמה ההיא נפלו עם רב מאנשי סדום בחרב ורבים לקחו בשביה, ובין השבוים. היה גם לוט בן אחי אברהם אשר בא לעזרת סדום במלחמה.

פרק י

אברהם הכה את האשורים ויצל את לוט ואת אנשי סדום.

ויבא אחד מפליטי המלחמה ויגד לאברהם כי נגפו הסדומים במלחמה וכי נשבה לוט בן אחיו, ויצר לו מאד, וירק את חניכיו ילידי ביתו וירדוף אחרי האשורים וישיגם בלילה החמישי אצל דן (הוא מעין מים הנקרא בשם הזה), ויפל עליהם פתאֹם ויך אחדים מהם בעודם ישנים לבטח, ורבים מהם אשר היו שכורי יין, החריד וינוסו מפניו. וביום המחרת רדף אחריהם עד עיר חובה אשר בגבול דמשק, וַיָּשֶׁב את כל הרכוש, וגם את לוט ואת רכושו השיב, וגם את הנשים ואת העם אשר לקחו האשורים בשביה. במלחמה ההיא הוכיח אברהם לעיני כל כי לא ברוב אנשי חיל יתגבר תמיד הלוחם במלחמה, רק במהירות ובאמץ רוח יצליח הגבור גם במתי מעט. כי אברהם התגבר על ארבעת מלכי אשור ההם רק בשלש מאות ושמונה עשר איש אשר ברגליו ושלשה אוהביו ענר אשכל וממרא. ופליטי מחנה האשורים שבו בבושת פנים לארצם.

[42] בתורה כתוב "בעמק השדים" (בראשית י"ד, ח').
[43] בתורה נקרא הים הזה בשם ים המלח או ים הערבה, ובפי סופרי חול בשם ים המת גם ים סדום.

אחרי אשר הציל אברהם את אנשי סדום ואת לוט בן אחיו, שב אל מקומו בשלום. ויצא מלך סדום לקראתו עד המקום הנקרא בשם שדה המלך[44], ושם קדם גם מלכי־צדק מלך שלם את פניו. ומלכי־צדק היה איש צדיק וכשמו כן הוא, ועל כן נבחר מאת אנשי המקום למלך גם לכהן לאל עליון. ושלם נקראה אחרי כן בשם ירושלים. מלכי־צדק הוציא לחם ויין רב לאנשי החיל אשר לאברהם, ובעת אשר אכלו לחם הִלֵּל את אברהם על גבורתו ואמץ לבו, ויודה להי׳ על אשר מגן צריו בידו, ואברהם נתן למלכי־צדק מעשר מכל השלל אשר בידו[45]. ומלך סדום אמר לאברהם תן לי את האנשים אשר הצלת אותם מידי שוביהם ואת כל הרכוש והשלל קח לך, אך אברהם נשבע בשם ה׳ כי לא יקח מחוט ועד שרוך נעל מכל הרכוש אשר השיב, רק אשר אכלו הנערים וחלק שלשת מרעיו אשר הלכו אתו במלחמה, והם ענר אשכל וממרא, הם יקחו את חלקם.

המעשה הטוב הזה אשר עשה אברהם, מצא חן בעיני ה׳, ויבטיחהו שכר רב ורב טוב על צדקתו ותֹם לבבו. אך אברהם דבר במר נפשו: ה׳ אלהים ומה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי יורש אותי — והנה דבר ה׳ אליו: לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך, והיה זרעך ככוכבי השמים אשר לא יוכל איש לספור אותם. ואברהם הקריב קרבן להי׳ על הבטחתו הנאמנה, והקרבן ההוא היה על פי ה׳ אשר צוהו כי יקח לו עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משֻלש ותור וגוזל, ויבתר אותם אברהם בַּתָּוֶך כאשר צוהו ה׳, אך את הצפור (התור והגוזל) לא בתר. ובטרם הֵקם המזבח עופפו הצפרים הטורפות סביבות הפגרים לשתות את דמיהם, והנה קול קורא אל אברהם: ידֹע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ מצרים[46] ועבדום וענו אותם, ואחרי כן יתגברו על אויביהם גם יכניעו את הכנענים תחת ידיהם ויירשו את ארצם ואת עריהם.

בימים ההם ישב אברהם אצל האֵלה (אייכע) הנקוב בשם אניגעס:[47] (הוא מקום בארץ כנען בקרבת עיר חברון), ודאגה שברה לבו כי עודנו הולך ערירי, ויתפלל תמיד אל ה׳ לברך אותו בבן אשר יירשנו, ויענהו ה׳ ויבטיחהו שנית כי הבן אשר יצא מחלציו הוא יירשהו וְיִהְי מאֲשר בארץ כל הימים. ושרה אשת אברהם לקחה על פי ה׳ את שפחתה הגר המצרית ותתן אותה לאישה למען תלד לו בנים ולא ילך עוד ערירי וְתִבָּנֶה גם היא ממנה. ויבא אברהם אל הגר ותהר, ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה, בתקותה כי

[44] בתורה כתוב ויצא מלך סדום לקראתו וגו׳ אל עמק שוה הוא עמק המלך (בראשית י״ד, י״ז).

[45] ויתן לו מעשר מכל (שם כ׳) ר״ל אברהם נתן למלכי צדק מעשר מכל השלל אשר בידו משלל ארבעת המלכים.

[46] בתורה לא נזכרה פה ארץ מצרים רק בארץ לא להם (בראשית ט״ו , י״ג), גם כל דברי ברית בין הבתרים כתב יוזיפוס בקצרה רק לקוראי ספרו (היונים והרומאים) ולא לנו בני ישראל—.

[47] לא אדע פשר הדבר.

בנה אשר תלד יירש את אברהם אביו, והשפחה תירש גברתה. וירע הדבר בעיני שרה, ותתאונן באזני אברהם על שפחתה, ויאמר אברהם אליה הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך, ותענה שרה ותברח מפניה ותצעק אל ה' לרחם עליה. ובהיותה תעה במדבר וימצאה מלאך ה' ויצוה לשוב אל גברתה ולהתענות תחת ידיה, גם לתת לה כבוד כבתחלה ותקל ידה מעליה, כי הרעה אשר מצאה אותה, היא רק על אשר שכחה את הטוב אשר עשתה שרה עמה בתתה אותה בחיק אישה, ותגמול לה עוד רעה והמירה את כבודה בקלון, ואם תמרה את פי ה' ולא תשוב אל גברתה, תלך לאבדון במדבר ההוא ותשחית את נפשה, אך אם תשוב אל גברתה, תלד בן אשר בימים הבאים יפרוץ מאד ויירש ארץ רחבת ידים וזרעו לא יספר מרב. ותשמע הגר בקול מלאך ה' ותשב אל בית אברהם, ושרה לא יספה עוד לענותה, ואחרי ימים מעטים ילדה בן, ויקרא אברהם את שמו ישמעאל, כי שמע האל בעני הגר—.

ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל. ובהיותו בן תשעים ותשע שנה[48], נראה אליו ה' ויבטיחהו כי שרה אשתו תלד לו בן ויקרא את שמו יצחק, גם הבטיחהו כי מחלצי הבן ההוא יצאו עמים גדולים ומלכים אדירים אשר ירשו בחרבם ובקשתם את כל ארץ כנען מצידון עד מצרים. ואז צוהו לבל יתחתנו בניו בגויי הארצות ולהָמול להם כל זכר בן שמונת ימים. הטעם למצות מילה אכתוב במקום אחר בספר הזה. ואברהם שאל את פי ה' על ישמעאל בנו מה יהי גורלו בתבל, ויענהו ה' כי יברך גם אותו ויפרהו וירבהו במאד מאד ויתנהו לגוי גדול. ויודה אברהם לה' על חסדו ואמתו, ובהיותו בן תשעים ותשע שנה מל את ערלת בשרו, וימול גם את ישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה גם כל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בן נכר נמולו אתו.

פרק יא

מהפכת סדום.

בעת ההיא התגאו אנשי סדום בעשרם ורכושם[49] ויהיו רעים וחטאים לאלהים ואדם, וישכחו כי כל טובם בא אליהם מאת ה'. את ידי האורחים העניים הבאים אליהם מארצות אחרות, לא החזיקו ולא נתנו להם חנינה, ואת האנשים אשר באו לגור בתוכם, עשו אשר לא כדת. על כן חרה בהם אף ה' ויחרוץ עליהם כליון עולם: להרוס את סדום ובנותיה ולהשחית גם את ארצם עד כי לא תצמיח עשב ולא תשא כל פרי.

[48] בגוף הספר כתוב בן תשעים שנה.
[49] יחזקאל ט״ז, מ״ט.

ובטרם עֲשות האלהים את משפטו החרוץ על החטאים בנפשותם ההם, נראה אל אברהם מראות אלהים בשבתו פתח האהל באלני ממרא כחם היום, וישא אברהם את עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, והם היו מלאכי אלהים מתחפשים מדמות אנשים. ואברהם לא ידע עוד כי מלאכים הם, ובראותו אותם קם מפניהם ויברכם ויחל את פניהם לאכל לחם, ויעתרו לו וישבו תחת העץ, והוא מִהַר ויכרה להם כרה גדולה: עֻגות קמח סלת, חמאה וחלב ובן בקר רך וטוב צלי אש, ויתן לפניהם ויתראו כאוכלים וסעדים לבם, וישאלו איה שרה אשתו, ויאמר הנה היא באהל, ויאמרו לו כי שוב ישובו אליו לתקופת השנה והנה בן לשרה אשתו. ותצחק שרה בקרבה לאמר: האחרי בלותי תהיה לי עדנה? הלא בת תשעים שנה אנכי, ואברהם גם הוא זקן בן מאה שנה; אז הסירו המלאכים את דמות בני אדם מעליהם הופיעו כמלאכי ה' לעיני אברהם, ויודיעו לו כי אחד מהם שלח במַלְאֲכות ה' לבשר לשרה כי תלד בן, ושנים מהם שֻׁלחו להפוך את סדום—.

ויתעצב אברהם מאד על אנשי סדום שכניו, ויעמוד ויתפלל אל ה' לבל ימית צדיק עם רשע, ויענהו ה' כי לא נמצאו צדיקים בכל אנשי סדום, וְלוּ היו ביניהם רק עשרה צדיקים כי אז נשא גם להרשעים בעבורם ולא עשה בהם חרון אפו. אז חדל אברהם מהתפלל עוד בעדם, והמלאכים באו סדומה בערב, ולוט אשר למד את מעשה אברהם להכניס אורחים ולנהלם בלחם ובכל המחסורים אשר יחסרו להם, קם לקראתם (כי נדמו לו כאנשים) וישתחו אפים ארצה ויפצר בם מאד לָסוּר אל ביתו וללון שם, ויסורו אליו ויבואו אל ביתו. ואנשי העיר אנשי סדום בראותם כי בחורי חֶמד יפי תאר ויפי מראה באו ביתה לוט, נסבו על הבית ויאיצו בלוט להוציא אליהם את הבחורים היפים ההם לעשות להם תועבה. ויתחנן אליהם לוט לבל יעשו קלון כזה להאורחים אשר באו לחסות בצל קורתו, גם אמר להם להוציא אליהם את שתי בנותיו הבתולות לעשות להן כטוב בעיניהם אם לא יוכלו לעצור ביצר לבבם. אך הם לא אבו ולא שמעו לו ויפחידוהו כי ירעו לו יותר עוד מלאנשים ההם, ויגשו לשבור את הדלת.

אז חרה בם אף האלהים ויך אותם בסנורים עד כי נלאו למצוא הפתח, ויגזר אמר להשחית את סדום וכל יושביה. ולוט אשר הזהירו ה' למהר ולעזוב את סדום, כי משחית הוא אותה מפני רעת יושביה, יצא מן העיר הוא ואשתו ושתי בנותיו הבתולות, כי החתנים (ברייטיגאמע) אשר בנותיו ארוסות להם, צחקו לדבריו וילעגו לו באמרו אליהם כי יהפוך ה' את סדום ולא יצאו אתו מן העיר[50]. ויהי כצאת לוט מן העיר המטיר ה'

[50] הנה יוזיפוס יפרש את הכתוב ויצא לוט וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו (בראשית י״ט, י״ד) לפי פשוטו כי לא היו ללוט רק שתי בנות אשר היו ארוסות לשני אנשים מאנשי סדום, כי חתן יקרא גם טרם הנשואין בעודנו ארוס, וכן תרגם אונקלוס סתם כלשון המקרא "נסבי", בלשון בינוני, (וכן תרגם הרמבמ"ן) בל"א דיא זיינע טאכטער

אש וגפרית על סדום ועל עמורה, ויהפוך את הערים האל ואת כל הככר ואת כל יושבי הערים וצמח האדמה. ואשת לוט הביטה מאחריה למרות פי ה' ותהי נציב מלח, ואנכי ראיתי עוד בעיני את נציב מלח ההוא הנצב שם עד היום הזה[51]. אך לוט ובנותיו נמלטו לעיר צוער אשר נשארה מכל ערי הככר ולא נגעה בה יד האש, והיא נקראת צוער על כי היא עיר מצער, ושם ישב לוט ימים רבים ויחי חיי צער ולחץ.

ובנות לוט האמינו כי נכחד כל היקום תחת השמש ואיש אין בארץ לבוא עליהן כדרך כל הארץ, ובאותן להחיות זרע אדם ולבנות את התבל כמקדם, השקו את אביהן יין ותשכבנה אתו, ותהרין לו ותלדנה שני בנים, הבכירה קראה את שם בנה מואב, כי מאביה הוא, הוא אבי עם מואב, עם גדול ורב עד היום הזה, והצעירה קראה את שם בנה בן־עמי, הוא אבי בני־עמון עד היום. ושני העמים ההם יושבים בחול־סוריא (חאליזיריען).

פרק יב

ישמעאל ובניו הערביאים

ואברהם נסע משם ארצה הנגב ויגר בגרר בארץ פלשתים, ויאמר על שרה אשתו כי אחותו היא כאשר עשה כן ברדתו מצרימה, כי ירא מפני אבימלך מלך גרר פן יהרגהו על דבר אשתו. ואבימלך חָמַד את יְפִי שרה בלבבו וישלח וַיִּקָּחֶהָ אליו. אך ה' מָנָעוֹ מִקָּרוֹב אליה, כי הוכיחו במכאוב אנוש מאד וכל הרופאים אמרו לו נואש. ואז בא אליו אלהים בחלום הלילה ויאמר לו הנך מֵת על האשה אשר לקחת, כי היא בַּעֲלַת בעל. ויהי בבקר וישלח אבימלך ויקרא לאוהביו ומיודעיו ויספר להם את חלומו, והם יעצוהו גם האיצו בו למהר ולהיטיב את רעתו, ועל פיהם קרא לאברהם וידבר על לבו לבל ידאג עוד לאשתו, כי אלהים מגן בעדה ולא אנה אליה כל רע. אחרי כן הצטדק לפני אברהם ויאמר עד ה' גם שרה יודעת זאת כי לו ידעתי מראש כי היא בעלת בעל, אז לא עלה על לבי לשאת עיני אליה, אך בהאמיני כי אחותך היא, עשיתי זאת בתם לבבי ובנקיון כפי, ועתה הנה אשתך קח ולך. גם חַלה את פניו לסלוח לו ולהתפלל בעדו אל ה', ואם יאבה לשבת בארצו, טוב הארץ יאכֶל, ואם יאבה לנסוע לארץ אחרת, ישלח אתו אנשים לשלחו בדרך, גם ימלא כל המחסורים אשר יחסרו לו, גם אברהם הצטדק לפני אבימלך על אשר אמר על שרה אשתו אחותו היא, כי ירא פן יהרג על דבר אשתו, וגם אמנה

נעהמען זאללטען. אמנם רש"י פי' ע"פ המ"ר כי חתניו הם בעלי שני בנותיו שהיו נשואות כבר, ולוקחי בנותיו הן שאותן שבבית ארוסות להם, ולדבריו תחסר ו"ו העטוף, כאלו כתוב חתניו ולוקחי בנותיו. (באור הרש"ד, וע"ש יתר דבריו).

[51] עי' ברכות (נד.) ומשם נראה כי גם בימי חז"ל נצב עוד נציב מלח ההוא.

אחותו היא בת אחיו[53]. ועל אדות מחלת המלך הצטדק כי הוא לא הביאה עליו רק ה'[52]. ואם יש את לבב המלך להיטיב עמו, ישב בארצו במקום אשר יבחר, ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות, ויתן לאברהם, וישב לו את שרה אשתו, ויאמר לו הנה ארצי לפניך, בטוב בעיניך שב. גם כרתו ברית יחדו לשבת שבת רֹעִים וידידים נאמנים. הברית ההיא כרתו על הבאר הנקראת באר שבע, כי שם נשבעו שניהם ברית אהבה ורעות, והבאר ההיא תקרא בשם באר שבע עד היום הזה[54].

אחרי ימים מעטים ילדה שרה לאברהם בן לזקניו למועד אשר דבר אותו אלהים, ויקרא אברהם את שמו יצחק, על דבר הצחוק אשר צחקה שרה בְּבַשֵּׂר לה האלהים כי תלד בן. ואברהם היה בן מאת שנה בהולד לו יצחק בנו, וימל אותו בן שמונת ימים, ועל כן ימֹלו כל זרע אברהם את בניהם לשמונת ימים, והוא חק עולם לדורותם, והערביאים יִמֹלו את בניהם לשלש עשרה שנה, כי ישמעאל אביהם נִמֹל גם הוא בהיותו שלש עשרה שנה.

והנה בתחלה אהבה שרה את ישמעאל בן הגר שפחתה ותחשבהו כבנה, אך כאשר ילדה את יצחק, מאנה כי יגדל ישמעאל עם בנה יחד, מדאגה בדבר פן ימרה ישמעאל את חיי יצחק אחרי מות אברהם אם יירש פי שנים בהיותו הבכור, ותאמר לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה, כי לא אבה כי יירש בן האמה עם בני עם יצחק, וירע הדבר מאד בעיני אברהם וימאן לגרש ילד קטן ואשה עניה מביתו על לא חמס עשו, אך באמור אליו ה' אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך, כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, אז השכים בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר, ואת הילד אשר אין בו כח ללכת בדרך רחוקה שם על שכמה, וישלחה ללכת באשר תתהלך. ותלך ותתע במדבר עד תם הלחם מצלחתה, ותצר לה מאד, ובכלות גם המים מן החמת ולשון בנה בצמא נָשְׁתָּה וכל עוד נפשו בו, השליכה אותו תחת אחד עצי הברושים (טאננענבוים[55]), ותלך ותשב מרחוק לבל תראה במות הילד, ותשא את קולה ותבך, אז נראה אליה מלאך אלהים וַיַּרְאֶהָ באר מים בקרבת המקום ההוא, ויצו אותה לשאת את בנה ולהחזיק בו, כי בשלומו וטובו גם לה שלום ורב טוב, הדברים האלה החיו את רוחה, ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את בנה, גם רעים טובי לב מצאה במדבר ההוא, והם נהלו אותה ואת הילד בלחם.

[52] ובתורה כתוב כי התפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו' (בראשית ב' י"ז-י"ח).

[53] בתורה כתוב אחותי בת אבי היא (בראשית כ, י"ב) כי בני בנים הרי הם כבנים, והיא היתה בת הרן בן תרח. וכן קרא אברהם ללוט אח: כי אנשים אחים אנחנו (בראשית י"ג ח'), ולפי דעת יוזיפוס תקרא גם בת האח בשם אחות—.

[54] עי' בבאור טעם השם באר שבע (שם כ"א, ל"א).

[55] בתורה כתוב תחת אחד השיחים (בראשית כ"א, ט"ז).

ויגדל ישמעאל ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים, ארץ מולדתה, והאשה ההיא ילדה לו שנים עשר בנים. ואלה שמותם. נביות וקדר ואדבאל ומבשם ומשמע ודומה ומשא, חדד ותימא, יטור נפיש וקדמה. וישכנו בכל הארץ אשר מנהר פרת עד ים האדום הנקראת בשם ארץ נביות (נאבאטענערלאנד[56]). ולכבוד אנשי שם וגבורי חיל ההם, גם לכבוד אברהם אביהם, נקראו בשמותם שבטי הערביאים עד היום הזה[57].

פרק יג

עקדת יצחק.

אברהם אהב את יצחק בנו אהבה בלי־מצרים, כי בן זקונים הוא לו גם בן משביל דורש אלהים ומכבדו בכל לבב ושומע בקול אביו לכל אשר יצוהו, ויתחשב אברהם למאשר בארץ בדעתו כי בן יקיר כזה יירשהו וימלא מקומו אחריו. והאלהים נסה את אברהם וירא אליו ויספור וימנה לו את כל החסדים אשר עשה עמו מעודו, ואשר מגן צריו בידו, ויתן לו בן חכם לעת זקנתו, ובגלל כל חסדיו הנאמנים ההם הוא דורש ממנו להעלות לו את יצחק בנו לעולה, ויצוהו ללכת אל ארץ המוריה ולבנות שם מזבח על אחד ההרים ולהקריב עליו את בנו קרבן עולה לה', ואז ידע כי ירא אלהים הוא באמת ונותן יתר שאת לחפץ ה' על חיי בנו יחידו מחמל נפשו.

וישמע אברהם בקול ה', ובכל נפשו עתד את יצחק לעולה כליל לה', ויחשוב למשפט כי חטא משפט מות הוא למרות את פי ה' אשר הוא מקור החיים ובטובו הוא מחיה כל החיים. אך לשרה אשתו לא הגיד זאת, גם לא גלה את אזן אחד מעבדיו את אשר בלבבו לעשות, לבל יתיצב לו איש לשטן בדרך. וישכם בבקר ויחבש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים, וישם על החמור את עצי העולה ואת יתר הדברים הדרושים לחפץ הזה. ביום השלישי נשא אברהם את עיניו. וירא את הר המוריה מרחוק, ויאמר אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם. ויקח אברהם את עצי העולה מעל החמור וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו. ויצחק היה אז בן עשרים וחמש שנים, ואחרי אשר נבנה המזבח, שאל את פי אברהם איה השה לעולה? ויענהו כי אלהים יראה לו השה לעולה, כי בידו לתת לכל איש ואיש את אשר יחסר לו, גם לשוב ולקחת את אשר נתן לו אם יתאמר כי כחו ועצם ידו עשה לו חיל—.

[56] בתורה כתוב: וישכנו מחוילה וגו' (שם כ"ה, י"ח).

[57] בתורה כתוב: אלה בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובטירותם, שנים עשר נשיאים לאמתם (שם ט"ז).

אחרי ערוך אברהם את העצים על המזבח, פנה אל יצחק בנו ויאמר: הה בני! אלפי פעמים שאלתיך מאת ה', ובשמעו את שאלתי ויתן לי בן יקיר כמוך, לא חָשכתי מכל עמל ותלאה נפשי לשמור עליך, טפחתיך ורביתיך, וכל ישעי וכל חפצי היו רק לראותך בתור אדם המעלה ולהוריש לך את כל אשר לי. אולם יען כי ברצון ה' הייתי אב לבן נחמד כמוך, עלי החובה לעשות גם את רצונו, ועתה ירצה ה' כי אשיב לו את הבן אשר נתן לי, על כן חזק ואמץ להעלות על המזבח לעולה כליל לה'. ואני בכל חפץ לבבי הנני נותן אותך לה', יען כי חפץ הוא בזה חלף כל הטובות והחסדים אשר עשה עמדי מעודי ועד היום הזה. הה בני! בבואך אל התבל על פי ה', כן הפרד עתה ממנה על פי ה'; הפרד נא איפוא בני מחיי התבל לא ככל בני האדם, רק כקרבן עולה תמימה מיד אביך אל תחת יד האלהים. ואני הנני מאמין כי לכבוד ולתפארת הוא לך, כי נכבדת מאד בעיני ה' לבל תמות כמות כל האדם על ידי מחלה ומכאובים, על ידי מלחמה או כל אסון וכל פגע רע, רק בתור קרבן ועולה כליל לה', וה' אשר בידו נפש כל חי, יקבל באהבה וברצון את נפשך בעלות הלהב מעל המזבח ותפלה זַכָּה מלבב אביך. ואז בני יחידי! אז היה נא עלי למלאך מליץ ותחלה את פני ה' כי יכלכל את שיבתי תחת בני אשר הפקדתיו בידו—."

ככל הדברים האלה דבר אברהם על לב יצחק בנו, ויצחק הצדיק והתמים כאביהו, שמע את דבריו בשמחת לבב, ויען ויאמר: לוּ הפרתי את עצת ה' ועצת אבי, כי אז לא היה לי כל צדקה לראות אור החיים בתבל, ואם רק אתה אבי לבדך חפצת להעלות אותי לעולה, גם אז לא מריתי את פיך, ומה גם עתה אשר גם ה' חפץ בזה—." ובשמחה ובטוב לב נגש יצחק אל המזבח, ויעקד אותו אברהם וישם אותו על המובח ממעל לעצים, ויקח את המאכלת לשחוט את בנו — אך קול ה' קרא בַכֹּח: אברהם! אברהם! אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה! כי קרבן אדם תועבת נפשי הוא, ורק לנסותך באתי הפעם, ועתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני, ועל כן ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער אויביו, ושֵם אברהם יגדל עד אפסי ארץ וזִכרו לברכה עד העולם." אחרי הדברים האלה הראה ה' אַיִל אחד לאברהם אשר לא ראהו עד כה, ויקח אברהם את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו. ואברהם ויצחק אשר התבשרו רוב שלום ורב טוב מאת ה', התרפקו ויחבקו זה את זה בשמחות וגיל, וישובו לביתם, ויחיו חיים מאשרים, וכל אשר עשו הצליח ה' בידיהם.

פרק יד

מות שרה וקבורתה.

אחרי ימים מעטים מתה שרה בת מאה ועשרים ושבע שנים, ותקבר בחברון. ואף כי הכנענים חפצו לתת לאברהם אחזת קבר בתוכם בלי מחיר ובלי כסף, לא חפץ אברהם בזה, רק קנה מאת אפרים (עפרון) אחד מתושבי חברון שדה קבורה בחמשים שקל כסף[58], והשדה ההוא (והמערה אשר בו) קם לאברהם לאחזת־קבר.

פרק טו

אברהם לקח את קטורה לאשה. ובני קטורה.

אחרי מות שרה לקח לו אברהם אשה ושמה קטורה ותלד לו ששה בנים גבורים וכבירי שכל, ושמותיהם: זמרן, יקשן, מדן, מדין, ישבק ושוח. ושוח[59] הוליד את שבא ואת דדן. ובני דדן אשורים ולטושים ולאומים. ומדין הוליד את עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה. ואברהם כונן להם מוצאות (קאלאניען) בארץ הטראגלאדיטיס ובחבל ארץ ערב המאשרה עד ים האדום. רבים אומרים כי עפר נסע בחיל כבד לארץ ליביען וילכדה, ובניו נושבו בה ויקראו לה אפריקא על שם עפר אביהם. ועד נאמן על זה הוא הסופר אלכסנדר פאליהיסטאר אשר יכתוב כדברים האלה: קלעאדעמוס החוזה הנקרא גם בשם מלכות, אשר כתב בספר את דברי ימי היהודים כמשה מחוקקם, יספר כי אברהם הוליד מקטורה בנים רבים, ואחרי אשר קרא שלשה מהם בשמות עפרה (עיפה) אשור ואופיר (עפר), הוסיף לספר כי האשורים נקראו על שם אשור, ועל שם עפרה ואופיר נקראו עיר עפרה וארץ אפריקא. גם יספר עוד כי בני קטורה ההם באו לעזור להערקולעס בהצותו את ליביען ואנטאאוס, והערקולעס לקח את בת עפרה לו לאשה ותלד לו את דיאדארוס, ומבני דיאדארוס היה זאפאנעס אשר על שמו נקרא שבט הזאפאקים בפי העמים הברברים.

פרק טז

יצחק לקח את רבקה.

בהיות יצחק כבן ארבעים שנה, אמר אברהם לקחת לו את רבקה בת נחור אחיו[60] לאשה, וישלח את עבדו זקן ביתו ארצה ארם נהרים לקחת משם את רבקה ליצחק, אך בראשונה השביע אותו לקים את דבריו ולעשות כאשר צִוָּה. והשבועה בימים ההם היתה באופן

[58] בתורה כתוב: ארבע מאות שקל כסף (בראשית כ"ג, ט"ו), ואולי ידע המחבר כי השקלים בימי אברהם היו קטנים מהשקלים אשר היו בימיו עד כי עלו ד' מאות לחמשים. —

[59] בתורה כתוב יקשן (בראשית כ"ה, ג'), והמעתיק שגה בזה וכתב שוח תחת יקשן.

[60] היא נכדת נחור בת בתואל, אך בת הבן נקראת גם כן בשם בת.

הזה: המשביע והמשבע שמו את ידיהם איש תחת ירך אחיו ויעידו את ה' לעד נאמן ביניהם לבל יסור המשבע מדברי המשביע על ימין או על שמאל[61]. ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וכל טוב אדוניו בידו ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור. ימים רבים הלך העבד עד הגיעו למחוז חפצו, כי בארץ ארם נהרים חתחתים בדרך ויכבד מאד על הולכי ארחות, בחרף בגלל הטיט והרפש, ובקיץ בגלל חסר המים גם בגלל השודדים הרבים הרובצים על הדרכים ואורבים לכל הֹלֵך, והאיש אשר איננו אמיץ לב וגדל כח, לא ימלט מידם אם לא ישים עיניו על כל מדרך כף רגלו.

בהיות העבד קרוב לעיר חרן, הבריך את הגמלים אל באר המים לעת ערב לעת צאת השואבות, ויתפלל אל ה' כי יקרה לפניו את הנערה אשר הוכיח ליצחק בן אדוניו על פי האות הזה: כי תשקהו מים מכדה אחרי אשר יתר הנערות תמנענה ממנו הדבר הזה. ויקרב אל הבאר וישאל מאת הנערות להשקותו מים, ואחרי אשר לא אבו הנערות למלאות את שאלתו, באמרן אליו כי כבד להן מאד לשאוב המים מהבאר גם בעד נפשות אנשי ביתן, שמע כי אחת מהנה גערה בהן על אשר תמנענה מעט מים מאיש אורח, ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו[62]. ויודה לה העבד על טובה ועל חסדה, ואחרי כן שאל אותה מי הם אבותיה, ויברך אותם כי יְקָרֶה ה' לפני בתם בעל נעורים כטוב וכישר בעיניה, ויראו בנים ובני בנים לבת יקרה כזאת. ותען הנערה ותאמר: שמי רבקה, ושם אבי בתואל אשר כבר מת ולבן אחי מנהל את ביתו ומכלכל את אמי ואותי. וישמח העבד בשמעו את דבריה, ויאמן כי הצליח ה' את דרכו. ויקח רביד זהב[63] ועוד עדי עדיים ויתן להנערה ויבקש אותה לקחת אותם חלף טובת לבבה להשקותו מים גם לאות כי מכבד הוא אותה, כי לה אשר עלתה על רבות בנות ביקרת רוחה נאוו העדיים ההם. גם שאל את פיה אם יש בבית אביה מקום ללון, כי רד היום ולא יוכל ללכת הלאה, ואף גם זאת כי בידו עדיי נשים יקרי הערך ולא יאבה לסור רק אל בית אנשים ישרים אשר לא יגעו בכל אשר לרעיהם, והיא (רבקה) לעדה בעיניו כי גם אמה וגם אחיה ישרי לב המה כמוה. גם לא יהיה עליהם למשא, כי שלם ישלם במיטב כספו בעד המלון ומפתו אשר הביא אתו יאכל. ותשמח הנערה בשמעה כי מכבד הוא את אמה ואחיה, ותאמר אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו וגם מקום ללון, ולא נקח מידך מאומה בעד כל אלה, ובכל זאת ארוצה נא ואגיד לבית אמי כדברים האלה, ואחרי כן אנהגך אביאך אל בית אמי.

[61] בתורה כתוב כי רק הנשבע שם ידו תחת ירך המשביע.

[62] את דבר הגמלים אשר השקתה רבקה, לא זכר יוזיפוס—.

[63] בתורה כתוב ויקח האיש נזם זהב וגו' (בראשית כ"ד, כ"ב).

אחרי הדברים האלה הביאה אותו רבקה הביתה, ועבדי לבן פתחו את הגמלים וינהלום במספוא, ולבן קרא את העבד לאכול אתו לחם. אחרי אכלם[64] ערך העבד דבריו אל לבן ואל אם רבקה ויאמר: עבד אברהם אנכי — ואברהם בן תרח הלא הוא שארכם הקרוב אליכם, כי נחור אבי אבי בניך, אשה אהובה: היה אחי אברהם בני אב אחד ואם אחת - ואברהם שלח אותי אליכם לקחת את הנערה הזאת ליצחק בנו לאשה, ויצחק הוא בנו יחידו אשר יירש את כל הון ביתו הרב והעצום. ואף כי אין מעצור לו לבחור מבנות ארצו אשה לבנו, אשר לה עֹשֶׁר ונכסים וכל טוב הארץ, אך הוא לא יחפוץ לתת את בנו לאחת מבנות הארץ ההיא כי אם מבית אביו וממשפחתו. ואתם אל תמנעו את חפץ אדוני, כי מה' יצא הדבר, והוא נתן לי אות ומופת על זה, כי זולת אשר נחני בדרך וישמרני מכל ארב ומכל מכשול, הראני עוד אות נאמן כי חפץ אדוני הצליח בידו: כי כבואי היום אל העין התפללתי אליו כי יקרה לפני מכל בנות העיר את הנערה אשר הוכיח לבן אדוני, והוא הקרה אותה לפני— ועתה הלא תעשו את אשר יחפוץ ה' ותתנו על ידי את הנערה הזאת אשר למענה חרד אדוני את כל החרדה הגדולה הזאת." ותען אם הנערה ולבן אחיה[65]: מה' יצא הדבר, לא נוכל דבר אליך רע או טוב, הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה'[66]. ויקח יצחק את רבקה, ויהי אדון לכל בית אביו, כי הבנים אשר ילדה קטורה לאברהם, לא ירשו מאומה בבית אביהם, יען כי כבר נסעו הלכו לארצות אחרות וישבו בהן כל הימים[67].

פרק יז

מות אברהם וקבורתו.

אחרי ימים מעטים גוע וימת אברהם בשיבה טובה בהיותו מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. הוא היה איש צדיק תמים מאין כמוהו, וה' אהבו ויברכהו בכל. ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו בחברון אל מערת המכפלה אל שדה עפרון החתי אשר על פני ממרא, על יד שרה אשתו.

[64] בתורה כתוב ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי (שם ל"ג).

[65] בתורה כתוב ויען לבן ובתואל (בראשית כ"ד, נ') אם כן היה עוד בתואל בחיים חיתו, ולפי דברי יוזיפוס אמרה רבקה כי הוא מת כבר, ורק על פסוק ויאמר אחיה ואמה (שם נ"ה) פרש"י (ע"פ חז"ל) ובתואל היכן היה? רוצה היה לעכב ובא מלאך והמיתו, וגם לפ"ז מת רק אז ולא קודם לזה—.

[66] האותות אשר הראה ה' להעבד הרי הם כדבר ה'—.

[67] ולבני הפלגשים וגו' נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם (בראשית כ"ה, ו').

פרק יח

תולדות יעקב ועשו בני יצחק.

אחרי מות אברהם, פקד ה' את רבקה אשת יצחק ותהר, ויתרוצצו הבנים בקרבה, וַתֵּלַהּ לשאת את עצבונה ואת הֵרונה, ויתעצב יצחק אל לבו אדות אשתו, וילך לדרוש את ה'[68] ויאמר ה' לו, שני בנים בבטן רבקה ומהם יצאו שני גוים אשר יקראו על שמם, והבן אשר לפי ראות עינים הוא הקטן, יגדל מהבן הגדול. וימלאו ימי רבקה ללדת והנה תומים בבטנה כדבר ה', ויצא הראשון אדמוני כלו, ומכף רגלו ועד ראשו מכֻסה בשער כאדרת שער, ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב אחיו הבכור. ויגדלו הנערים ויאהב יצחק את הבכור הנקרא בשם עשו או שעיר על כי היה איש שעיר, ורבקה אוהבת את הבן הצעיר הנקרא בשם יעקב על אשר אחז בעקב אחיו בהולדו.

ויהי רעב בארץ, ויחפוץ יצחק לרדת מצרימה לגור שם בימי רעבון, אך ה' נראה אליו ויאמר אל תרד מצרימה, גור בעיר גרר בארץ פלשתים ואהיה עמך ואברכך. ובבואו גררה קדם אבימלך מלך גרר את פניו באהבה ובכבוד, ויזכור לו את אהבתו לאברהם אביו, ויעש עמו אך טוב וחסד. אפס כי ברבות הימים הפך לבו לשנוא אותו בקנאתו אשר קנא בו בראותו כי ינוב חילו וכל אשר יעשה יצליח; והקנאה העזה ההיא הסבה כי לאחרונה גרש אותו מארצו[69]. וילך משם יצחק ויחן במקום הנקרא בשם נחל, לא רחוק מעיר גרר[70]. ויהי כי החל לחפור שם באר, ויתנפלו עליו רֹעי אבימלך להלחם בו ולא נתנו אותו לבצע את מעשה הבאר; אך הוא לא אבה להתיצב לפניהם בחזקת היד, ויאמינו הרֹעים כי ידם רמה. ויעתק יצחק משם ויחפור באר אחרת, אך רֹעים אחרים נקבצו ובאו ויריבו גם עליה, ויעזוב גם את המקום ההוא, כי לא אבה להיות איש ריב ואיש מדון, ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עוד עליה, ויקרא שמה רחֹבות, ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו. ואת הבארות אשר חפר תחלה קרא לאחת מהן עֵשֶׂק, כי התעשקו עמו עליה, ואת השנית בשם שטנה, כי רֹעי אבימלך נצבו לשטן לו על אדותיה.

ויצחק הלך הלוך וגדול, ויהי איש מצליח מאד, ויירא אבימלך פן יפקוד עליו יצחק את הרעה אשר עשה לו חנם, ויקח ממנו נקם בהיות לאל ידו לעשות זאת, וילך אליו מגרר עם פיכל שר צבאו לכרות עמו ברית שלום ולחדש את אהבתם כקדם. ויצחק הצדיק

[68] בתורה כתוב כי לא יצחק רק רבקה הלכה לדרוש את ה', ולה אמר ה' שני גוים בבטנך וגו' (בראשית כ"ה, כ"ב-כ"ג).

[69] יוזיפוס יחריש ולא יספר מאומה על אודות רבקה אשר אמר יצחק עליה כי אחותי היא (בראשית כ"ו, ז'-י"א).

[70] נחל גרר (שם י"ז).

והטוב לכל, סלח לו על הרעה אשר עשה לו, ויזכור לו אהבתו הראשונה, וימלא את כל משאלות לבו, וילך אבימלך מאתו בשלום.

ועשו אהוב יצחק אביו, לקח אשה בהיותו בן ארבעים שנה ושמה עדה בת אֵילֹן, ואת אהליבמה בת צבעון[71], בנות שני כנענים עשירים ובעלי נכסים רבים, ואת פי אביו לא שאל, כי לוּ שאל את פיהו, כי אז לא נתנו לקחת מבנות ארץ כנען, כי לא אבה להתחתן את הכנענים. אך בכל זאת לא עצב את רוח בנו ולא צוהו לגרש את נשיו—.

ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות, ויקרא את עשו בנו הגדול ויתאונן באזניו כי ימי הזקנה ועורון עיניו לא יתנוהו לעבוד את ה' כבימי קדם, גם צוהו לצאת השדה ולצוד לו ציד ולעשות לו מטעמים כאשר אהב, ואחרי אכלו מצידו יתפלל אל ה' בעדו כי יסתירהו בסתר כנפיו וישמרהו כל ימי חייו על הארץ, ויען כי איננו יודע את יום מותו, נכספה נפשו להתפלל בעדו אל ה' ולברכהו בטרם ימות.

וילך עשו השדה לצוד ציד להביא, ורבקה אשר ידעה כי ברכת הצדיק יאתה יותר ליעקב מאשר לעשו, צותה אותו, (מבלי אשר ידע זאת יצחק) לקחת שני גדיי עזים ולעשות אותם מטעמים לאביו כאשר אהב, ויעש יעקב כאשר צִוַּתּוּ אמו. ויהי כאשר הוכן האכל, ויקח יעקב את עֹרות גדיי העזים וילבשם על ידיו ועל חלקת צואריו[72], (כי זולת היות יעקב איש חלק, נדמה מאד בקומתו ובדי עורו לעשו אחיו בהיותם תאמים), ואז הביא את המטעמים אל יצחק אביו, אך לבו היה חרד פן יודע לאביו עֶרְמָתו ויקצוף עליו ויבא עליו קללה תחת ברכה. אולם יצחק אף כי הכיר כי הקול קול יעקב, קרא אותו לגשת אליו וימשש אותו והנה ידיו שעירות כידי עשו, ויאמר: הקול קול יעקב, אך הידים ידי עשו, ומבלי חקור עוד יותר, התפלל אל ה' אחרי אכלו את המטעמים, ויאמר: "ה' אלהים אשר מלכותך מלכות כל העולמים ואשר עשית את השמים ואת הארץ וכל צבאם, אתה הבטחת לאברהם אבי להיטיב עמו ועם בניו אחריו, ובידך מלאת את הבטחתך, כי ברכת אותו בכל, וגם אותי הבטחת להיטיב לזרעי אחרי ולברכם ביתר שאת עוד. אנא ה'! עשה נא עתה כאשר הבטחתני, ואל תבישני מִשְּׁברי לעת זקנתי ככלות כחי כי אם לא תסעדני עתה, ונחשבתי כיורדי בור. אנא ה'! הושיעה נא לבני זה, בן עבדך, הפלה נא חסדך לו,

[71] בתורה כתוב ויקח (עשו) אשה את יהודית בת בארי החתי ואת בשמת בת אילן החתי (בראשית כ"ו, ל"ד). אמנם להלן (שם ל"ו, ב', ג') כתוב: עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עדה בת אילון החתי ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי וע"ש בבאור, כי אין פה המקום להאריך.

[72] בתורה כתוב ותקח רבקה וגו' ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו (בראשית כ"ז, ט"ו-ט"ז).

שמרהו מכל רע, ברכהו נא בחיים מאֶשרים כידך המלאה, יחתו יריביו וינוסו משנאיו מפניו, אך מברכיו יברכו, וחפצי שלומו ישליו ויתענגו על רוב שלום[73].

כה התפלל יצחק אל ה' בהאמינו כי הוא מתפלל בעד עשו בנו. אך כמעט אשר כלה את תפלתו, שב עשו הביתה מצידו, אז ידע יצחק כי ערם הערים יעקב, אך ישב במנוחה[74]. אולם עשו חִלה את פניו כי יברך גם אותו כאשר ברך את אחיו. וימאן יצחק לברכו באמרו כל ברכותי נתתי ליעקב, ולכה איפוא מה אעשה בני? ויתאונן עשו על מרמת יעקב ויצעק צעקה גדולה ומרה, וישא את קולו ויבך, ויאץ באביהו לברך גם אותו. אז נעתר יצחק אליו, ויאמר: "על חרבך תחיה, והיית גבור ציד ואיש מלחמה ותעש לך שֵם בארץ, גם בניך אחריך יהיו גבורי כח ואנשי חיל ושמם יודע בגוים, אך בכל זאת תעבוד את אחיך."

ויירא יעקב פן יהרגהו אחיו על אשר לקח את ברכתו, גם רבקה יראה מאד פן יקום עליו עשו ויהרגהו, ותקרא ליעקב ותיעצהו לברוח אל לבן אחיה חרנה, ותדבר גם על לב יצחק לשלח את יעקב שמה לבעבור יקח לו שם אשה מבנות לבן. כי עשו הוסיף עוד לקחת אשה על נשיו למֹרת רוח יצחק, שם האשה ההיא בשמת בת ישמעאל[75]. כי יצחק לא אבה להתחתן את הכנענים, ויחר לו על אשר לקח עשו את בשמת לו לאשה ויאהבה מאד[76].

פרק יט

יעקב ברח חרנה. ויקח שם אשה ויולד שנים עשר בנים, ואחרי כן שב ארצה כנען.

ויצא יעקב מבאר שבע על פי עצת רבקה אמו, וילך לארץ ארם נהרים, לקחת שם את בת לבן לו לאשה, אחרי אשר גם יצחק התרצה לדבר הזה. ובלכתו דרך ארץ כנען, לא אבה לסור אל אחד מבתי הכנענים, וילן תחת כפת הרקיע, ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו, ויחלום חלום נפלא מאד: והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלהים יורדים בו[77], ועל ראש הסלם נצב ה', ויקרא לו בשמו ויאמר אליו:

אל תירא יעקב ואל תחת, כי אנכי אהיה עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, למען יצחק אביך היקר, גם למען אברהם אבי אביך אשר היה צדיק בכל דרכיו. תחזקנה איפוא

[73] נפלאת זאת בעיני כי תחת ברכת יצחק הנפלאה והנשגבה (בראשית כ"ח, ל') שם יוזיפוס בפי יצחק תפלה נופלת מאד בערכה מהברכה ההיא ואין זכר לה בתורה—.

[74] בתורה כתוב כי יצחק חרד חרדה גדולה עד מאד (שם ל"ג).

[75] בתורה כתוב מחלת בת ישמעאל (שם כ"ח, ט').

[76] בשמת היתה בת ישמעאל ולא מבנות הכנענים, ועשו לקח אותה רק בגלל אשר רעות בנות כנען בעיני יצחק (שם)—.

[77] עולים ויורדים בו (בראשית י"ב).

ידיך, כי אנכי מגן לך וברכתיך בכל טוב הארץ והשיבותיך אל האדמה הזאת, כי גם את אברהם הבאתי מארם נהרים הנה אחרי אשר גרשוהו קרוביו וגואליו מארצם, וברכתיהו והגדלתי את שמו, וגם את אביך ברכתי, גדלתי ורוממתי ונתתי לו עז ועצמה, ולמען אבותיך אברך גם אותך והיית איש מצליח כמוהם. לך לך איפוא בשמחה לדרכך, וקוה אלי תמיד. והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, וירשו את הארץ הזאת, לך לדרכך בשלום ואל תירא מכל עמל ותלאה, ואנכי אהיה עמך בכל מקום ובכל עת ובכל שעה."

ככל החזיון הזה חָזה יעקב במקום ההוא, וייקץ משנתו וישמח במאד מאד ויגל ברעדה על החזיון ההוא ועל הדברים ההם אשר דבר אליו ה', ויצק שמן על האבנים אשר עליהם נגלה אליו ה'[78], גם נָדַר נֶדֶר לאמר אם אשוב בשלום אל בית אבי אקריב בזה קרבן לה', וכל אשר יתן לי ה' עשר אעשרנו לו. ויקרא שם המקום ההוא בית אל, באמרו אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים.

אחרי כן נשא יעקב את רגליו וילך ארצה ארם נהרים מחוז חפצו, ויבוא עד עיר חרן, וירא והנה באר בשדה ורֹעים עם עדריהם, נערים ונערות, יושבים על יד הבאר. ויגש יעקב אל הרעים, כי היה צמא למים, ויאמר אליהם: אחי מאין אתם? ויאמרו מחרן אנחנו, ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור? ויאמרו ידענו, ומי לא יֵדע את איש גדול כמוהו, ובתו היא רֹעה אתנו את צאן אביה, ולפלא בעינינו כי לא באה עוד עם הצאן הנה, ובבואה הגיד לך את אשר אתה מבקש. עודם מדברים והנה רחל בת לבן באה עם הצאן, ויאמרו הרעים ליעקב הנה בת לבן, ולרחל אמרו כי האיש האורח בא לדרוש בשלום אביה. ותקרב רחל אל יעקב בפנים צהלים ותשאלהו מי הוא ומאין הוא בא ומדוע בא שָׁמָה. ותבטיחהו כי תפיק לו נפשה ותמלא כל משאלות לבו.

ויתפלא יעקב על טוּבָה וחסדה ויותר עוד על יפיה וחמדת פניה, כי היא היתה היפה בבנות הארץ, ויאהבה בלבו מרגע הראשון אשר ראה אותה, ויאמר אליה: אם בת לבן את, הנך שארת בשרי, כי אברהם והרן ונחור אחים הם בני תרח, ובתואל אבי אביך הוא בן נחור, ויצחק אבי הוא בן אברהם ושרה בת הרן, ובימים האחרונים יספנו להתחתן עוד, כי רבקה אמי היא אחות אביך. ואני באתי הנה לשאול לשלומכם ולחדש ימי אהבתנו כקדם. אז זכרה רחל כי ככל דבריו שמעה גם מפי אביה, ותשמח מאד עד כי בכתה

[78] בתורה כתוב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה ויצק שמן על ראשה (בראשית כ"ח, י"ח).
[79] בתורה כתוב כי יעקב נשק לרחל וישא את קולו ויבך (בראשית כ"ט, י"א) ומדוע הפך יוזיפוס את הדבר הזה?

מרוב שמחתה, ותחבק את יעקב ותשקהו[79], ותאמר: אבי וכל ביתו ישמחו מאד לקראת בואך, כי אבי ישא תמיד את שם רבקה על שפתיו, וידעתי כי ישמח גם לקראת בנה. אחרי כן בקשה אותו ללכת אתה אל בית אביה ולשמחהו מהר במראה פניו[80]. ויהי בבוא יעקב ביתה לבן, קבלהו לבן בשמחה ובכל אותות אהבה, ואחרי ימים מעטים אמר אליו לבן: אמנם כי שמחתני מאד בבואך, בכל זאת חפצתי לדעת מדוע עזבת את אביך ואת אמך לעת זקנתם. ותחת כלכל את שיבתם באת הנה, והיה אם אדע שרש הדבר ומה שאלתך וחפצך בביתי, עשה אעשה עמך אך טוב ככל אשר תשיג ידי? ויספר לו יעקב בתם לבבו את כל אשר בלבבו, ויודיעהו כי יש לו אח ושמו עשו, והוא מתנכל להמיתו על קחתו ממנו את ברכת אביו בעצת רבקה אמו, כי חרה לו עד מות על אשר לקח ממנו את הברכה וְאִתָּהּ יחד את המשרה ואת הממשלה — ועל כן ברח מבית אביו, וגם זאת בעצת אמו. הן אמנם, הוסיף יעקב לדבר, כי יש לנו קרובים וגואלים גם ממשפחת אבי, אך אתה קרוב לי מהם בהיותך אחי אמי, ואקו כי אלהי אבותי ישמרני מכל רע, וגם אתה תהי עלי סתרה.

אז הבטיח אותו לבן לעשות עמו אך טוב וחסד בעבור אבותיו ומה גם בעבור רבקה אמו אשר נפשו קשורה בנפשה גם בהיותה רחוקה מעיניו. ויאמר לשימהו לאביר הרעים אשר לו, ובכל עת אשר יכסוף לשוב אל ארצו ואל מולדתו, העניק יעניק לו מכל טוב ביתו וישלחהו בכבוד כיאות לשארו הקרוב אליו כמוהו. על הדברים האלה ענהו יעקב: אעבדך בכל עבודה אשר תעמוס עלי אם אך תתן לי את רחל בתך הקטנה לאשה. וישמח לבן על הדבר הזה ויאמר: "טוב תתי אותה לך בן אחותי מתתי אותה לאיש אחר, אך בכל זאת לא אוכל תת אותה לך, עד אשר תשב בביתי שנים אחדות ואראה את דרכיך ואת פעליך, גם אין את נפשי לתת את בתי לנסוע אל ארץ רחוקה אחרי אשר נחמתי כבר כי נתתי את רבקה אחותי ללכת ארצה כנען לבית אישה—." ויתרצה יעקב גם לדבר הזה, ויעבוד שבע שנים ברחל, ולתקופת השנים אסף לבן את כל אנשי המקום ההוא ויעש משתה החתונה, ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אותה אל יעקב ויבא אליה, כי מטעם היין ומחשכת הלילה לא ידע כי לאה היא, ויהי בבקר ויאמר אל לבן למה רמיתני? הלא ברחל עבדתי עמך באהבתי אותה, ולמה נתת לי את לאה אשר לא מצאה חן בעיני? ויצטדק לבן על מעשהו, ויאמר: לא יעשה כן במקומנו לתת את הצעירה לפני הבכירה, ועתה אם באמת ובתמים תאהב את רחל, אתן לך גם אותה אחרי אשר תעבוד

[80] בתורה כתוב כי רחל רצה ותגד לאביה, ולבן רץ לקראת יעקב ויחבקהו וינשקהו ויביאהו אל ביתו (שם י"ב, י"ג).

עמדי עוד שבע שנים אחרות[81]. ויתרצה יעקב גם לדבר הזה באהבתו העזה אשר אהב את רחל, ואחרי עבור גם שבע שנים האחרות, נתן לו לבן גם את רחל לאשה, ואת בלהה שפחתו נתן לה לשרת אותה, ואת זלפה שפחתו נתן כבר ללאה.

ולאה התעצבה מאד בראותה כי יעקב אוהב מאד את רחל, רק קותה כי אם תלד לו בנים, יאהב גם אותו, ותתפלל אל ה' לפקוד אותה, ויעתר לה ה' ותהר ותלד בן ותקרא לו בשם ראובן, יען כי ברחמי ה' נתן לה הבן, כי זה הוא פתרון השם הזה[82]. ומאז והלאה החל יעקב לחן גם אותה[83]. ותהר עוד ותלד בן ותקרא שמו שמעון, כי שמע ה' בקולה. ותהר עוד ותלד בן ותקרא את שמו לוי, באמרה כי הפעם ילוה אישה אליה, ותהר עוד ותלד בן ותקרא שמו יהודה, באמרה הפעם אודה את ה'. ותקנא רחל באחותה, ותדאג פן לא יוסיף עוד יעקב לאהוב אותה כבראשונה, כי עקרה היא, ותתן את בלהה שפחתה ליעקב למען תבנה גם היא ממנה, ותהר בלהה ותלד ליעקב בן, ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקולי, ותקרא שמו דן. ותהר עוד ותלד בלהה בן שני ליעקב, ותקרא רחל את שמו נפתלי, פתרונו ערמה גם התחרות (וועטטאייפער), כי על פי ערמת רחל לתת את שפחתה לאישה, התחרה את לאה אחותה גם יכלה לה[84]. אך גם לאה הערימה כאחותה ותתן גם היא את זלפה שפחתה ליעקב, ותהר גם היא ותלד בן, ותקרא לאה את שמו גד, פתרונו מקרה (צופאלל)(?). ותהר עוד ותלד בן שני ליעקב, ותקרא לאה את שמו אשר, פתרונו אֹשֶׁר (גליק), כי על ידו יגדל עוד אָשרה מקדם. ויהי היום וילך ראובן השדה ויבא ללאה אמו תפוחי הצמח הנקרא בשם מאנדראגאראַ[85], ותתאו רחל התפוחים ההם, ותבקש מאת לאה לתת גם לה תפוחים אחדים, ותמאן לאה ותאמר המעט קחתך את אישי ולקחת גם את תפוחי בני. ותאמר רחל לכן ישכב עמך הלילה. וישכב יעקב עמה

[81] בתורה כתוב: מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת (בראשית כ"ט, כ"ז), ולפי דברי כל המפרשים כונת הפסוק כי מיד לאחר שבעת ימי המשתה יתן לו גם את רחל (ע' בבאור הרמבמ"ן), אך יוזיפוס יפרש "מלא שבוע זאת" מלא שבע שנים אחרות בשביל רחל, ולתקופת השנים אתן גם אותה לך — ולפי זה יפרש מלת "שבוע" כמלת "שמטה" שהיא שבע שנים, כי "שבוע" הוא שת"ז אם להיקף זמן שבעה ימים או שבע שנים, כמו שבוע אחד (דניאל ט' , כ"ז) שפי' שבע שנים (ע' אוצר השרשים).

[82] הכונה בזה כי ה' ברחמיו ראה בעניה ויחן לה בן ככתוב בס' בראשית ל"ב מ"ט. וראובן הוא ראו בן, ולפי חז"ל במס' ברכות (דף ז':) הוא רמז גם לראו מה בין בני לבן חמי, וע' בס' היחש להרה"ח ר"י בכרך נ"י צד י"ד ע"א בהערה.

[83] וזה הוא כי עתה יאהבני אישי (בראשית מ"ט ל"ב), ר"ל כי מעתה יחל אישי לאהוב אותי.

[84] ועפ"ז נבין כונת הפסוק: ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי ותקרא שמו נפתלי (בראשית ל', ח'), כי נפתלי הוא מלשון עקש ופתלתול (דברים ל"ב, ה'), שפי' ערמה (ליסט), גם עוד הוראה אחרת למלת נפתולי והיא לשון התחרות (וועטטאייפערן) כאדם המתחרה לנצח את חברו בהאבקו עמו ויפתל ויעקש את גוו — ולשתי הוראות האלה כונה לאה בשם נפתלי, וזה הוא שאמרה נפתולי אלהים ר"ל ערמה חזקה (כי שם אלהים הוא לחיזוק הפעולה כידוע, וע' בבאור) נפתלתי, הערמתי ואתחר עם אחותי בתתי את שפחתי לאישי, גם יכולתי, ועתה תצא לאור כונת יוזיפוס בזה.

[85] ע' בבאור הרמבמ"ן על אודות הדודאים אשר מצא ראובן.

בלילה ההוא ותהר ותלד ליעקב בן חמישי ותקרא את שמו ישששכר, באמרה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי. ותהר עוד לאה ותלד בן ששי ליעקב והקרא את שמו זבלון, באמרה הפעם יזבלני אישי כי ילדתי לו ששה בנים. גם בת אחת ילדה ליעקב ותקרא את שמה דינה. אז פקד ה' גם אח רחל ותהר ותלד ליעקב בן ותקרא את שמו יוסף, לאמר יוסף לי ה' בן אחר.

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף, ויאמר יעקב אל לבן: זה עשרים שנה עבדתיך בכל כחי ואוני, ועתה שלחני נא ואלכה אל מקומי ולארצי, אך לבן חבל תחבולות שונות ולא נתנו ללכת, על כן חשב יעקב מחשבות לגנוב את לב לבן ולמצוא עת רצון לברוח מביתו ולשוב אל ארצו ואל מולדתו. וישאל את פי רחל ולאה אם יש גם את לבבן ללכת אתו אל בית אביו, וכאשר התרצו גם הן ללכת אתו, לקח את מקנהו ואת כל רכושו אשר רכש בפדן ארם, ויברח עם נשיו ובניו וכל אשר לו לבוא אל יצחק אביו ארצה כנען. ורחל גנבה את התרפים אשר לאביה, לא בגלל אשר היו נכבדים בעיניה, כי יעקב לִמד אותה לדעת כי התרפים דברו און ומעשה תעתועים הם, רק עשתה זאת לכפר בהם את פני אביה, כי אם ירדוף אחריה וישיגה, אז תשיבם אליו ובזה תשוב חמתו ממנה.

ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב, ויחר לו מאד, ויקח עמו אנשי חיל וירדוף אחרי יעקב דרך שבעת ימים וידבק אותו. אך אז רד היום מאד ולא יכול לעשות מלחמה ביעקב, ובחלום הלילה בא אליו אלהים ויאמר לו: "הִשָּׁמֶר לך מִדַּבר עם יעקב קשות ומחרות אפך בבנותיך, רק תכרות עם יעקב ברית שלום ותדבר טובות עם נשיו. אולם אם תעוז להתגרות מלחמה ביעקב אשר עוזריו רק מתי מעט מול אנשי חילך הרבים, ידע תדע כי אנכי מגן לו ואמגנך בידו לעשות בך כטוב וכישר בעיניו." למחרת קרא לבן ליעקב ויאמר אליו כי ידבר אתו דברי שלום, יען כי אלהי אבותיו הזהיר אותו אֶמֶשׁ לעשות כן, אך בכל זאת דבר אתו משפטים לאמר: הלא בחסר כל באת אלי, ואני חמלתי עליך ואספתיך אל ביתי גם נתתי את בנותי לך לנשים, וקויתי כי בזאת תוסד ידידותנו לעולם, אך אתה גמלתני רעה תחת טובה, לא זכרת כי אחי אמך אנכי ושארך הקרוב אליך, לא שמת לבך על בנותי אשר נתתי לך ועל בניך אשר אני אבי אמותיהם, ותנהגם כשבויי חרב, את רכושי גזלת ואת הוני עשקת, את בנותי פתית לברוח מביתי, גם גנבת את אלהי אשר קדושים הם בעיני כבעיני אבותי ואבות אבותי, ואת אשר לא יעשה אויב לאויבו עשית אתה לי, אתה שארי בן אחותי בעל בנותי, אוכל לחמי ובן משק ביתי! על הדברים האלה השיב יעקב אמרים כי האהבה לארץ מולדת נטע ה' לא רק בלבבו כי אם בלבות כל בני האדם, והאהבה הזאת המריצה אותי לשוב אל ארצי אחרי אשר

עזבתי אותה עשרים שנה. אך על דבר האשמה אשר תאשימני, הוסיף יעקב לדבר, כי אנכי לא עשקתיך, יוכיחו נא שופטי צדק בינינו אם לא נהפוך הוא, כי אתה עשקת אותי וכל דברי ריבותיך אל חיקך ישובו. הלא אנכי עבדתיך בתם לבבי, שמרתי את צאנך באמונה, והגדלתי והוספתי את רכושך, ואתה תחת תת לי תודה כעל כל תגמולי עליך, תרע עוד עינך בקחתי חלק קטן מכל הרכוש אשר רכשתי לך, חלף עבודתי הכבדה אשר עבדתיך זה שנים רבות. ועל דבר בנותיך ידע תדע כי לא משנאתן אותך עזבוך ללכת אחרי, כי אם מאהבתן אותי, ומעשותן את אשר נטל על כל אשה לעשות לבעלה, ומה גם כי לא יכלו לעזוב את בניהן ההולכים עמי. כדברים האלה השיב יעקב ללבן להוכיח את צדקת נפשו, ואז מלא פיו תוכחות על כל הרעות אשר עשה לו לבן בהעבידו אותו בפרך עשרים שנה רצופות מבלי השב על לב כי בן אחיו הוא ובעל בנותיו; ראשית דרכו עמו היתה לרמות אותו ולתת לו את לאה תחת רחל, והמרמה הזאת אשר שברה את לבו היתה עוד נקלה מול הרעות הרבות אשר הפגיע בו אחרי כן, רעות אשר לא יעשה כמוהן רק אויב ומתנקם. ובאמת הרע לבן מאד ליעקב, כי בראותו כי ה' עמו וכל אשר יעשה יצליח, הבטיח לתת לו נקֻדים, וכאשר ילדו כל הצאן נקֻדים, השיב את הבטחתו אחור ויאמר עקדים יהיה שכרך, וכאשר ילדו כל הצאן עקדים, נחם עוד הפעם על הבטחתו, ויחלף את משכרתו עשרת מנים, כי קנא בו קנאה גדולה בראותו כי מקנהו פרץ בארץ וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו.

ועל אדות התרפים אמר לו יעקב כי יחפש אותם בכל אהליו, כי לא ידע כי רחל גנבתם, ויהי בהודע לרחל כי אביה מחפש את התרפים, מהרה ותקחם ותשימם בכר הגמל ותשב עליהם, ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדוני כי לא אוכל לקום מפניך, כי דרך נשים לי, ואז חדל לבן מחפש עוד אחריהם, בהאמינו כי רחל בתו לא תגע באלהיו בימי נדת דותה—. אחרי כן נשבע לבן ליעקב כי לא יזכור לו עוד את אשר עשה לו, ויעקב הבטיחוהו כי לא יענה את בנותיו ולא יקח לו נשים על בנותיו. ויכרתו שניהם ברית על אחד ההרים ויקימו שם גל אבנים ומצבה בתבנית מזבח, ועל כן נקרא ההר ההוא בשם גלעד וכל הארץ ההיא בשם ארץ הגלעד[86]. אחרי הברית ההיא אכלו שניהם וייטיבו את לבם, וישכם לבן בבקר ויברך את בניו ואת בנותיו וילך וישב למקומו.

פרק כ

תשובת יעקב לארץ כנען.

ויעקב הלך לדרכו ויראו אליו מלאכי אלהים ויבטיחוהו רב טוב לימים יֻצְרוּ, ויקרא יעקב

[86] על שם הגל אשר יעקב קרא לו גלעד (בראשית ל"א, מ"ז).

שם המקום ההוא מחנה אלהים (מחנים). אך בטרם בואו ארצה כנען, חפץ לדעת אם שב אף עשו אחיו ממנו, וישלח מרגלים אל עשו ארצה שעיר לחקור ולדרוש אם הוא שונא לו כמלפנים, ויצו את המרגלים להגיד לעשו כי ברצון נפשו עזב את ארץ מולדתו, לבל ישב בארץ אחת עם אחיו אשר חרה אפו בו, אך עתה אחרי עבור שנים רבות יקוה כי שב אפו ממנו ויואיל לשבת אתו שבת אחים, ועל כן הוא שב לארצו ויפקיד ביד אחיו את נפשו ואת נפשות נשיו ובניו וכל רכושו אשר רכש בעמל ידו, ולהצלחה גדולה מאד תחשב לו אם יואיל אחיו לחלק עמו כל הונו ורכושו.. כשמוע עשו את דברי המרגלים, שמח שמחה רבה וילך לקראת יעקב עם ארבע מאות אנשים נושקי נשק. אך יעקב ירא מאד בהודע לו כי עשו הולך אליו עם אנשי חיל מזֻיָנים, ובכל זאת בטח בה' וישען עליו כי ישמרהו מכל רע, ובין כה וכה עשה תחבולות להציל ממות נפשות אנשי ביתו, ויחץ את העם אשר אתו לשני מחנות, האחת תסע לראשונה, והשניה לאחרונה, באמרו כי אם יתנפלו אנשי חיל ההם בחרב על המחנה האחת להכותה, תחיש מנוס ומפלט לה אל המחנה השנית. אחרי כן שלח ביד עבדיו מנחה לעשו אחיו מן הבקר והצאן ומן הגמלים והאתונות והעירים אשר האמין כי ייטבו בעיני עשו בגלל יקרתם וחין ערכם, ויתן אותם ביד עבדיו עדר עדר לבדו, ויצום לשום רוח בין עדר לעדר, למען הגדל את המנחה בעיני עשו, ויקו כי במנחה הזאת יכפר את פני אחיו אם לא שב עוד אפו ממנו. גם צוה את העבדים ההם לדבר דברי שלום ודברי אהבה וידידות עם עשו בפגשם אותו. אחרי עשותו את התחבולות ההן, קם יעקב בלילה ההוא ויעבר את נשיו וילדיו את מעבר יבק, גם העביר את כל אשר לו, ויותר הוא לבדו וישא את עיניו וירא והנה מראה כדמות אדם הולך הלוך וקרוב אליו להאבק עמו, אך בהאבקם יחד גבר יעקב וינצחהו. אז גלה האיש ההוא את אזן יעקב כי לא בן אדם התאבק עמו כי אם מלאך אלהים, ובהתגברו עליו אות ומופת הוא לו כי יחילו דרכיו בימים הבאים וכל אשר יעשה יצליח, גם בניו ילכו מחיל אל חיל ולא יכלו לנצח, וכל רב ושליט תחת כל השמים לא יעצר כח לכלותם מעל פני האדמה. ויוסף עוד לדבר ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך, כי אם ישראל, כי שרית עם מלאך אלהים ותוכל לו. כדברים האלה נבא המלאך ליעקב, כי בהודע ליעקב כי מלאך ה' נצב עליו, האיץ בו לגלות לו את אשר יקרה אותו בימים הבאים אחרי הדברים האלה נעלם המראה מעיני יעקב, ויעקב שמח בלבו על המראה הגדול הזה ויקרא שם המקום פניאל, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים, ויעקב היה צולע על ירכו כי נגע המלאך בכף ירך יעקב בגיד הנשה בהאבקו עמו, על כן לא אכל עוד יעקב את גיד הנשה אשר על כף הירך, וגם אנחנו לא נאכל ממנו עד היום הזה.

ויהי כשמוע יעקב כי עשו לא רחוק עוד ממנו, מהר ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות, וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה, ואת לאה וילדיה אחרונים, ואת רחל ואת יוסף אחרונים, והוא עם אנשיו עברו לפניהן, לבעבור הרחק את נשיו וילדיו ממקום המלחמה אשר ילחמו הגברים אם יתנפל עליו עשו בחרב. אך בגשתו אל אחיו, אשר לבו שלם עמו, השתחוה לפניו ארצה, וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צואריו וישקהו, ויבכו. ואחרי אשר ראה עשו את נשי יעקב ואת ילדיו, ואחרי שמעו את כל הקורות אותו, חפץ לשלח אותו ואת כל אשר לו ולהביאם אל יצחק אביהם. אך יעקב אמר אליו כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות, ועל כן עליו להתנהל לאט עד אשר יבוא אל אחיו שעירה, וישב ביום ההוא עשו לדרכו אל הר שעיר אשר ירש אותו בחרבו ובקשתו ואשר נקרא על שמו בהיותו איש שֵׂעִיר.

פרק כא

שכם ענה את דינה, מות רחל, יעקב ובניו באו אל עיר חברון.

ויעקב בא אל המקום הנקרא בשם סכות עד היום הזה, ומשם נסע לעיר שכם, עיר אחת מערי הכנענים. ואנשי שכם חגו או יום חג, ותצא דינה בת יעקב העירה לראות את עדי הנשים במקום ההוא, וירא אותה שכם בן חמור מלך הארץ ויקח אותה וישכב עמה ויענה. ותדבק נפשו בה ויאהבה, ויאמר אל אביו אותה קח לי לאשה כי ישרה היא בעיני, וילך חמור אל יעקב וידבר אתו לאמר שכם בני חשקה נפשו בדינה בתך, ועתה תנה נא אותה לו לאשה. ויצר ליעקב מאד, כי ירא למרות את פי מלך עז כזה, גם לא אבה לתת את בתו לאיש נכרי, ויבקש את פני חמור להרפות ממנו עד אשר יתיעץ אֹדות הדבר הזה, וישב המלך לביתו ויקו כי תאות בנו לא תאחר לבוא ויעקב שלח אל בניו השדה ויודיעם את הנבלה אשר עשה שכם לדינה, ואת אשר דבר אליו חמור. ויצום להמתיק עצה איכה יעשה. ויהי בהודע להם הדבר הרע הזה, ויבהלו ויחרישו ויהיו אֹבְדֵי עצות. אך שמעון ולוי אחי דינה גם מאם אחת, חשבו מזמה לעשות נקמות בשכם וחמור ובכל אנשי העיר, וביום אשר חגו יושבי העיר חג גדול ויעשו הלולים, התנפלו באשון ליל על שומרי העיר בעת אשר נתנו שנת לעיניהם ויהרגו אותם בחרב, ואחרי כן התפרצו העירה ויהרגו בה כל זכר, גם את המלך ואת שכם בנו, רק את הנשים לא הרגו, ויקחו את דינה אחותם וישובו אל אביהם אשר לא ידע מאומה מכל אשר עשו[87].

[87] המחבר לא ספר בזה את ערמת בני יעקב ככל הכתוב בתורה (בראשית ל"ד:י"ג), כי הוא כתב את ספרו בגלל היונים והרומאים ויחפוץ להסתיר הדבר מעיניהם—.

וכשמעו את מעשיהם, רגז ויקצוף מאד עליהם, וידבר אתם משפטים על הדבר הרע הזה אשר עשו. אך אז הופיע אליו ה' ויחזק את ידיו ויצוהו לטהר את אהליו מכל טומאה ולהביא אליו את הקרבנות אשר נדר לו בברחו אל ארם נהרים אחרי ראותו את מראות אלהים בחלום הלילה. ויהי בקדש יעקב את בניו ואת אהליו, מצא את התרפים אשר גנבה רחל מאת לבן אביה, ויטמון אותם תחת האלה אשר עם שכם[88]. ואז נסע משם בית אל ויעש שם מזבח במקום אשר ראה את מראות אלהים בחזיון ליל בלכתו ארם נהרים. משם נסע אפרתה ושמה קבר את רחל אשר מתה עליו בהקשותה בלדתה, והיא היתה האחת מבית אברהם אשר לא נקברה בחברון במערת המכפלה. ואחרי אשר ספד יעקב לרחל ויבך בכי תמרורים, קרא את שם הבן אשר ילדה לו, בנימין, יען כי הוא בן אונה[89] —. אלה הם בני יעקב, שנים עשר בנים ובת אחת; שמונה מהם בני הגבירות, ששה ילדה לו לאה ושנים ילדה לו רחל, וארבעה היו בני השפחות, וכל אחת ילדה לו שנים, שמותיהם הזכרנו כבר בספר הזה.

פרק כב

מות יצחק וקבורתו.

ויעקב נסע לעיר חברון בארץ כנען, אשר שם ישב יצחק אביו. אך אחרי ימים מעטים גוע יצחק ויאסף אל עמיו (ורבקה מתה בטרם שוב יעקב אל ארצו), ויעקב ועשו קברו אותו בחברון אשר שם קבורים אבותיו. יצחק היה אהוב מאד בעיני ה', ואחרי מות אברהם אביו ברך אותו בָּכֹל עד כי התברכו בו כל יודעי שמו, גם האריך את ימיו ושנותיו, כי ימי חייו היו מאה ושמונים וחמש שנים, וכל הימים היה מאֶשר בארץ ויתהלך את האלהים.

ספר ב

פרק א

ויהי אחרי מות יצחק, ויחלקו בניו את מושבותם ולא החזיקו עוד בנחלתם הראשונה; ויעזוב עשו את חברון העיר ויתנה לאחיו, וילך וישב בהר שעיר וימלוך על אדום. ויקרא את שם הארץ על שמו, כי 'אדום' נקרא; ועל דבר זה בא לו שמו: ויהי היום ויבוא מעמל הציד והוא רעב מאוד (והוא עודנו נער בשנים), וימצא את אחיו שופת נזיד עדשים לארוחתו, ואדום אדום מראה הנזיד. ותכל נפשו אליו, ויאמר אל אחיו תנה לי נא לאכול ממנו; אך הוא ניצל את רעבון אחיו ויאלצהו לוותר לו על בכורתו, והוא נאנק מן הרעב,

[88] וע"פ זה נבין את הכתוב ויאמר יעקב וגו' הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם (שם ל"ה, ב'), כי עד העת ההיא היו עוד התרפים. אלהי לבן באהלי יעקב—.

[89] בתורה כתוב כי רחל קראה לו בן אוני (שם י"ח).

ויתן לו אותה בשבועה. על כן, בעבור אדמומיות הנזיד הזה, קראו לו אנשי דורו דרך שחוק 'אדום', כי כן יקראו העברים לדבר אדום; וזה השם אשר ניתן לארץ; ואולם היוונים הטיבו את הגייתו לאוזן ויקראוה אידומאה.

ויוולדו לו חמישה בנים; יעוש, יעלם וקורח נולדו לו מאישה אחת ושמה אהליבמה; ואולם מן הנותרים, אליפז נולד לו מעדה, ורעואל מבשמת; ואלה היו בני עשו. ולאליפז נולדו חמישה בנים בני חורין: תימן, אומר, צפו, געתם וקנז; כי עמלק לא בן אישה היה, כי אם בן פילגש ושמה תמנע. ואלה ישבו בחבל ארץ אדום הנקרא גבליטיס, ובחבל הנקרא על שם עמלק, עמלקיטיס; כי רחבת ידיים הייתה ארץ אדום, ותשמור על שמה הכולל לכל הארץ, ואולם חבליה השונים נקראו איש איש על שם יושביו.

פרק ב

ויהי כי זכה יעקב לגדולה ולשלווה אשר לא ידע כמעט איש לפניו. ויעשר מכל יושבי הארץ ההיא; ויהי למופת ולקנאה על בניו אנשי החיל, כי לא חסרו כל טובה, ויאמצו ידיהם במלאכה ויוכלו לשאת סבל ועמל, ויהיו נבוני לבב. והאלוהים פקח עינו עליו לטובה לכלכל את אושרו, ויוצא מתוך הצרה אשר נדמתה למרה מכל את הברכות הגדולות ביותר; וישימהו לעילה אשר בגללה יצאו אבותינו ממצרים, הוא וזרעו אחריו.

וזה דבר המעשה: ויהי כאשר ילדה רחל ליעקב את יוסף, ויאהב יעקב את בנו מכל אחיו, כי יפה תואר וחסון היה וגם טוב שכל, ויגדל בתבונתו מכולם. ותעורר אהבת האב את קנאת אחיו ואת שנאתם; וכן גם החלומות אשר חלם ויספרם לאביו ולהם, אשר הגידו מראש את גדולתו, כי טבע בני אדם לקנא גם בשאר בשרם הקרוב אליהם ביותר על הצלחתם. ואלה מראות הלילה אשר חזה יוסף בשנתו:

ויהי בעיצומם של ימי הקציר, וישלח האב את יוסף עם אחיו לאסוף את תבואת הארץ. ויחלום חלום, והנה המראה עצום ורב ממראות הלילה הרגילים אשר נראה בשנתנו; ויקם משנתו ויספר לאחיו למען ישפטו ויגידו את פתרונו. ויאמר אליהם: הנה חזיתי אמש, והנה אלומתי עומדת ניצבת במקום אשר שמתיה, והנה אלומותיכם ממהרות לרוץ ותשתחווין לה, כעבדים המשתחווים לאדוניהם. ויהי אך הבינו אחיו כי החזון מנבא לו עטרת שלטון ועושר רב, וכי כוחו יקום עליהם למורת רוחם, לא פתרו ליוסף את חלומו, ויתראו כלא ידעו פשרו; אך בליבם התפללו כי לא יבוא ולא יהיה אף קצה מן הדבר אשר יָגֹרוּ ממנו; ויוסיפו עוד שְׂנֹא אותו על דבר זה.

ואולם האלוהים, להפר עליהם את קנאתם, הוסיף וישלח חזון שני אל יוסף, נשגב ופלאי מן הראשון; כי כה נראה אליו בחלומו, והנה השמש לוקח עמו את הירח ואת שאר

הכוכבים, וירדו ארצה וישתחוו לו. ויספר את המראה אל אביו בנוכחות אחיו, כי טרם ידע לחשוד ברעת לבבם, ויבקש מאביו לפתור לו את פשרו. וייטב החלום בעיני יעקב; כי שמר את הנבואה בלבו, וברוב חכמתו ובינתו ירד לסוף דעתה. וישמח יעקב על הגדולות אשר בְּשֹׂרָה, כי העידה על אושר בנו באחרית הימים; וכי בברכת שדי תבוא העת אשר ינשא וירומם, ויהי ראוי להשתחוויית הוריו ואחיו. כי דימה בלבו אשר השמש והירח כאביו ואמו המה; הירח כאמו, המשפעת ברכה ומזון לכל חי; והשמש כאביו, הנותן בהם צורה ועוצמה; וכי הכוכבים כאחיו המה, כי אחד עשר במספרם, ככוכבי מרום השואבים את כוחם מן השמש והירח

כזאת פתר יעקב את המראה, וברוב תבונה פתר. ואולם הפתרונים האלה הביאו יגון רב על אחי יוסף; ויהי בעיניהם כאיש נכרי אשר לו נועדו כל הטובות אשר הורו החלומות, ולא כאח בשר ודם אשר אך נכון הוא כי יחלקו עמו נחלה; וכאשר היו שותפים לו באב אחד, כן ראוי היה כי יחלקו עמו את הברכה. ויוועצו יחדיו להמית את הנער; וכאשר הקימו את עצתם, ויהי אך תם אסיף התבואה, ויסעו שכמה, אל ארץ טובה למרעה הצאן והבקר; וירעו שם את מקניהם, ולא הגידו לאביהם כי נסעו שמה. ויחרד לב אביהם עליהם מאוד, כי לא ידע את שלום בניו, ואין ציר ואין מגיד מן העדרים להודיעו את אשר קורה אותם; ועל כי ירא עליהם עד מאוד, וישלח את יוסף אל הצאן, לראות את שלום אחיו ולהשיב לו דבר.

פרק ג

ויראו האחים את אחיהם מרחוק, וישמחו לקראתו לא כשמחת איש אל אחיו ולא כהקביל פני שָׁלוּחַ מאת אביהם, כי אם כאויב אשר נתנו האלוהים בידם; ויאמרו איש אל אחיו: לכו ונהרגהו, ואל נשמט את העת הזאת מידנו. וירא ראובן הבכור את זדון לבם כי נועצו להרע, ויבקש להניאם מדרכם. ויוכיחם על התועבה הגדולה אשר הם אומרים לעשות, לאמור: רעה תהיה זאת בעיני אלוהים, ופשע באדם, גם לוּ נכרי היה האיש אשר תכו נפש; אף כי לשפוך דם אחיכם, שיקוץ הוא, כי בזאת תעשקו את אביכם בְּשַׁכְּלוֹ את בנו, וגם אמו תבכה ותיבָּהֵל על בנה אשר לא כדרך כל הארץ יילקח ממנה. וישבעם לאמור: שומו נא לבכם לנפשותיכם, וראו את הרעה אשר תמצאכם בהמיתכם נער טוב כזה, והוא קטון אחיכם. יראו נא את האלוהים, הצופה ומביט אל המזימות אשר יזמתם על אחיכם; כי יחפוץ בכם אם תרפו מן הדבר ושבתם מדרככם; ואם תוסיפו להרע, תשיגכם פורענות מאת ה' על דם אחיכם, יען חיללתם את עינו המשוטטת בכל הארץ, אשר לא תעלים עין מכל הנעשה, אם במדבר ואם בעיר; כי בכל מקום אשר אדם

שם, ידע כי גם האלוהים שם. ויוסף לדבר אליהם לאמור: הנה רוחכם תהי לכם לאויב אם תעשו את הנבלה הזאת, ולא תימלטו ממשפטה, אם רוח נכונה היא בקרבכם, ואם רוח עוועים תקחכם אחרי שפככם דם אחיכם. ויוסף על דבריו הראשונים ויאמר: הלא לא צדקה היא להכות אח, גם אם הרע לכם, כי טוב לכסות על פשע קרובים; ואתם אומרים להמית את יוסף אשר לא חטא לכם דבר, ונער הוא, וראוי לרחמים ולחמלה. וכי המיתכם אותו מקנאתכם בטובתו לבוא, ירע מעשיכם שבעתיים; הלא בשר מבשרכם הוא, ובשמוח הוא תקחו גם אתם חֵלֶק כְּחֵלֶק מברכתו; על כן דעו כי חרון אף ה' יבער בכם מאוד אם תהרגו את אשר בחר לו האלוהים לטובה, ובהמיתכם אותו תשיבו את יד ה' מלתת לו את שאלתו.

כדברים האלה וכהמה דיבר ראובן, ויתחנן אליהם להשיב חמתם מהרוג את אחיהם. ויהי כראותו כי קשה ערפם ולא שמעו לקולו, וימהרו לעשות את המעשה, ויועץ אותם להקל את מעלם בדרך אשר יעבירו את יוסף. ויאמר אליהם: כאשר דיברתי אליכם בראשונה לבלתי עשות נקמה, כן עתה, באשר גמרתם אומר להמית את אחיכם, תקל חטאתכם מעט אם תשמעו בקולי עתה; כי העצה הזאת תמלא את תאוותכם אשר אצתם לה, אך תסיר מכם את כובד האשמה. ויאמר אליהם: אל נא תשלחו בו יד להמיתו, כי אם השליכוהו אל הבור, וימת בו; ולא תגאלו את כפיכם בדם. וישמעו אליו הנערים, וייטב הדבר בעיניהם; ויקח ראובן את הנער ויאסרהו בעבותות, ויורידהו בלאט אל הבור, והבור ריק ואין בו מים. ויהי אחרי עשותו זאת, וילך למסעיו לבקש נאות דשא לרעות את צאנו.

ויהי אחרי לכת ראובן, וירא יהודה, ואף הוא מבני יעקב, והנה אורחת ערבים מזרע ישמעאל נושאים נכאת וצרי מן הגלעד להוריד מצרים. ויאמר אל אחיו למשות את יוסף מן הבור ולמוכרו לישמעאלים; כי אמר, אם ימות בארץ נכריה הרחק ממנו, וניקינו מן המעשה האכזרי הזה. וייטב הדבר בעיניהם, ויעלו את יוסף מן הבור וימכרוהו לסוחרים בעשרים כסף; והוא אז נער בן שבע עשרה שנה. וישב ראובן אל הבור בלילה, כי חפץ להציל את יוסף בסתר מאחיו; ויקרא אליו, ואין קול ואין קשב, ויירא פן כילו בו אחיו רעה אחרי לכתו. ויזעק מרה באוזני אחיו; ויהי כהגידם לו את אשר עשו, ויחדל ראובן מאבלו.

ויהי אחרי עשות אחי יוסף את הדבר הזה, ויוועצו יחדיו מה לעשות לבלתי יעלה עליהם חשד מאת אביהם. והנה פשטו מעל יוסף את כותנתו אשר עליו טרם הורידוהו אל הבור, וייעצו לקרוע את הכותונת לגזרים ולטובלה בדם שעיר עזים. ויאמרו להביאה אל

אביהם ולהראותה לו, למען יאמין כי חיה רעה אכלתהו. ויהי כעשותם כן, ויבואו אל הזקן, אך הדבר כבר בא לאוזניו טרם בואם. ויאמרו אליו: לא ראינו את יוסף ולא ידענו איזו רעה מצאתהו, אך את כותנתו מצאנו קרועה לגזרים ומגואלת בדם; ועל כן דימינו בנפשנו כי בין חיות רעות נפל ויאבד, אם אכן זו הכותונת אשר עליו בצאתו מן הבית. ויעקב קיווה בראשונה כי אך בשבי נפל בנו; אך עתה זנח את תוחלתו, וירא בכותונת אות ומופת כי מת, כי זכור זכר היטב כי זו הכותונת אשר הלבישו בשלחו אותו אל אחיו. ומאז קונן על הנער כעל מת, וכאב אשר לו אך בן יחיד, ולא מצא תנחומים בשאר בניו; וכה רב היה יגונו על הרעה הזאת גם בטרם פגש באחי יוסף, כאשר אך שיער בנפשו כי חיה רעה טרפה את יוסף. וישב אבל וחפוי ראש, ושק על מתניו, ולא מצא מרגוע גם כאשר קמו בניו לנחמו, וגם ברבות הימים לא רפה כאבו.

ספר יא

פרק א

כורש שלח את גולי בבל לחפשי

א. בשנה הראשונה למלך כורש, לפי מלאת לחרבות ירושלים שבעים שנה, היתה עת לחננה, כי בא מועד לרחם את יעקב ולבחור עוד בירושלים. כי בהיות עוד ירושלים בנויה כעיר שחברה לה יחדו, ומקדש ה' התנוסס עוד כאבן נזר על אדמות הקדש, עוד אז נבא ירמיה הנביא בשם ה' כי בני יהודה עבד יעבדו את נבוכדנאצר מלך בבל ואת בנו ואת בן בנו שבעים שנה, ובמלאת השנים ההן ישיב ה' את שבותם, יבנה את ערי יהודה ויכונן את מקדשו, ויראם בישועתו כבימי עולם וכשנים קדמניות. ואת דברו הטוב הקים ה' ביד כורש משיחו, כי המלך המרומם הזה שלח בשנה הראשונה למלכו ספרים בכל ערי ארץ אזיע לאמר: כה אמר המלך כורש: כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אל עליון קונה שמים וארץ, אשר אותו יעבדו זרע ישראל, והוא הזכיר את שמי שנים רבות בטרם נולדתי, ובי בחר לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה.

ב. כי כורש קרא את ספר חזון ישעיהו הנביא בשום שכל, ובראותו כי עוד לפני מאתים ועשר שנה הזכיר את שמו בשם ה' ויודיע לכל כי בו בחר ה' לשלח את גלותו, ואותו הקדיש לשוב ולבנות את בית מקדשו כבתחלה; השתומם לבבו בתוכו, ונפשו התפלאה במאד מאד, וימהר ויחש מעשהו להוציא את הנבואה העתיקה ההיא לאור ולמלאות אחרי ה' אלהי ישראל. ויקרא אליו את ראשי האבות ליהודה ובנימין המגלים בבלה, ויתן להם רשיון לשוב אל ארצם ואל מולדתם לבנות את חרבות ירושלים ואת בית מקדשם

ולעבוד את ה' ככל הכתוב בתורת משה. גם דבר אל לבם ויחזק את ידיהם באמרו אליהם כי ה' אלהים יעזר להם לבצע את הדבר הגדול הזה, ויבטח אותם כי גם הוא יהי עוזר להם, ויכתוב אל הפחות ואל האחשדרפנים אשר לו לתמוך את ידיהם בכסף ובזהב ובכל המחסורים אשר יחסרו להם למבנה בית מקדשם, גם לתת להם צאן ובקר לקרבנות ה' ככל הכתוב בספר תורתם.

ג. ויהי בשמוע ראשי האבות את דברי כורש, שמחו שמחה גדולה מאד, ויבשרו לכל בני הגולה כי פקד ה' את עמו ושלח פדות למו ביד המלך הנעלה מלך פרס. ועד מהרה קמו ראשי האבות ההם גם הכהנים והלוים לעלות לירושלים ולבנות את בית ה'. אך רבים מעשירי העם אשר חסו על נכסיהם הרבים ועל רכושם הגדול אשר להם בבבל, לא עלו עם עלי הגולה וישבו בארץ גלותם כבראשונה. ואוהבי המלך כורש חזקו את ידי ראשי האבות והכהנים והלוים אשר באו לירושלים, בכסף ובזהב, ברכוש ובמקנה כבד מאד ובסוסים וכל בהמות משא. ופדויי ה' הודו לו חסדו ויזבחו זבחי תודה על המזבח החדש אשר עשו להם, ויעלו עליו את עולותיהם ואת קרבנות חובותיהם כמצוה מפי ה' על ידי משה. וכורש שלח אליהם את כלי בית ה' אשר שדד מלך בבל ויתנם בבית אלהיו, כי את הכלים ההם הוציא על יד מתרדת הגזבר [סכן אוצר המלך], ויספרם לששבצר נשיא יהודה, ויצו אותו לשמרם ולהעיר עליהם עד אשר יבנה המקדש ואז יתנם לידי הכהנים והנשיאים להביאם בית ה' ולהיות שם כל הימים. ואלה דברי הספר אשר שלח כורש אל אחשדרפניו אשר בארם: "המלך כורש אל סיזיניס [תתני ?] ואל סרבזניס [שתר בוזני ?]. מני שים טעם אל היהודים היושבים בארצי לשוב אל ארץ מולדתם ולבנות את בית ה' בירושלים על מקומו הראשון. גם שלחתי את מתרדת סכני ואת זרובבל נשיא היהודים ירושלימה לירות את אבן הפנה למקדש ה' ולכונן את שתותיו. גבה המקדש ששים אמה, גם רחבו ששים אמה על ארבעת רבעותיו. כותליו שלשה טורים אבני גזית וטור אחד עצי יער מהמסד ועד הטפחות, ואחרי כן יכינו את המזב להעלות עליו עולות כדת משה וישראל. כל הכסף וכל הזהב למבנה הבית יהיו מאוצר המלך; וכל הכלים אשר גזל נבוכדנאצר מלך בבל מהמקדש, נתתי אל ידי מתרדת הסכן ואל זרובבל נשיא היהודים, ופקדתי עליהם להביאם ירושלימה ולהשיבם אל בית ה' בהבנותו. ואלה מספר הכלים ההם: מזרקי זהב חמשים ומזרקי כסף חמש מאות. כפורי זהב ארבעים. וכפורי כסף חמש מאות. כדי זהב חמשים. וכדי כסף חמש מאות. כלי קרבנות זהב שלשים, ושלש מאות כלי קרבנות כסף. ספות זהב שלשים, ושני אלפים וארבע מאות ספות כסף, ועוד כלים אחרים גדולים מהם אלף [* המספר הזה ישוה להמספר אשר בעזרא (א'

ט'-י"ב) בכללו אך לא בכל פרטיו] והיהודים יהיו בני חורים כאבותיהם הראשונים. מאתים וחמשים אלף וחמש מאות דרכמונים [**דרכמון (דראכמע) הוא מטבע כסף עוברת לסוחר בימי קדם, וערכה כעשרים וחמשה קרייצער. אך פה ידבר ממטבע זהב ואיננו הדראכמע ההיא, על כן נראה כי הוא המטבע הנקראת בשם דאריקע, מטבע זהב עתיקה לימים ונודעה מאד וערכה ששה וחצי זהובים.] ינתנו להם לקנות צאן ובקר, יין ושמן, גם עשרים אלף וחמש מאות ארטבען [*מדה פרסית] קמח חטים, וכל אלה יתנו להם שרי המסים אשר בשומרון. והכהנים אשר בירושלים יקנו בכסף ההוא קרבנות ה', ובהקריבם אותם על המזבח יתפללו לה' בעד שלום המלך ובניו לבעבור תקום ממלכות פרס לאורך ימים. וכל איש אשר ימרה את מצותי ולא ישלים חפצי, יתלה על עץ ורכושו יחרם לאוצר המלך. עד הנה מכתב כורש. ומספר כל הקהל אשר עלו לירושלים ארבע רבוא, ארבע מאות וששים ושנים [**אך בס' עזרא (ב' ס"ד) רק ארבא רבוא, אלפים, שלש מאות וששים].

פרק ב

שטנת הכותים. מות כורש. קאמביזעס

א. וישמעו הגוים שכני יהודה הרעים והכותים [**אדות הכותים לא אדבר בזה, כי כבר ידועים הם לכל הקורא בס' מלכים ב' (י"ז) ולהבקי בדברי חז"ל ובספרי חכמי בני עמנו. והם היו אבני נגף וצורי מכשול ליהודה ובנימן כל ימי הבית השני.] אשר הושיב מלך אשור בשומרון אחרי הגלותו את ישראל מעל אדמתו, כי בני הגולה בונים את חומות ירושלים וכוננים היכל לה' אלהי ישראל, וירע הדבר בעיניהם ויקנאו ביהודים קנאה עזה כמות, ויבואו אל האחשדרפנים ואל שרי המלך ויאיצו בם בלי חשך כי יפריעו את היהודים ממעשיהם ולא יתנום לבצע את אשר החלו לעשות. ובשחד ורב כפר הטו הכותים את לבבם עד כי נאותו לשאלתם, ולא חזקו עוד את ידי היהודים ויתעלמו מהם ולא עשו את אשר צוה אותם כורש בחזקת היד. והעת ההיא עת צרה ליהודים, כי כורש לחם אז מלחמות רבות ולא ידע מאומה מכל נכלי צוררי יהודה ובנימן אשר נכלו אז, ולאחרונה בהצותו את עם המסגיטיס נפל במלחמה! וצרי יהודה נשאו ראש, עתקו גם גברו חיל. וכשבת קאמביזעס [*קאמביזעס הוא המלך אחשורוש בס' עזרא (ד' ו').] בן כורש על כסא מלכותו, נועצו הארמים (זיריער), הכנענים (פאניציער), העמונים, המואבים והכותים לב יחדו, ויכתבו אל המלך החדש ההוא שטנה על היהודים, וזאת פתשגן המכתב ההוא: «יודע לך אדונינו המלך כי היהודים אשר הגלו בבלה, באו כעת בארצנו לשוב ולבנות את ירושלים עירם, עיר מרדת ומלאה מטה מעולם, ובידים

ממהרות יבנו לילה ויום את העיר הזאת ואת חומותיה סביב ומכוננים בית מקדש בתוכה. ועתה ידע תדע כי אם תבנה ותכונן העיר הזאת, לא יוסיפו עוד היהודים לתת מס לאוצר המלך. גם לא יסורו עוד למשמעתך ויקימו עליהם מלכים מקרב בני עמם. ואנחנו עבדיך הנאמנים אשר ידענו כל זאת נאמנה, נוסדנו יחד לגלות זאת את אזן המלך, גם לבקש פניך כי תבקר בספר הזכרונות אשר לאבותיך ותמצא כתוב כי העיר הזאת מרדת היא, ויושביה שונאים את כל מלכי הגוים, אשר בגלל זאת חרבה העיר ויושביה הגלו בבלה. גם נעיר עוד אזנך אדונינו המלך כי אם תבצענה ידי היהודים את אשר החלו לעשות, אז תהי העיר ההיא קיר ברזל בינך ובין ארם בית רחוב וארץ הכנענים, ותקרע מידך את הארצות הטובות ההן».

ב. ויהי כקרוא המלך את דברי המכתב ההוא, חרה לו מאד וחמתו בערה בו, כי היה בעל אף ומהיר חמה, וימהר וישב אמרים לכותבי המכתב, וזה פתשגן הכתב אשר שלח אליהם: «המלך קאמביזעס אל ראטהימוס (רחום בעל טעם ?) ואל בילסימוס (שמשי ?) הסופר; ואל כל השרים הסרים למשמעתו, שלום. קראתי את דברי מכתבכם ובקרתי את ספרי הזכרונות אשר לאבותי, ומצאתי ראיתי כי העיר ההיא (ירושלים] התנשאה על מלכי הארץ מיום הוסדה, ויושביה היו פריצים ומחרחבי מלחמות מעולם. גם מלכים אדירים היו בה, אכזרים ועריצים אשר רדו בכל עבר הנהר בפרך, וכל ערי ארם בית רחוב וארץ כנען היו להם למס עבד. כי על כן אנכי מצוה אתכם לבטל את היהודים מלבנות עוד את העיר ההיא לבל יוסיפו עוד לפרוץ במלכי הארץ פרץ, ולעורר ריב ומלחמות-». ויהי בהשמע דבר המלך ודתו, מהר ראטהימוס וסימיליוס הסופר עם כל הפקידים הרדים על ידו, וירכבו על סוסיהם ויבואו ירושלימה, ויאספו את היהודים, ויקראו באזניהם את מצות המלך, ויצוום בחזק יד להשבית את מבנה העיר והמקדש. ותשבת העבודה הקדושה ההיא תשע שנים עד השנה השנית לדריוש המלך. כי קאמביזעס מלך שש שנים ויכבוש את ארץ מצרים וישב לארצו וימת בדמשק, ואחרי מותו שלטו המהגים [*המהגים (מאגיער) היו חכמי עמי הקדם בימים הראשונים, חזי ככבים והוברי שמים (שטערנקונדיגע) גם שרי המדינות ומושלי העם, וזכרם ימצא עוד בספר ירמיה (ל"ט, ג'): שראצר רב מג (שראצר דער פארנעזטצטע דער מאגיער):] שנה אחת בארץ, ועד השנה השנית לדריוש בטלה עבודת הקדש ההיא, כאשר נספר בזה.

פרק ג

דריוש היסטספיס הרבה להטיב להיהודים א. אחרי מות קאמביזיס משלו המהגים שנה תמימה בארץ, אך שבעת שרי פרס ומדי היושבים ראשונה במלכות, הדיחו אותם

משאתם וישביתו מאנוש זכרם, וימליכו את דריוש בן היסטספיס על פרס ומדי, ודריוש בשבתו עוד בשפל כאחד מבני העם, נדר נדר לאלה-י ישראל כי אם יצליחהו ויושיבהו על כסא המלוכה, השב ישב את כלי הקדש אשר היו אז עוד בבבל, אל בית האלהים אשר בירושלים. וזרובבל היה אוהב נאמן לדריוש מימים רבים, והוא גם הוא אהבו באמת, ובשמעו כי דריוש אוהבו ישב על כסא המלוכה, נסע יצא מירושלים ויבוא אל היכלו ויחל את פניו לשום אותו שומר לראשו, אותו ועוד שני אנשים נשואי פנים. ויעתר אליו המלך, ויתן לו את שאלתו.

ב. ובשנה הראשונה למלכו עשה דריוש משתה גדול לכל שריו הגרולים, האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש, שבע ועשרים ומאה מדינה. אחרי אכלם מעדני מלך לשבע ואחרי שתותם יין מלכות רב, קמו השרים ממסבם וילבו לנוח ולתת שנת לעיניהם. גם המלך הלך לחדר משכבו ויעל על ערש יצועו, ויתן לעפעפיו תנומה. אך עד מהרה נדדה שנתו ולא יכל לישון עוד, ויקח דברים עם שומרי ראשו, ולאחרונה אמר להם: «אחודה נא לכל אחד מכם חידה, והאיש אשר ימצא את חידתי אשר אשאל ממנו ויגד לי פתרונה בחכמה ובדעת ודבריו יהיו קשט אמרי אמת, האיש ההוא ילבש מעיל ארגמן ומצנפת בד (ביסוס) יצנוף, שרשרת זהב תעדה את צוארו ובגביעי זהב ישתה בלב טוב את יינו, על ערש יקרה אשר רפידתה זהב יישן, ובמרכבה כבודה מעלפת ברקמי זהב ירכב, ועל יד ימיני אכין מושבו, וכרע כאח לי יחשב. ואחרי דברו את הדברים האלה, פנה אל הראשון ויאמר: «אתה תגיד לי אם היין חזק הוא מכל אשר בארץ». ואל השני אמר: «אתה תגד לי אם המלך הוא החזק מכל». ואל השלישי [הוא זרובבל] אמר: «ואתה תגיד לי אם האשה חזקה היא משני אלה, או אם האמת חזקה היא גם משלש אלה יחדו». ואז הלך לו המלך וישב וישכב. ולמחר בבקר קרא אליו את שריו ואחשדרפניו והפחות, ויבואו ויעמדו לפניו והוא ישב על כסאו ויצו לשלשת שומרי ראשו כי כל אחד מהם ימליץ בשפה ברורה את פשר דבר חידתו באזני כל השרים הגדולים הנצבים שם:

ג. ויפתח הראשון את פיהו ויהלל את היין ואת כחו וגבורתו, ויען ויאמר: „היין רוב אונים הוא ואמיץ כוח מכל אשר תחת השמש. כי הוא מושל בגבורתו על כל גבורי החיל. הוא יאסור בנחשתים את שותהו וימסוך בקרבו רוח עועים, יך את ראשו בתמהון ואת לבו בשגעון. ישוה קטן וגדול, בכור המלך עם בכור השפחה. ישלח את העבד חפשי מאדוניו, וירומם את הרש והנקלה על גפי מרומי קרת. בכחו יחליף את כח נפש האדם מן הקצה אל הקצה. על פיו כעוף יתעופף יגון ועצב מלב האבד, הלוה ישכח את המלוה,

ואשר נשה בו לא יזכור את נשהו, ופיו ידבר אדות אלפי זהב וכסף, סגלות המדינות וכל תענוגות בני האדם. היין מוליך רוזנים שולל, ושופטי ארץ יסלף. באותו ילהט שביבי אש מדון ומשטמה בנפש גבר חכם עד כי יאמר לאוהבו הנאמן: «אויבי אתה!» את רעיו לא ידע, ואת אנשי שלומו לא יכיר עוד. אך בצאת היין ממנו, או ככלות כחו בתנומות עלי משכב, אז יקום האדם ולא יזכור כל אשר עשה וכלאשר הצמיד בלשונו ואשר הגה בגרונו בחרונו. וכל הדברים האלה יתנו עדיהם ויצדיקוני כי כח היין גדול מאד ולגדלתו אין חבר בכל גבורי כח אשר תחת השמש.»

ד. ויהי כאשר כלה הראשון לדבר על עזוז היין וכח מעשיו, פתח השני את פיו להלל ולשבח את גבורת המלך והוד אילותו ויאמר: «כל אשר נשמת שד-י תחיהו ידע ויבין כי האלהים המשיל את האדם בכל מעשי ידיו, כל שת תחת רגליו, בכל צאצאי הארץ ירדה, וכל הימים והנהרות יסורו למשמעתו. אך המלך ימשל גם בבני האדם ומלכותו בכל משלה. וממוצא דבר נשכיל ונדע כי האיש אשר עז בידו וגבורה בימינו לשלוט על רבבות אדם אדירי התבל, הוא הוא העזוז והגבור מכלם ולחזקתו אין חקר. הלא תראו כי בצות המלך לצאת למלחמה על אויביו, ירוצו כל עבדיו לקראת נשק, וכאיש אחד חברים יגישו את צואריהם לברק חרבות שלופות ולא יסוגו אחור מחמת רבבות חצים שנונים המעופפים על כנפי מות. על פי המלך יהפכו משרש הרים, יתפוצצו סלעי עד וישחו גבעות עולם. בדבר שפתיו ערער תתערער כל חומה בצורה, וכל מגדל גבוה יהרס מהיסוד עד צואר. ואחרי אשר ישליכו עבדיו את נפשם מנגד על מרומי שדה מלחמה ועל אויביו יתגברו, לא יעוז איש לשלוח בבזה את ידו ולקחת לו את השבי ואת המלקוח, אך הבא יביא את כל השלל וכל הבזה והמלקוח אל המלך, מחוט ועד שרוך נעל. והאנשים אשר לא יעדרו במלחמה, רק יעבדו את האדמה וירעו את מקניהם, ירימו תרומה למלך מראשית פרי אדמתם ותבואות שדותיהם אשר זרעו בדמעה וקצרו בזיעת אפים, ומראשית חלב צאנם וגז כבשם. כל אשר יגזר המלך אמר וכל הגה אשר יוציא מפי כבודו, ימהרו רבבות אדם להקימם ולהוציאם מהרה קל לאור. בשכבו על משכבו בלילות, גבורים אחוזי חרב ומלמדי מלחמה כצנה יעטרוהו, מכל משמר ישמרוהו, ואיש מהם לא יערב את לבו לעזוב אותו בנפול תנומה על עפעפיו וללכת לביתו לראות את שלום אשתו ובניו ומה יעשה בהם. על כן יאמנו דברי ואין מי יכזיבני כי המלך הוא החזק והאמיץ מכל אשר בארץ תחת כל השמים, ולרעם גבורתיו אין קצה ואין חקר.»

ה. ככלות גם השני את דבריו, פתה זרובבל [השומר השלישי להמלך] את פיהו להלל את גבורת האשה ואת אמץ האמת ועזוז נפלאותיה, ויען ויאמר: «הן אמת כי כביר כח

הוא היין, והמלך נעלה בגבורתו גם ממנו, יען כי רבאות אדם יעבדוהו ויגורו מפניו, אולם האשה חזקה היא גם משניהם יחד, כי גם המלך ילוד אשה הוא, וכל הכורמים והדורכים בגת ילודי אשה גם המה, וכל אשר לנו רק מיד האשה נתנו. היא תשלח ידיה בכישור וכפיה תומכות פלך להכין לנו בגדי צמר ופשתים ולהלבישנו מחלצות, עינה צופיה הליכות ביתנו, ועפעפיה יישירו לשום משטר בכל מעשה ידינו. ועל כן יתן איש את כל הון ביתו, את כספו וזהבו ואת כל שכיות חמדתו אל האשה אשר יבחר. אשת חן תצוד נפשנו בהוד יפי פניה, תנהג את מורשי לבבנו כשבויי חרב ביפעת חמדתה, וכל אשר לנו נתן בחשק לבב בעד נעם אהבתה. איש איש יעזוב את אביו ואת אמו, את אחיו ואחותיו גם את ארץ מולדתו ודבק באשתו אשר תמצא חן בעיניו, ולפעמים ישליך האדם גם את נפשו מנגד בגלל אהבת אשה. ועל כן כנים דברי כי האשה חזקה היא מכל. ומי לא ידע כי אנחנו בכל אות נפשנו נשליט את האשה על כל יגיע כפנו ועמלנו ועל כל רכושנו אשר רכשנו בזיעת אף ובשום נפש בכף בארץ תלאובות או בארחות ימים! הלא עיני ראו ולא זר כי המלך אשר כל הארץ תכו לרגליו, הטה שכמו לסבול מוסר כלמתו מידי אפמע אשת חיקו בת ראבעצאק הטהמזירי באהבתו אותה; בשובה ונחת ראה בהרם האשה ההיא את הנזר מעל ראשו ובשומה אותו על ראשה; כל עצמותיו תגלנה בראותו כי שחוק נעים מרחף בין מפתחי פיה, ולא אבה להתנחם בראותו כי פניה זעפו ונזעמו; ובכל מאמצי כח התאמץ להעביר את חרונה ולהסיר עצב מלבבה להשיב את אהבתה וחסדה אליו.»

ו. כדברו את הדברים האלה הביטו האחשדרפנים והשרים איש אל רעהו ויתמהו; והוא הוסיף עוד שאת את משלו ויהלל את הדר כבוד האמת ויגד את כח מעשיה ועזוזה, ויאמר: «הנה הגדתי לכם מה עזה האשה ומה כביר כחה, אמנם גם עזה כאין וכאפס הוא מול גבורת האמת. כי היא מפי עליון יצאה, רוחו רוחה ומלתו על לשונה. כל האיתנים מצוקי ארץ, מרחבי שמי השמים והליכות השמש הירח והככבים, רק על פי ה' א-ל אמת יחנו אף יסבו בלכתם, כי עמו מקור האמת והצדק, (אמת שמו גם חותמו אמת). ועל כן עזה היא האמת מכל עזוז וגבור ואין קץ לעזוזה, לפניה ישח השקר, יכרעו כל הבלי שוא, וכל לשון תקום אתה למשפט תרשיע. היא בת אלה-ים חיים וכמוהו תחיה לעולם. היא לא תסלה בכל יפי אשר ברבות הימים כליל יחלוף, אף לא יערכנה כל אוצר נחמד וכל סגלות המדינות אשר תחת צבא חליפות יתגלגלו, כי היא תעמוד לעד לזרות כל הבלי שוא, לכלא פשע, להתם חטאות ולהביא צדק עולמים-.»

ז. ויהי ככלותו לדבר וימחאו כל השרים כף ויריעו תשואות חן חן לו, ויאמרו פה אחד כי צדקו דבריו מדברי חבריו, כי רק האמת עזה היא מכל והיא ועזוזה לא יתמו. גם המלך שמח מאד על דבריו וירא פניו בתרועה, ויאמר לו: «שאל מה אוסיף לך על ההבטחה אשר הבטחתי אמש? כי נפשי אותה לשית עליה עוד נוספות בגלל אשר חכם הרזים אתה ומאד נבנות על כל בני גילך !-» אז הזכירו זרובבל את נדרו אשר נדר לאלה י ישראל לבנות את ירושלים עירו, לכונן את בית מקדשו ולהשיב את כלי הקדש אשר גזל מלך בבל מתוכו.» זאת היא שאלתי„ הוסיף זרובבל לדבר בחן שפתיו, „אליה אני נושא את נפשי, והיא חיי רוחי ונפשי תחת השמש [*כל הספור הזה לקח (בשנוים מעטים) מספר עזרא השלישי אשר לא יחד במספר ספרי הקדש, וגם בס' יוסיפון לעברים הובא הספור הזה אך לא בזמנו ולא במתכנתו כדרכו תמיד וכנודע].»

ח. אז קם המלך מכסאו ויחבק את זרובבל בכל אותות אהבה, וימהר ויכתוב ספרים להאחשדרפנים ולהפחות אשר בארם ויצום להחזיק בידי זרובבל ובידי היהודים אשר ילוו אליו לעלות לירושלים לבנות את בית האלה-ים בתוכה, לנשאם ולנטלם ולמלאות כל המחסורים אשר יחסרו למו. ואת פקידיו אשר בארם נהרים ובארץ כנען, פקד לכרות ארזים מהלבנון ולהביאם ירושלימה לבנות אותה ולכוננה כבראשונה גם נתן דרור וחפש לכל היהודים אשר יעלו ירושלימה, והנחה עשה להם מכל מס ותרומת המלך אשר יתנו כל יושבי הארץ. ולבני אדום ולהכותים (השמרונים) ולכל עמי ארץ ארם בית רחוב, צוה המלך להשיב להיהודים את כל הערים והכפרים אשר ירשו להם אחרי הגלות מלך בבל את היהודים מארצם בבלה, ולתת עוד להם גם חמשים ככרי זהב למבנה בית ה', וליהודים נתן רשיום לשוב ולהקריב את כל קרבנות ה' ככתוב בספר תורת משה, וכסף וזהב רב הוציא מאוצרו לבגדי קדש להכהן הגדול ולכל אחיו הכהנים. גם נתן כנורות ונבלים חצוצרות ומצלתים וכל כלי שיר להלוים להרים קול זמרה במקדש ה'. ולשומרי העיר והמקדש גם להשערים ושומרי הסף נתן אחזות שדות גם ארחה דבר שנה בשנה לבעבור יחיו ברחבה ויוכלו לעבוד את עבודתם בשמחה ובטוב לבב מרוב כל. ואת כל כלי השרת השיב אל בית ה' למקומם הראשון. הנה כי כן הפליא המלך המרומם הזה לעשות עם היהודים, וכה הוציא לאור ויבצע את כל המעשים הטובים אשר החל כורש לעשות כיד ה' הטובה עליו.

ט. וזרובבל בראותו את כל הטובות אשר הטיב המלך לעשות עמו ועם כל היהודים, נשא מרום עיניו בצאתו מהיכל המלך, ויודה לה' חסדו ואמתו, וממעמקי לבו ובהדרת קדש השתחוה לו על אשר אצל עליו רוח חכמה ודעת למצוא על ידה חן וכבוד בעיני

המלך עד כי מלא את משאלותיו. גם התפלל אל ה' לבל יסיר חסדו ממנו גם בימים יצרו ויט אליו את לב המלך תמיד עד עשותו ועד הקימו את כל מזמות לבו. ואחרי אשר הודה זרובבל לה' וישפוך לפניו שיחו לעיני כל קהל היהודים, הרים את פעמיו בבלה ויבשר שם לבני הגולה אשר בתוכה כי פקד ה' את עמו ויער את רוח המלך להשיבם אל נוה קדשם ולבנות להם את ירושלים עירם ואת בית מקדשם כבתחלה. והיהודים שרו לה' שיר חדש ויודו לו ויברכו שמו על גאולתם ועל פדות נפשם, ויעשו חג שבעת ימים, וחדות ה' היתה מעזם. ויהי כי הקיפו ימי החג, בחרו את האנשים אשר יסעו ראשונים עם נשיהם ובניהם ומקניהם ירושלימה, ודריוש נתן להם שרי חיל ופרשים לנחותם עד מחוז חפצם, ופדויי ה' אלה הלכו הלך ורנן, וישירו שירי זמרה, ויריעו בחצוצרות ויחללו בחלילים וישמיעו קול במצלתים, ויתר קהל הגולה נסעו לאחרונה בקול רנה וישועה ושמחת עולם על ראשם.

י. ואני לא אודיע בזה את שמות ראשי האבות ושמות כל משפחות יהודה ובנימן אשר שבו ירושלימה, כי לא לעזר ולא להועיל הוא להקוראים, גם אפריעם ממשך הספור ואהי עליהם למעמסה, רק אשא את ראש כל עולי הגולה, ואודיע בזה כי מספר הזכרים מבן שתים עשרה שנה ומעלה, היו ארבע רבאות (מילליאנען) ושש מאות אלף ועשרים ושמונה אלף מבני יהודה ובנימן [*שגגה יצאה מידי המעתיקים במספר הזה, והמספר האמתי הוא בס' עזרא א' (ב'-ס"ד) ובעזרא ג' (ה' מ"א) והמעתיקים בלשונות העמים לא נחלו על שבר יוסף ומה גם במספרים], גם נלוו אליהם שבעים וארבעה לוים. נשים וילדים ארבעים אלף שבע מאות וארבעים ושנים. משוררים מבני הלוים מאה ועשרים ושמנה. שערים מאה ועשרה. משרתי בית ה' שלש מאות ותשעים ושנים; ונוספו עוד אליהם שש מאות ושש אשר לא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם. ומבני הכהנים באו המש מאות ועשרים וארבעה איש אשר נשאו להם נשים נכריות גם בקשו ולא מצאו את כתבם המתיחשים ויגאלו מן הכהונה. נתינים שבעת אלפים שלש מאות ושלשים ושבעה. מנצחים בנבלים מאתים ושלשים וחמשה. גמליהם ארבע מאות שלשים וחמשה, ובהמות מסע (צוגטהירע) חמשת אלפים חמש מאות ועשרים וארבע. ובראש כלם הלך זרובבל בן שאלתיאל מזרע מלכי בית דוד, ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול, ונלוו אליהם מרדכי ושריה אשר בחרו בהם היהודים לאלופים ולמנהלים לנחותם בדרך, ואשר התנדבו לבית ה' מאה מנים כסף וחמשת אלפים מנים זהב. כן שבו פדויי ה' לציון ברנה והלך לפניהם חסדו, ורצונו הוא מאספם, ובשמחות וגיל בהודות והלל הגיעו למחוז גבול קדשם.

פרק ד

בנין בית המקדש א. בחדש השביעי לצאתם מארץ גלותם העביר יהושע הכהן הגדול וזרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה קול בכל הערים אשר ישבו בהן שבי הגולה להקהל כאיש אחד אל ירושלים. ואז קמו ויבנו את מזבח אלה-י ישראל להעלות עליו עלות ככתוב בתורת משה איש האלה-ים. וצרי יהודה ובנימן שמעו זאת ויחר להם מאד ויפלו פניהם ויערימו סוד ויתיעצו לחבל את מעשה ידיהם. והיהודים עשו את הג הסכות ככתוב בתורת ה' ויעלו עלת יום ביום במספר, עלות לבקר ולערב ולחדשים ולכל מועדי ה' המקדשים ולכל מתנדב נדבה לה'. מיום הראשון לחדש השביעי החלו להעלות עלות לה' בטרם יסד המקדש. ואחרי הקימם את המזבח, נתנו כסף לחצבים ולחרשים ומאכל ומשתה לצדנים ולצרים להביא עצי ארזים מהלבנון אל ים יפוא כרשיון כורש מלך פרס ודריוש המלך אשר מלא את כל מצות כורש ולא הפיל מהן צרור ארץ.

ב. ובשנה השנית לבואם מבבל ירושלימה, בחדש השני לחדשי בני ישראל, בראשון לחדש, יסדו את היכל ה', והלוים מבן עשרים שנה ומעלה, ויהושע ובניו ואחיו, קדמיאל אחי יהודה ובן עמינדב ובניו [*בעזרא ג', ט' כתוב קדמיאל ובניו בני יהודה וגו' בני חינדד בניהם ואחיהם הלוים.] היו המנצחים עלי עשי מלאכת בית ה'. ועשי המלאכה שקדו על מלאכתם בידים חרוצות ולא חשכו מכל יגיעה נפשם עד כי יסדו הבונים את היכל ה' בימים לא כבירים, אשר לא קוו היהודים בראשונה כי תהיה כזאת. ובהתנוסס ההיכל ביפעת קדשו, לבשו הכהנים את בגדי הקדש ויתקעו בשופרות וישירו עם הלוים ובני אסף שירי תודה ושירי הלליה על ידי דוד מלך ישראל ונעים זמירות קדש הלולים, וכל העם הריעו תרועה גדולה בשמחת כל לבב וירנו בגאון ה'. אמנם הכהנים והלוים הזקנים גם זקני ראשי האבות אשר ראו את המקדש הראשון בתועפות רום הודו ועזוז נפלאותיו והדר כבודו, הרימו קול בכים בראותם את המקדש הזה השני אשר כמהו כאין בעיניהם מול הראשון, ומנהמת נפשם עשו מספד תמרורים על תפארת ישראל כי נפלה פלאים ולא יספה עוד לקום, וקול בכים ויללתם התבולל בתרועת יתר העם ובקול שמחתם אשר הריעו תרועת ששון וישמחו וירננו על הבית השני הזה, כי הם לא ראו את כבוד הבית הראשון, וקול תרועתם ושירי זמרתם גבר על קול יללת הזקנים ומספדם והמית נפשם.

ג. ויהי בהשמע תרועת החצוצרות וקול העם ברעו להכותים (השמרונים) אשר שנאו את היהודים תכלית שנאה, ויתאספו ויבואו לירושלים לדעת מה קול התרועה בשערי העיר. ובשמעם כי גולי בבל שבו לגבולם והנם בונים מקדשם כבראשונה, באו אל זרובבל

ואל יהושע ואל כל ראשי האבות ויחלו את פניהם ויאמרו: «נבנה עמכם את היכל ה' אלה-ינו, כי ככם נדרוש לאלה-יכם, וא-ל אחד לנו, א-ל אלה-י ישראל, ולו אנחנו זבחים מימי אסר-חדן מלך אשור המעלה אתנו פה [*המחבר יקרא את מלך אשור ההוא בשם שלמנאסר (ועי' רש"י בעזרא ד', ב', ובביאור שם-]». ויאמר להם זרובבל ויהושע ושאר ראשי האבות לישראל: «לא לכם ולנו לבנות בית לאלה-ינו, כי רק אנחנו יחד נבנה את הבית לה' אלה-י ישראל כאשר צונו המלך כורש גם המלך דריוש, אך זאת נעשה לכם: פתח נפתח לפניכם את שערי הבית בכל עת אשר תבואו להתפלל בו אל ה' אלה-י ישראל, כי בדבר הזה לא נפלינו אנחנו מכם גם מכל העמים אשר תחת כל השמים, כי בית אלה-ינו זה בית תפלה הוא לכל העמים».

ד. הדברים האלה הרגיזו את לבב הכותים, וחמתם בערה בם על היהודים, ויסיתו את עמי ארץ ארם לחדש את השטנה אשר כתבו בימי כורש וקאמביזעס על היהודים, והם שמעו בקולם וירפו את ידי עם יהודה, ויבהלו אותם מלבנות עוד את בית ה', גם שכרו עליהם יועצים להפר את מעשיהם. ובעת ההיא בא סיזינעס (תתני) פחת עבר הנהר וסרבצנוס (שתר בוזני) עם כל הסרים למשמעתם, לירושלים הבנויה, וישאלו את פי נשיאי היהודים וראשי בית אבותם לאמר: «מי נתן לכם רשיון לבנות מקדש כזה אשר דמיונו כבית מצודה ולא כבית אלה-ים, גם למה זה לכם אולמים בצורים כאלה, ומדוע תבנו חומה נשגבה כזאת סביבות העיר?-». ויענו זרובבל ויהושע הכהן הגדול ויאמרו: «עבדי א-ל עליון אנחנו, ומקדש כזה בנה לו בימי קדם אחד ממלכינו חכם החכמים מלך עליון וצדיק כביר, והמקדש ההוא עמד שנים רבות ותהלתו מלאה הארץ. אך מפני חטאות אבותינו אשר חטאו לה' אלה-י ישראל, הסגיר את העיר הזאת ביד נבוכדנצר מלך בבל והכשדים, והוא הרס אותה עד היסוד בה, ואת הבית הזה הזה החריב, וכל היהודים הגלה בבלה. אך כורש מלך פרס אשר ישב על כסא נבוכדנצר ומלך על כל עם פרס, הוא צוה בשנה הראשונה למלכו, לשוב ולבנות את בית אלה-ינו זה, ואת כל חמדות כלי בית ה' אשר הוציא נבוכדנצר מהבית הזה וישימם בהיכלו אשר בבבל, השיב כורש ליהודים ויתנם ליד זרובבל [*בעזרא כתוב ששבצר תחת זרובבל וע"ש ברש"י-. והמחבר (לפי הנראה) יכנה את זרובבל פעם בשמו ופעם בשם ששבצר.] להשיבם אל המקדש אחרי הבנותו כבתחלה. וכל אלה צוה כורש לעשות בימים מעטים, ועל אבסרוס (ששבצר) פקד ללכת ירושלימה ולנצח על הבנים את בית ה' והוא מהר ויבוא הנה ויסד את מוסדות הבית כאשר צוה מפי המלך כורש, אך ברשעת הגוים צוררי יהודה ובנימן נשבתה מלאכת בית ה' עד הימים האלה. ועתה אם טוב בעיניכם כתבו נא את כל דברינו

אלה אל דריוש והוא יצוה בטובו הגדול לבקר בבית גנזי המלך, ובעיניו יראה בי כנים דברינו וכי רק ברשיון כורש אנחנו עשים את מעשינו.»

ה. ועין אלה-ים היתה על זקני היהודים, וסיזינעס הפחה וסרבצנוס וחבריהם לא הפריעו אותם ממלאכת בית ה', כי כן נועץ סיזינעס ומרעיו לבל ישביתו את היהודים ממלאכתם עד אשר יודיעו לדריוש את מעשיהם. וימהרו ויכתבו להמלך את אשר ראו ואת אשר שמעו מפי ראשי היהודים. וידי היהודים רפו אז וייראו פן לא יתנם המלך לבנות עוד את העיר והמקדש, אך חגי וזכריה, שני נביאי אמת אשר היו בימים ההם, חזקו את ידיהם בשם ה' ויבטיחום כי ידי זרובבל אשר יסדו את הבית תבצענה אותו וגדול יהיה כבודו מכבוד הבית הראשון, והיהודים האמינו בדבריהם ויוסיפו לעשות את מלאכת ה' לילה ויום בידים חרוצות כבתחילה.

ו. ובין כה וכה כתבו הכותים שטנה על היהודים וירשיעום לפני דריוש המלך באמרם כי כל מגמתם רק לבצר את עירם ולעשות את בית מקדשם לבית מצודה, ולמלך אין שוה להניחם לבצע את אשר החלו לעשות. גם הליטו בתוך, מכתב שטנה ההוא את ספר הגלוי אשר כתב קאמביזעס לשרי המדינות להפריע את היהודים ממבנה עירם ומקדשם, בגלל אשר שמע מפי הכותים כי רעה נשקפה עליו מהעיר ומהמקדש. אולם בהגיע גם מכתב סיזינעס וחבריו אל המלך, צוה לבקר בבית גנזי ספרי הזכרונות למלכי פרס על אדות הדבר הזה. ויבקש הדבר וימצא באחמתא, בהיכל המלך אשר במדי. כי שם נמצאה מגלת ספר וכתוב אליה כדברים האלה: «בשנה הראשונה למלך כורש, צוה המלך לשוב ולבנות את בית האלה-ים ואת מזבחו אשר בירושלים. גם שם את תבנית המקדש ואת ממדיו: ששים אמה גבהו וששים אמה רחבו על ארבעת רבעותיו, קירותיו שלשה טורים אבני גזית וטור אחד עצי ארזים מהמסד ועד הטפחות. כל הכסף והזהב לבנין הבית יהיו מאוצר המלך. גם צוה להשיב אל הבית את כלי הקדש אשר לקח נבוכדנאצר מלך בבל ממנו ויביאם בבלה, ואת אבסר (ששבצר) פחת ארם וכנען ואת הפקידים הרדים על ידו הקדיש על כלי הקדש ההם לשמור אותם עד אשר יבנה המקדש ואז יתנום להכהנים לשרת בהם לאלה-י ישראל כבימי קדם. ואבסר הפחה והפקידים ההם לא יגשו אל מלאכת בית ה', רק היהודים משרתי ה' ונשיאי עדתם, הם יבנוהו והם יציבו דלתותיו [*ע' עזרא ו' (ו', ז') וע"ש ברש"י ובאור] גם קרא המלך נדבות ויער את רוח כל נדיבי לב להתנדב אל בית ה' איש איש כנדבת לבו, ולהפחות ולהנציבים והסגנים פקד להרים תרומה מאוצרות המדינה ולתת להכהנים אשר בהיכל ה' את הכסף ההוא לקנות בהם פרים, אילים, כבשים, שעירי עזים, קמח חטים, שמן ויין וכל אשר

יאמרו להם הכהנים. ובעד כל אלה ישיבו לו היהודים גמול להתפלל בעדו בבית מקדשם ולהעתיר אל ה' אלה-ים לשום לו שלום ולבית מלכותו ולכל עם פרס. וכל איש אשר לא יקים את דברי הפקודה הזאת ואשר ימרה את מצותו, אחת דתו להתלות על עץ ורכושו יחרם לאוצר המלך ולא יועיל לו כל תחנה כל תפלה וכל כפר נפש. ולאחרונה הפציר גם בה' כי יברוק ברק וילהט גוי ואדם יחד אשר יעמדו לשטן לו בדרך הזה להפיר את עצתו ואת מצותו אשר יעץ ואשר צוה לטובת בית האלה-ים ולטובת היהודים.»

ז. ויהי כקרוא דריוש את דברי המגלה ההיא, השיב אמרים אל סיזינעס ומרעיו, ויכתוב אליהם כדברים האלה: «דריוש המלך אל סיזינעס הפחה ואל סרבצנעס ומרעיהם, שלום. הנה אנכי שולח לכם את פתשגן כתב הדת אשר נמצא בגנזי המלך באחמתא אשר כתב אדות ירושלים ובית האלה-ים, ויש את נפשי כי כל דברי כורש ודתו יצאו לאור ולא יעדר דבר. חיו בטוב.» ובהגיע המכתב ההוא אל סיזינעס וחבריו, הראו לדעת וידעו נאמנה כי נפש המלך אותה כי תבנה ותכונן העיר, והמקדש יתנוסס בגאונו כבראשונה, וימהרו ויבשרו זאת לזקני היהודים ולנשיאי עדתם. ויחזיקו את ידיהם ויתנו להם עז וישע לבנות את בית מקדשם, וכל העם ראו ויאמינו בחגי וזכריה כי אנשי אלה-ים הם ודבר ה' בפיהם אמת. כי ברצון אלה-ים ומלך בנו את הבית והצליחו ויכלוהו במשך שבע שנים [*עי' עזרא ו' (ט"ו) וע"ש ברש"י] ובשנת עשרים לדריוש בעשרים ושלשה לחדש שנים עשר הוא חדש אדר (דיסטרוס בפי המקדונים) עשו הכהנים והלוים וכל העם את חנכת הבית [*עי' עזרא (שם)] ויקריבו מאה פרים, אילים מאתים, כבשים ארבע מאות, ושעירי עזים לחטאת שנים עשר למספר שבטי בני ישראל, ויקימו את הכהנים במחלקותיהם ואת הלוים לפלגותיהם ככתוב בספר תורת משה.

ח. ובחדש הראשון הוא חדש ניסן (קסנטיקוס בפי המקדונים) בארבעה עשר לחדש נהרו כל היהודים אל בית ה' לעשות את קרבן הפסח, וישמחו ויעלזו לפני ה' שבעת ימים, ויזבחו זבחי תודה להודות לה' חסדו ואמתו אשר גבר עליהם ואשר הטה להם חסד בעיני מלך פרס והסב את לבו עליהם להשיבם אל נויהם ולהביאם אל הר קדשם ולשמחם בבית מקדשם. ממשלת היהודים בימים ההם היתה ממשלת כהנים וזקני העם, כי הכהן הגדול היה רדה בעם וישפטם ככל חקות התורה, ועל ידיו רדו הזקנים תופשי התורה ולמודי ה', הממשלה הזאת נמשכה עד ימי החשמונאים אשר הפכו את ממשלת הכהנים והזקנים לממשלת מלך ושרים, כי הם שמו כתר מלכות בראשם ויהי בישרון מלכים. אמנם גם בטרם הגלם נבוכדנאצר בבלה, משלו בהם מלכים רבים מימי שאול ודוד משך חמש מאות שנה ועשרים וארבע שנה ושש חדשים ועשרה ימים, ולפני מלוך

המלכים ההם, משלו בהם אנשי לב הנקראים בשם שופטים וגבורים, וממשלתם נמשכה ממות משה ותחלת שפוט יהושע יותר מחמש מאות שנה. כה היה מצב היהודים אחרי שובם מגלות בבל בימי כורש ודריוש.

ט. והכותים לא נחו ולא שקטו מהרע ליהודים ככל אשר השיגה ידם, כי הם בטחו בעשרם ובמצאותיהם מארץ פרס מימי קדם, ולא נתנו ליהודים את תרומת הכסף אשר נטל עליהם המלך לתת להם, ויתאמצו להפוך את לבות שרי המדינות לשנוא את היהודים, ולא השיבו ידם מבלע ומהכעיס את לב היהודים בלי חשך, גם שכרו עליהם חרשי משחית מעמים אחרים, עד כי קצרה נפשם ונלאו נשוא עוד את רעת רעתם. ועל כן המתיקו כל יושבי ירושלים סוד ויתיעצו לשלוח מלאכים אל דריוש המלך להתאונן על הכותים צורריהם ואויביהם בנפש. וכלם כאחד בחרו את זרובבל ועוד ארבעה אנשים מאצילי יהודה, וישלחום אל המלך. ויהי כבוא המלאכים אל המלך ויספרו לו את כל התלאות אשר מצאו את היהודים ברשעת הכותים, הבטיח להם להיות מגן בעדם ולהצילם מרעתם, וישלח בידם מכתב אל הפקידים ואל שרי המועצה אשר בשמרון עיר הכותים ויצום בחזקת היד להיות על היהודים לסתרה מפני הכותים. ואלה דברי המכתב: „דריוש המלך אל תנגנס וסמבלס ראשי העם, גם אל סדרקיס ובבלון ועבדיהם אשר בשמרון. זקני היהודים, זרובבל, חנניה ומרדכי התאוננו באזני כי אתם ובני עמכם הפרעתם אותם תמיד ממלאכת בית האלה-ים אשר בירושלים, ועתה אינכם אבים לתת להם את פרשת הכסף לקרבנות בית מקדשם, ועל כן אני מצוה אתכם כי מהיום הזה והלאה נתן תתנו להם את הכסף לקרבנות הבית ככל אשר יאמרו אליכם הכהנים, והכסף ההוא תוציאו מאוצר מס המלך אשר בשומרון ותתנום להכהנים לבעבור יקריבו יום יום את קרבנותיהם ויתפללו בעדי ובעד ביתי ועמי אל ה' אלה-י השמים». את המכתב ההוא נתן המלך ליד מלאכי היהודים השלוחים אליו, וישלחם בכבוד לארצם.

פרק ה

קסערקסעס (ארתחשסתא) היטיב ליהודים. עזרא. נחמיה. א. אחרי מות דריוש ישב קסערקסעס בנו על כסאו אחריו, ויהי ירא אלה-ים ומהיר צדק כאביהו, גם הרבה להיטיב ליהודים ויעש עמהם חסדים נאמנים ככל אשר עשה דריוש. ובימים ההם כהן יהויקים בן יהושע בכהונה גדולה, ובבבל היה אז איש צדיק אשר כל זרע יעקב כבדוהו ויהי עליהם לכהן ראש ולמורה, ושמו עזרא. הוא היה חכם לבב בכל דבר חכמה ודעת וביותר בספר תורת האלה-ים, ויהי נושא חן גם בעיני קסערקסעס המלך ויאהבהו וישימהו לאיש סודו. והאיש הנעלה הזה שם על לבו להרים פעמיו ירושלימה ולמשוך אחריו יהודים

רבים אשר נשארו עוד בבבל ולא עלו עם זרובבל כיתר אחיהם. ויחל עזרא את פני המלך לתת בידו מכתב אל האחשדרפנים אשר בארם לבל יעמדו לו לשטן בדרך אשר ילך. והמלך הטה לו אזן, ויעש את שאלתו אשר שאל ממנו, ויתן בידו מכתב אל האחשדרפנים והפחות וכתוב בו כדברים האלה: «קסערקסעס מלך מלכים נותן את ברכתו לעזרא מורה התורה וסופר מהיר בדת אלה-י השמים. כפי נדבת לבבי מלדה הטיתי חסדי על היהודים ועל הכהנים והלוים היושבים בארץ ממלכתי אשר נדבם לבם ללכת ירושלימה, וברצוני הטוב גם ברצון שבעת יועצי אני נותן להם רשיון ללכת אל ירושלים להגדיל שם תורתם ולהאדירה ולתת לה מהלכים בכל ערי ארץ יהודה כבימי עולם ושנים קדמניות. גם אני שולח בידם כסף וזהב אשר נדבתי אני ויועצי לאלה-י ישראל השוכן בירושלים, גם כל הכסף והזהב הנמצאים בכל מדינת בבל אשר תוצאותיהם מקדם מקדשי בית ה', יקחו להם המתנדבים בעם ההולכים לירושלים לקנות בהם פרים, אילים וכבשים ומנחותיהם ונסכיהם להקריבם על מזבח בית אלה-יהם אשר בירושלים. ואתה עזרא יש לאל ידך לעשות בכסף הנותר כטוב וכישר בעיניך ובעיני אחיך. והכלים אשר ינתנו לך לשרת בבית אלה-יך, תביאם אל המקדש ותתנם אל הכהנים משרתי ה', גם תוכל לעשות עוד כלים חדשים לבית המקדש כאות נפשך, ומוצא הכסף יהיה מאוצר המלך כי פתח אפתח לך את בית אוצרי לכל המחסורים אשר יחסרו לעבודת בית האלה-ים. ומני אני קסערקסעס המלך יצא דבר מלכות אל כל סכני אוצרותי אשר בארם וכנען וכל עבר הנהר כי ימהרו לתת לעזרא הכהן סופר דת אלה-י השמים ולכל אחיו הכהנים ככל אשר ישאלו מכם עד מאה ככרי כסף, ועד מאה כור חטים, מאה בת יין, מאה בת שמן, ומלח בלי מדה. כל אשר צוה אלה-י השמים, יעשה לבית מקדשו בלי התמהמה, כי למה יקצוף האלה-ים על מלכותי ועלי ועל בני. גם אני מצוה אתכם לבל יעוז אחד מכם להרים מס מהכהנים הלוים, המשוררים, השערים, הנתינים וכל משרתי בית האלה-ים או לקחת מהם מנדה, בלו והלך. ואתה עזרא כחכמת אלה-יך אשר בלבבך תוכל להקים שופטים ודינים אשר ישפטו וידינו את כל העם היושב בארם ובכנען, גם ילמדו אותם את חקי האלה-ים ותורותיו, לבל יצטדק איש מבני עמך בעברו את תורת ה' ואת מצות המלך לאמר כי מחסר דעת עבר ואשם, רק כיודע דת ודין ועובר בזדון את מצות ה' ומלך, ענש יענש, ענש מות או ענש כסף או להאסר בבית האסורים. שלום לך עזרא וחיה בטוב!»

ב. ויהי כקרוא עזרא את דברי המכתב הזה, שמח שמחה גדולה מאד, ויאמר: «ברוך ה' אלה-י אבותינו אשר נתן כזאת בלב המלך לפאר את בית ה' אשר בירושלים. ואשר הטה

עלי חסד לפני המלך ויועציו ולפני כל שריו הגבורים. וימהר ויקרא את מכתב המלך באזני כל היהודים היושבים בבבל, ואת פתשגן המכתב שלח לכל אחיו הנפוצים בארץ מדי, ובשמעם כי המלך ירא הוא את האלה-ים ושלח פדות למו ביד עזרא, שמחו שמחה גדולה מאד ויודו ויהללו את ה', ורבים מהם מהרו ויצברו את הונם ורכושם ויבואו אל עזרא בבלה ללכת עמו משם ירושלימה, אך מרבית היהודים נשארו בארצות גלותם ולא שבו לארץ מולדתם, ועל כן לא יעבדו את הרומאים כי אם שני שבטים משבטי בני ישראל, הם שבט יהודה ושבט בנימן, אך עשרת השבטים הנותרים אשר רבים הם כחול הים, יושבים עוד עד היום בעבר הנהר (פרת) ולא עלה עליהם על הרומאים. אולם מרבית הכהנים והלוים, המשוררים והשערים ומשרתי בית ה', נלוו אל עזרא ויבואו אתו ירושלימה. ועזרא העביר את היהודים הנקבצים אליו את נהר פרת [*עי' עזרא ח', ט"ו, כ"א], ויקרא שם צום שלשה ימים להתענות לפני ה' ולבקש ממנו דרך ישרה, כי בשת פניו מנעתהו לשאול מן המלך חיל ופרשים לשמור אותם מכף אויב וארב בדרך. כי אמר למלך לאמר: „יד אלה-ינו על כל מבקשיו לטובה, ועזו ואפו על כל עוזביו". ויצומו ויבקשו מאלה-ים על זאת ויעתר להם. ויסעו מנהר פרת בשנים עשר לחדש הראשון, בשנת שבע למלך קסערקסעס, ויבואו ירושלימה בחדש החמישי בשנה ההיא. ויהי כבואם אל מחוז חפצם, היתה ראשית מעשה עזרא לשקול לידי זקני הכהנים סכני בית ה' את כל הכסף והזהב וכל הכלים אשר התנדבו המלך והשרים וכל שועי היהודים, ויהי משקל הכסף שש מאות וחמשים ככרים, ומשקל כלי הכסף מאה ככרים, משקל כלי הזהב עשרים ככרים, ומשקל כלי מצהב טובה וחמודה פי שנים מזהב [*ע' עזרא ח', כ"ז. והנה לפי זה נבין את כוונת הכתוב (שם) שנים חמודות כזהב, ר"ל כי הנחשת ההיא חמודה פי שנים מזהב] שנים עשר ככרים. וכל אלה נתן המלך ושריו ואצילי היהודים אשר נשארו בבבל, ליד עזרא להביאם לירושלים מנחה לבית האלה-ים. ואחרי כן העלה עזרא עלות לה' ככתוב בספר התורה, פרים שנים עשר על שלום כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, וצפירי עזים שנים עשר, הכל עלה לה'. אחרי כן נתן את מכתב המלך אל סכני אוצר המדינה ואל הפחות אשר בארם בית רחוב וכנען, והם חגרו בעוז מתניהם, אם ברצונם הטוב או בחזקת היד, לנשא ולרומם את היהודים ולתת להם כסף וזהב וכל המחסורים אשר יחסרו להם, כמצוה עליהם מפי המלך.

ג. ועזרא שמח מאד בראותו כי כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו. כי ה' הצליח אותו בכל דרכיו בגלל צדקת נפשו וישרת לבבו ויראת ה' אשר היא אוצרו. אך רננת הצדיק הזה היתה מקרוב ושמחתו נהפכה לאבל. כי ככלותו את כל אלה, נגשו אליו השרים

ויאמרו לאמור: "לא נבדלו בני ישראל והכהנים והלוים מתעבות עמי הארצות, הכנעני, החתי, הפרזי, היבוסי, העמוני, המאבי, המצרי והאמרי. כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם לנשים, ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה." כדברים האלה דברו השרים אל עזרא, ויחלו את פניו כי יאזור כגבר חלציו להעביר את הרעה הזאת מבני יהודה, ולהיות מעוז לדת ומשען לתורה, לבל יחרה שנית אף ה' בשארית יהודה ויוסף להגלותה כבראשונה ולזרותה בארצות אויביהם. ויהי כשמוע עזרא את הדבר הזה, קרע את בגדו ומעילו, וימרוט משער ראשו וזקנו, וישב משומם. ובידעו נאמנה בי כבד ממנו הדבר להכביד אכפו על האנשים אשר לקחו להם נשים נכריות מעמי הארצות, ולהאיץ בם לגרש את נשותיהם ובניהם, על כן מרה נפשו לו ויהי כאיש נפעם ושולל וישכב ארצה כל היום עד מנחת הערב. אך כל החרדים על דברי אלה-י ישראל ושומרים תורתו, התאספו אל עזרא וירימו קול בכים ויקוננו ויספדו על מעל הגולה. ובמנחת הערב קם עזרא מהארץ ויפרוש כפיו אל ה', ויאמר: בשתי ונכלמתי להרים אלה-י פני אליך כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתינו גדלה עד לשמים. כי שכחנו את כל הטוב והחסד אשר הגדלת לעשות עמנו ותתננו לחן ולחסד בעיני מלכי פרס לתת לנו מחיה לרומם את בית אלה-ינו ולהעמיד את חרבותיו ולתת לנו נדר ביהודה ובירושלים. חבל חבלנו לך ומעלנו בך מעל, כי בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל להתחתן בעמי הארצות ולקחת להם בנות אל נכר. הלא תאנף בנו עד כלה לאין שארית ופליטה! אך אתה ה' ה' א-ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ומרבה לסלוח, הה שא נא לעון האנשים ההם אשר מרו בך, אל תגמול להם כמעשיהם, ואל נא יחרה אפך על שארית יהודה.»

ד. וכהתפלל עזרא וכהתודתו בבכי תמרורים ומתנפל לפני בית האלה-ים, נקבצו אליו עוד קהל רב מאד מישראל, אנשים ונשים וילדים ויבכו בכי גדול מבלי הפוגה. ושכניה אחד מראשי העם אשר בירושלים, נגש אל עזרא וידבר בשם כל האנשים אשר לקחו להם נשים נכריות, ויאמר: «אמנם אשמים אנחנו כי מעלנו באלה-ינו ונשב נשים מעמי הארצות, אך אנחנו נשבע בשם ה' אלה-י ישראל כי נוציא את כל הנשים ההן והנולד מהן, ואשר ימאן לעשות כן ישא את עונו ויענש בפלילים כרי רשעתו». ויאמן עזרא בדברי שכניה וישבע את שרי הכהנים הלוים וכל ישראל לעשות כדבר הזה, וישבעו. ואז קם עזרא מלפני בית האלה-ים וילך אל לשכת יהוחנן בן אלישיב, לחם לא אכל ומים לא שתה, כי התאבל על מעל הגולה. וביום המחרת צוה להעביר קול בכל ערי יהודה לכל הגולה להקבץ ולבוא ירושלים. וכל אשר לא יבוא לשלשת ימים כעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו, והוא יבדל מקהל הגולה. ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימן לשלשת הימים

ויבואו ירושלימה בחדש התשיעי הוא חדש טבת בעשרים לחדש, וישבו ברחוב בית האלה-ים מול זקני העם, ויהיו מרעידים לדעת מה יעשה בהם, גם סמר בשרם מפני הגשמים. ויקם עזרא הכהן על רגליו וידבר אלימו דברים נמרצים וימלא פיו תוכחות על המעל אשר מעלו בה' להשיב נשים נכריות להוסיף על אשמת ישראל, אך עוד להם תקוה אם יתנו תודה לה' אלה-י אבותיהם ויעשו רצונו להבדל מעמי הארץ ומן הנשים הנכריות. ויענו כל הקהל ויאמרו קול גדול: „כן! כדבריך עלינו לעשות! אבל העם אשר ידם במעל הזה רב מאד, והימים ימי גשמים והמלאכה לא ליום ולא ליומים, ועל כן יעמדו נא בירושלים כל שרינו ואלופינו, ולעתים מזמנים יבואו הנה כל אשר לקחו להם נשים נכריות, גם זקני עירם ילוו אליהם לבוא אתם ירושלימה לבער את הרעה הזאת מקרבנו ולהשיב ממנו חרון אף ה'". כה היתה עצת כל העם, ועזרא הטה להם אזנו. ובראשון לחדש העשירי החלו ראשי האבות לבית אבותם לדרוש הדבר ולחפש את כל אנשי המעל אשר התחתנו בעמי הארץ, והנה בין מעלי מעל ההם נמצאו גם מבני יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול ומיתר הכהנים והלוים אשר השיבו נשים נכריות, אך אהבת תורתם נברה על אהבת נשיהם ובניהם (אהבה עזה אשר הטבעה בנפש כל חי) ויתנו ידם להוציא את נשיהם עם הבנים אשר ילדו להם, ויביאו אשם לה' איל צאן לכפר על אשמתם. וכן עשו גם כל בני ישראל ויגרשו את נשיהם בנות הנכר, ויאסרו אסר על נפשם לבל ישובו עוד לכסלה. והנה שמות האנשים ההם לא אזכיר בזה, כי מה יתנו ומה יוסיפו להקורא אם ידע את האנשים ההם בשמותם? ועזרא גדר גדר ביהודה ויעמוד בפרץ לבל יוסיפו עוד להכעיס את ה' במעשיהם הרעים.

ה. ובחדש השביעי בהתקדש חג הסכות [*עי' נחמיה ח'-ואדות השנוים אשר בדברי המחבר, נדבר במקום שידבר אדות כל השנוים אשר שנה המחבר בספריו מהנמצא אתנו בכתבי הקדש], נהרו כל היהודים לירושלים לראות את פני האדון ה' צבאות, ויאספו במרחב העליון אשר לפני בית האלה-ים על יד שער המזרח, ויחלו את פני עזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה ה' את ישראל ולקרוא באזניהם את דברי אלה-ים חיים ההם. ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל ויקרא בו מן האור עד מחצית היום, ואזני כל העם קשובות אל כל הגה היוצא מפיו, ועיניהם יורדות דמעה ולבם נשבר בקרבם על אשר לא שמרו את מצות התורה בימים הראשונים, כי לו הואילו הלוך אחרי ה' ככל הכתוב בה, כי אז לא גלו מארצם ולא מצאו אותם צרות רבות ורעות עד כה. וכראות עזרא איך נפלו פניהם ובשמעו את קול בכים ואנחות לבבם, אמר אליהם: „דעו אחי ורעי כי קדוש היום להק אלה-ינו, אל תתאבלו ואל תבכו! לכו לבתיכם ואכלו

משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעזכם". וישמעו העם בקול עזרא וישמחו ויעלצו כל שמנת ימי החג, וכאשר הקיפו ימי שמחתם, שבו איש איש לעירו בשירים ובהודות והלל לה', ויברכו את עזרא על אשר הורה אותם את תורת ה' ויחגור בעוז מתניו להגדילה גם להאדירה ולהשיב את עטרת תפארתה כבימים הראשונים, וימת עזרא זקן ושבע ימים, ויקבר בירושלים בכבוד גדול מאד ובעת ההיא מת גם יויקים הכהן הגדול, ואלישיב בנו הקם על תחתיו לכהן בכהונה הגדולה.

ו. בתוך הגולים אשר הגלה נבוכדנאצר ולא שבו עם יתר אחיהם לארץ מולדתם, היה גם נחמיה משקה למלך קסערקסעס, ויהי היום וילך נחמיה לפני שערי שושן הבירה ויקשב וישמע כי אנשים אשר שבו מדרך רחוקה (כפי הנראה לעינים) מדברים יחד בשפת עבר, וימהר ויקח עמם דברים וישאל את פיהם מאין באו. ובהשיבם לו אמרים כי מירושלים הם באים, שאל אותם על היהודים אשר נשארו מן השבי ועל ירושלים. ויענוהו כי רע ומר גורל היהודים בכל ערי יהודה, כי הם ברעה גדולה ובחרפה, וירושלים ירדה פלאים, חומתה מפרצת ושעריה נצתו באש. כי הגוים שכניהם הרעים יעשו להם נאצות גדולות ורעות רבות, כל הימים ישוטטו בחוצות ירושלים לשלול שלל ולבז בז, וכל הלילות יפשטו גדודים גדודים ויארבו עליהם בכל ערי מושבותיהם ויגירום על ידי חרב לעשוק בתיהם ונחלתם. רבים מיושבי ירושלים גם מיושבי הערים אשר סביבותיה, לקחו בשביה, ובעצם היום תראינה עיני כל את נבלות היהודים הנרצחים ואין איש לנקום את נקמת דמיהם מידי שופכיהם המרצחים העריצים." ויהי כשמוע נחמיה את הדברים ההם, המו מעיו לאחיו האובדים, וישא את קולו ויבך מנהמת לבו, ויתאבל ויצם ויתפלל לפני אלה-י השמים, ויאמר: „עד מתי ה' תסתיר את פניך מבני עמך ולא תראה בענים ולחצם? אויה! עד אנה תציבם מטרה לכל חצי זדון ועל ידי רשעים תרעצם ותרוצצם? שובה ה'! עד מתי? והושיעה נא לזרע אברהם אוהבך, ופדנו למען חסדך! והנה בעמדו על יד שערי העיר ובכה ומתפלל אל ה' בלב נשבר, הגד לו פתאם כי המלך מתעתד לשבת במסבו על הלחם, וימהר נחמיה וירץ אל היכל המלך לעבוד את עבודתו ולתת הכוס אל ידו כפעם בפעם, וישכח לרחוץ את פניו ואת ידיו. ויהי ככלות המלך לאכול ולשתות ופניו צהלים; נשא את עיניו וירא והנה פני נחמיה משקהו זעפים ועל עפעפיו צלמות, וישאלהו המלך מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה, אין זה כי אם תוגה נמרצה מתלוננת בחדרי לבבך! ויתפלל נחמיה בלבו אל ה' וישאל ממנו מענה לשון, ויען ויאמר: «אהה אדוני המלך! מדוע לא ירעו פני ואיך לא ישבר לבי בקרבי אם העיר בית קברות אבותי חרבה, חומתה נהרסה ושעריה אכלו באש? הה תפל נא תחנתי לפני המלך

המרומם ועשה עמדי הסד אלהים לתת לי רשיון ללכת אל יהודה ואל עיר קברות אבותי לבנות את חרבותיה גם להשלים את המחסורים אשר יחסרו עוד לבנין בית האלהים.» וייטב הדבר בעיני המלך, ויעש את שאלתו אשר שאל ממנו, ויתן לו אגרות אל פחוות עבר הנהר ויצום לתת לו כבוד והדר ולעשות ככל אשר יבקש מידם. „ועתה נחמיה!» אמר המלך אליו, עתה אל תעצב עוד ועבדת אותי בשמחה כל הימים אשר תשב עוד פה.» וימהר נחמיה ויקד ארצה וישתחו לה', גם הודה למלך ויברך אותו על חסדו הגדול אשר הפליא לו, וילבש עז וחדוה, ויעט מעטה ששון תחת מעטה אבל ושמחת עולם על ראשו. למחר קרא המלך את נחמיה אל היכלו ויתן בידו אגרת אל אדאוס פחת ארם וכנען ושמרון, ויצוהו באגרת ההיא לתת יקר וכבוד לנחמיה ולמלאות את כל משאלות לבו ככל אשר ישאל ממנו.

ז. אחרי כן הלך נחמיה בבלה, ושם התנדבו יהודים רבים מבני ארצו לעלות עמו לירושלים. ובשנת עשרים וחמש למלך קסערקסעס הגיע נחמיה והעם אשר אתו ירושלימה. ויתן שם את אגרת המלך אל אדאוס ואל ראשי הפקידים, ואת כל היהודים אסף אל בית האלה-ים וידבר באזניהם כדברים האלה: „דעו נא אחי! כי ה' אלה-ינו שמר לנו את בריתו אשר כרת את אברהם את יצחק ואת יעקב, ובגלל צדקתם רחם גם אותנו ויתננו לרחמים לפני מלכי פרס. ולי הפליא עוד חסדו ביתר שאת ויט עלי חסד בעיני המלך וישלחני הנה לבנות את חומת העיר ואת העזרות והלשכות לבית האלה-ים. ועתה אחי! לכו נא ונבנה את החומה ואת המקדש לא נהיה עוד חרפה לכל סביבותינו. אמנם ידעתי גם ידעתי את רשעת הגוים שכנינו, אשר אם ישמעו כי שבנו לבנות את חומת העיר, ישרקו ויחרקו שן עלינו ויהיו לאבני נגף ולצורי מכשול בכל דרכינו; על כן גלו על ה' דרכיכם. בטחו בשם קדשו והשענו על זרוע עזו והוא יעזר לכם לבצע את אשר תחלו לעשות. גם עליכם לשקוד על המלאכה הגדולה ההיא וליגע כפיכם לילה ויום בעת רצון כזאת, ומי יודע מתי תהיה עוד עת מאשרת כמוה ?-.» ככלותו לדבר צוה את ראשי העיר לפנות את ערמות העפר אשר סביב החומה המפרצה, ולחלק את כל יושבי הערים והכפרים סביבות ירושלים לעבוד את עבודת החומה החדשה. והיהודים החלו לעשות את עבודתם בשמחה ובצהלה.

ח. ויהי כשמוע המאבים והעמונים והכותים וכל שבטי הגוים אשר בארם בית רחוב כי היהודים בנים את חומת ירושלים ומצליחים, חרה להם עד מאד, ויערימו על היהודים סוד ויתיעצו להפריעם מעבודתם, ויציקו להם בלי חשך ויכעיסום וירעימום וירפו את ידיהם. גם שמו להם מארבים וירצחו בהם אנשים רבים יום יום, וגם את נפש נחמיה

זממו לקחת, וישכרו אנשי דמים מבני הנכר להרוג אותו. אז נבהלו כל היהודים ויפחדו תמיד מפני חמת המציק אשר כונן להשחיתם. ויתר הרבה התפלצו בהעביר צורריהם קול כי המון עמים רבים באום עליהם למלחמה. ומרוב בלהות נפשם וחרדת רוחם משכו ידיהם ימים מעטים מעבודתם. אך נחמיה אשר רוח ה' נוססה בו, לא שעה אל קול פחדים ההוא ולא פחד מפחד צוררי יהודה ובנימן אשר סביב שתו עליו, ולא הניח ידו ממלאכת הקדש ההיא, וישם לילות כימים לשקוד על עבודתו. ולמען שמור את נפשו, אסף אנשי חיל חגורי הרב להיות שומרים לראשו תמיד. אפס כי לא עשה כן מאשר חפץ בחיים או מיראתו את המות, כי אם בגלל אשר ראה את הנולד ונפשו ידעה מאד כי במותו לא יוכלו היהודים לבצע את מלאכת החומה, וירושלים כסא כבוד ה' תשאר עיר פרוצה אין חומה לארך ימים. גם צוה לכל עושי המלאכה כי יחגרו איש איש את חרבו עליו, ויעמדו הכן למלחמה תמיד, ואת השלטים והמגנים יצברו במקום אחד, ובמרחק חמש מאות צעדים העמיד בכל מקום תוקעי שופרות לבעבור יתקעו בשופר בראותם את אויביהם מרחוק לתת אות לכל העם להחלץ חושים ולהתיצב במערכות מלחמה. והוא סבב בכל לילה את העיר לשמרה מכל אויב, ולא נתן שנת לעיניו גם לא אכל לחם ולא שתה מים, ויחגור שארית כחו ואונו מעל לגבול כח אדם לבנות את החומה ולשקוד עליה. ככה עשה שתי שנים וארבעה חדשים. כי במשך הימים ההם כלה את מבנה חומת העיר ואת הבנינים אשר חסרו עוד לבית האלה-ים [*בס' נחמיה ו', ט"ו כתוב, „ותשלם החומה בעשרים וחמשה לאלול לחמשים ושנים יום- אך שם מדבר רק מהשלמת חומת העיר, והמחבר ידבר גם מהשלמת כל הבנינים אשר חסרו עוד לבית ה'- ואין בזה כל סתירה.] ויכלו כל הבנינים ההם בחדש התשיעי בעשרים ושמנה שנה למלכות קסערקסעס. וככלות כל המלאכה, הקריב נחמיה וכל העם קרבנות לה' ויודו לו ויברכו את שמו על אשר שלח להם עזר מקדש ויצליח חפצם בידם, ויחגו חג שמנה ימים וישמחו ויעלצו לפני האלה-ים. וכל העמים היושבים בארם שמעו כי נבנתה החומה ולא נותר בה פרץ, רגשו ויתקצפו מאד וינהמו כנהמות ים, ובקנאתם ובאש עברתם אמרו לבלע ולהשחית את העיר ואת יושביה. ויהי כראות נחמיה את התרגזם ואת שאונם, ירא פן יתנפלו על העיר בחרב ויושביה מעטים הם לעמוד לפניהם, על כן חלה את פני כל הכהנים והלוים היושבים בארץ יהודה לעזוב את עריהם ולבוא ירושלים לגור בתוכה ולהיות עליה לסתרה. וימהרו הכהנים והלוים ויבואו לשבת בירושלים, ונחמיה בנה להם בתים מכספו, ועל עובדי האדמה פקד להביא מעשר מכל תבואות שדותיהם לירושלים לכלכל את הכהנים והלוים ההם השומרים את עיר האלה-ים, ועובדי האדמה שמרו את פקודתו

ובשמחת לבבם הביאו את המעשר ליושבים לפני ה' ההם. ומהיום ההוא והלאה רבו יושבי ירושלים ויעצמו במאד מאד ויתנו חתתם על כל העמים צורריהם ואויביהם בנפש. אחרי מעשה צדקות כאלה ועוד רבות כאלה, גוע נחמיה ויאסף אל עמו זקן ושבע ימים. הוא היה חכם לבב ונבון דבר, צדיק תמים בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, אהבת ארץ מולדתו ובני עמו בערה כאש בנפשו, וחומת ירושלים מצבת עולם היא לו לכבוד ולתפארת. כל הדברים האלה היו בימי המלך קסערקסעס.

פרק ו

[בפרק הזה יספר המחבר כי אחרי מות קסערקסעס ישב כורש בנו, אשר היונים יקראו לו ארטאקסערקסעס, על כסאו אחריו, והוא המלך אחשורוש אשר בימיו היה מעשה מרדכי ואסתר בשושן הבירה, ויען כי דברי מגלת אסתר גלוים הם וידועים לכל, על כן לא העתקתי את הפרק הזה אף כי לפעמים ישלח ברק זהר להגיה ענינים רבים במגלת אסתר, וברצות ה' את דרכי, אטיף דברים על החדשות ההנה באחת ההערות לספר הזה].

פרק ז

יוחנן הרג את יהושע אחיו בבית המקדש, בגזס וסנבלט. א. אחרי מות אלישיב הכהן הגדול, כהן תחתיו יהודה {יוידע} בנו ובמות גם הוא, כהן תחתיו יוחנן בנו, ומאת האיש יוחנן הזה היתה נסבה להרעה אשר הרע בקדש בגזס שר צבא אחוש ארטאקסערקסעס (אחשורוש ארתחששתא), אשר חלל את בית ה' וישבת את התמיד עד אשר נאותו לו היהודים לתת בעד כל כבש (לקרבן) חמשים דרכמונים לבית אוצר המלך. כי ליוחנן היה אח ושמו יהושע, ובגזס אהבו ויבטח אותו לתת לו את הכהונה הגדולה, ועל כן גבה לב יהושע ורמו עיניו, וירב עם יוחנן אחיו בבית ה', ובחרות אף יוחנן בו קם עליו ויהרגהו. כל השומע את הדבר הנורא הזה, כי כהן גדול הרג את אחיו במקדש ה', צללו שתי אזניו ויעוה משמוע. כי מעשה רצח כזה לא נעשה בכל הארץ ובכל הגוים תחת כל השמים. ונקמת ה' מהרה מאד ותפרוץ בסערת חמה ביהודים, כי בגלל הרצח הזה שמו הפרסים על העבדות על היהודים ויחללו את בית מקדשם. כי בהודע זאת לבגזס שר הצבא, דאה כנשר על היהודים וירעם עליהם בקול זעמו: «אוי לכם כי הרג נורא כזה נעשה בבית מקדשכם!» ויתפרץ לבוא אל בית המקדש, וכאשר עצרוהו היהודים מבוא, נתן עליהם בקול רעמו: «הלא צדיק ונקי אנכי מהרצח אשר רצח את אחיו בבית הזה ומכהן עוד לאלה-יכם!» ובדברו כן פרץ ויבוא אל בית ה' בעזות מצח וישבת את התמיד וישם מם על כל קרבן אשר יקריבו היהודים, ושבע שנים רעצה ימינו את היהודים בגלל יוחנן אשר הרג את שמעון {יהושע} אחיו.

ב. אחרי מות יוחנן הקם ידוע בנו לכהן גדול, ולידוע אח ושמו מנשה אשר התחתן את סנבלט פחת שמרון ויקח את ניקוזא בתו לו לאשה וסנבלט היה מבני הכותים (הם השמרונים), ומטעם דריוש השלישי היה פחה בשמרון, ויאמין כי בגלל מנשה חתנו יחפצו היהודים את קרבתו ויכרתו עמו ברית שלום וידידות:

פרק ח

נדבת לב אלכסנדר נגד היהודים: א. בימים ההם צץ נזר מלכי היונים, הלא הוא אלכסנדר בן פיליפוס מלך מוקדון. כי אחרי אשר נרצח פיליפוס המלך בידי פויזאנאס בן קאראסטעס ממשפחת ארעסט בעיר אגעא [*עיר על נהר עריגון בארץ מוקדון אשר אצלה היו קברות מלכי מוקדון], ישב אלכסנדר בנו על כסאו אחריו, ויעש נוראות ונפלאות בארץ. והוא יצא למלחמה על דריוש מלך פרס, ויעבור עם כל אנשי חילו את ההעלעספאנט [*הוא לשון הים (מעערענגע) אשר בין איירופא ובין אזיע ואשר שם מגדלי הדארדאנעללים הגודעים למשגב], ויך על יד נהר גראניקוס [*גראניקוס הוא הנהר המהולל במיזיען המשתפך אל נהר פרופונטיס] את חיל מלך פרס. אחרי כן לכד את לידיען [*לידיען הוא נוף באזיע הקטנה, וגבולותיו: יאניען במערבו, מיזיען לצפונו, פיריגען למזרחו וקאריען לדרומו] ואת יאניען, ויעל על קאריען גם התנפל בפאמפיליען [*נוף באזיע הקטנה], כנודע ליודעי דברי הימים.

ב. ובין כה וכה השתער לב זקני היהודים על מנשה בן יוחנן על אשר התחתן עם בת אל נכר, ויתקוממו לו לגרש אותו מהסתפח באחת הכהונות במקדש ה'. כי לבם חרד פן יאלפו היהודים את ארחות פריץ ההוא ויתחתנו גם הם בעמי הארצות וילמדו את מעשיהם ויעבדו את עצביהם. כי הזקנים ההם ידעו נאמנה כי בגלל אשר עשו זאת היהודים לפנים קצף ה' עליהם קצף ויתשם מעל אדמתם ויתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים. ועל כן נטלו על מנשה אחת משתי אלה: או להוציא את אשתו הכותית כאשר עשו כן כל היהודים אשר לקחו נשים נכריות, או לבל יגש עוד אל המזבח. וידוע הכהן הגדול שמע בקולם ויאסר אסר על מנשה אחיו מקרוב עוד אל מזבח ה' אם לא יגרש את אשתו בת סנבלט הכותי. וירע הדבר בעיני מנשה וילך אל סנבלט חותנו ויאמר אליו: „זקני היהודים גם ידוע אחי הכהן הגדול גרשוני מכהן לאלה-י ישראל כל עוד אשר תהיה בתך לי לאשה, ואף כי אהבתי את אשתי ונפשי קשורה בנפשה, בכל זאת לא אבה להתנצל את עדי הכהונה הגדולה מעלי בגלל האשה אשר אהבתי, כי הכהונה הגדולה מורשה היא לי מאבותי וכל יקרת התבל וסגלותיה לא יערכוה, גם כל כבוד והדר מאפס ותהו נחשבו לי מול הדר כבודה ורוממות הודה." ויהי כשמוע סנבלט את דברי מנשה

חתנו, הבטיח לו כי אם יש את נפשו לראות חיים את ניקוזא אשתו, אז ישימהו לכהן גדול גם לפחה בכל ארץ שמרון, כי ברשיון דריוש המלך בנה יבנה בית מקדש על הר גריזים (ההר הגדול בכל הרי שמרון) כתבנית המקדש אשר בירושלים, והוא (מנשה) יכהן בו בכהונה גדולה. לדברים האלה שמח לב מנשה וישב בבית סנבלט יחיל וקוה עד אשר ירוממנהו דריוש לכהן גדול ולפחה בארץ שמרון, כי סנבלט חותנו היה זקן ומלא ימים וכשל כחו לשאת את שתי המשרות הגדולות ההן על שכמו, ועל כן בטח לבו כי רק לו תהיינה למורשה. ורבים מיושבי ירושלים, גם מבני הכהנים אשר לקחו להם נשים נכריות, ברחו מירושלים ויבואו אל מנשה, וסנבלט נתן להם כסף ושדות וכרמים ובתים לשבת למען מנשה חתנו ולמען ניקוזא בתו.

ג. בעת ההיא הוגד לדריוש כי אלכסנדר עבר את ההעלעספאנט ויך את אחשדרפניו על יד נהר גראניקוס ומתפרץ אל ארצו בעזו. וימהר דריוש ויעבור את נהר פרת עם כל חילו הגדול, הרגלים והפרשים, ויסע דרך הרי טוירוס לסיציליע ויעמוד שם הכן להלחם עם אלכסנדר. וישמח סנבלט על מסע מלך הזה, ויבטיח את מנשה חתנו כי בשוב המלך לארצו עשה יעשה את שאלתו. כי ככל יושבי אזיע האמין גם סנבלט כי אלכסנדר לא ירהיב בנפשו עז להתיצב לפני חיל מלך פרס הגדול והנורא, ואם יעוז לתגר בו מלחמה נפל יפל הוא וכל אגפיו לפי חרב. אך לא כאשר האמינו כן היתה! כי אלכסנדר לא חת מפני חיל מלך פרס הרבים והעצומים, ויחשוף את זרוע עזו ויך את חיל דריוש מכה נוראה מאד וישב את אמו ואת אשתו ובניו, והוא (דריוש) נס מנוסת חרב אל ארצו. ואלכסנדר פרץ ועבר בארץ ארם ויתפוש את דמשק גם לכד את צידון ויצר על צור. ובטרם לכדו את צור הבצורה, שלח מכתב אל ידוע הכהן הגדול ביד אחד השרים, וידרוש ממנו לשלוח לו אנשי חיל מבני היהודים ולתת לחם ומים להמקדונים אנשי צבאותיו, גם לשלם לו את כל המסים אשר שלם עד כה לדריוש. ואם יש את נפשו להיות לו רע נאמן, אז לא יפיל צרור ארץ מכל הדברים אשר הוא דורש ממנו. אך ידוע השיב אמריו ביד השר ההוא לאמר: «אחת נשבעתי לדריוש לבל אצא בחרב לקראתו ולבל אתמוך את ידי אנשי מלחמתו כל הימים אשר הוא חי, וחלילה לי להפר את השבועה אשר נשבעתי לו והוא עודנו חי.» וילך השר ויגד לאלכסנדר את דברי ידוע, ויקצוף אלכסנדר מאד וחמתו בערה בו על הכהן הגדול, וישלח עוד מלאך אליו להפיל חתתו עליו ולהגיד לו כי אחרי אשר ילכוד את צור, יעלה למלחמה על עמו, ויציגהו למשל עמים, למען דעת כל עמי הארץ את אחרית העם אשר ימאן לקבל את על מלכותו עליהם. ואחרי אשר העביד את

חילו עבודה רבה אל צור, הוריד את עז מבטחה ויהרוס את חומותיה הבצורות וישם את משטרו בה, ויסע משם ויביא את העיר עזה במצור.

ד. וסנבלט התהפך בתחבולותיו ויחתור למצוא עת רצון להוציא את מזמת לבו לאור, ויבגוד בדריוש אשר נשברה זרעו ואין בו עוד כח למלאות את תאות נפשו, וידבק באלכסנדר אשר רמה ידו ואשר כח בו להפיק את זממו. ויבחר שמנה אלף איש מארץ שמרון ויביאם אל אלכסנדר בעת אשר החל עוד לבנות על צור מצור, ויאמר אליו בי הוא הביא לו חיל עזר לאות כי אוהבו הוא בכל לבבו וכי הוא מקבל עליו הוד מלכותו תחת דריוש הפרסי. ובראותו כי אלכסנדר האיר פניו אליו ורצונו כעב מלקוש, מצא אז סנבלט את לבו לשאול ממנו את השאלה אשר רק בעבורה חרד את כל החרדה ההיא, ויספר לו כי חתנו הוא אח לידוע הכהן הגדול ליהודים, וכי הוא ועוד יהודים רבים מבני ארצו חפצים לבנות להם מקדש זולת המקדש אשר בירושלים, ולמלך שוה להניחם לעשות כן, יען כי בגלל הדבר הזה יפרדו היהודים לשני ראשים ותחץ גבורתם ולא יעצרו כח לפרוק מעליהם על מלכותו, תחת אשר אם יהיו כלם לאגדה אחת יתפרצו מפניו ברוב כחם כאשר התפרצו לפנים מפני מלכי אשור. ויעתר אליו אלכסנדר ויתן לו את שאלתו, וסנבלט חש ולא התמהמה לבנות את המקדש על הר גריזים, ולילה ויום היה מנצח על עושי המלאכה, ובימים מעטים נבנה המקדש, ומנשה הקם על להיות כהן גדול בתוכו על פי סנבלט חותנו [*עי' במס' יומא פרק בא לו ובמגלת תענית פ"ט. ועיין מ"ש בס' מאור עינים חלק אמרי בינה פרק כ"א על אורות מקדש הכותים ודמות היונה שנמצאה שם]. בין כה וכה עברו שמנה חדשים מעת בוא אלכסנדר בארץ ארם וכנען, כי ששה חדשים צר אלכסנדר על צור עד רדתה, ושני חדשים צר על עזה, ואז מת סנבלט, ואלכסנדר לכד את עזה ויעל ירושלים לעשות בה שפטים בחרב נוקמת. ויהי כשמוע ידוע הכהן הגדול את מסע המלך ואת מזמתו להשחית, חרד חרדה גדולה מאד ולא ידע מה יעשה ובמה יקדם לאלכסנדר אשר הכעיסו לפני ימים לא כבירים. ויקדש צום ויקרא עצרה ויאסוף את כל העם אל בית ה'. שם שפכו כמים לבם נכח פני ה', ויזבחו זבחים ויעלו עלות, ויקראו אל האלה-ים בחזקה להצילם מכף מלך המקדונים אשר כונן לבלע ולהשחית את העיר ואת המקדש, ויעתר להם ה'. כי בלילה ההוא בנפול תרדמה על ידוע הכהן הגדול נגלה אליו ה' ויגל את אזנו כי בשובה ונחת תושע יהודה, בהשקט ובטחה תהיה עזרתה, ויצוהו לפתוח את כל שערי ירושלים מסביב, והוא עם כל אחיו הכהנים ילבשו את בגדי כהונתם, וכל העם ישימו עליהם בגדים לבנים, וכלם יחד יצאו לקדם את פני אלכסנדר ולא תאנה אליהם רעה. אחרי הדברים האלה נעלה כבוד ה' מעל ידוע,

וייקץ משנתו ויספר בשמחת לבב לזקני העם את החזון אשר חזה בחזיון הלילה, ואת אשר צוהו ה'. ויעש ככל אשר צוה, והכהנים והעם האמינו בדברו, ויבטחו בישועת ה'. ה. ובהודע לידוע כי אלכסנדר עם כל צבאותיו קרובים לירושלים, יצא הוא וכל הכהנים והלוים עם כל יושבי העיר לקדם את פני המלך בכבוד והדר ובתפארת גדלה אשר לא עשה לו עוד כל גוי וממלכה ככה. וכן הלכו הלך ונסוע עד בואם אל המקום הנקרא בשם צפים, בגלל אשר משם יצף האדם את תועפות ירושלים ואת יפעת בית האלה-ים. שרי כנען וכשדים אשר נלוו אל המלך גם כל צבאות המקדונים האמינו כי אלכסנדר ישפוך כל חמתו על היהודים, יהרוס את ירושלים וישם את המקדש, ואת הכהן הגדול ימית כמות אחד הנבלים באכזריות חמה. אך לא כאשר האמינו כן היתה, ותהי עוד להפך. כי בנשוא אלכסנדר את עיניו וירא את ההמון הרב הדור בלבושיהם הלבנים, את הכהנים העטופים בבגדי בד, ואת הכהן הגדול בעדי קדשו: בחשן ואפוד ומעיל תשבץ וציץ נזר הקדש אשר חרות עליו שם ה' א-ל עולם, הרים את פעמיו וירץ לקראת הכהן הגדול וימהר ויקד אפים ארצה וישתחו בחרדת קדש, ואת הכהן הגדול ברך בשלום בהדרת כבוד. אז הרימו כל היהודים בכח קול ששון, ויקראו פה אחד: «יהי המלך אלכסנדר לעולם!» וימהרו ויסבבוהו ביראת כבוד מלכות, ויוסיפו לקרוא «יחי המלך!» קול גדול ולא יסף. וכל המלכים אשר באו עם אלכסנדר, השתוממו למראה עיניהם ויעמדו משתאים ומחרישים ויאמינו כי המלך שנה את טעמו ורוח שגעון נוססה בו, ואך פארמעניא הנשיא הגדול הרהיב בנפשו עז ויגש אל אלכסנדר וישאל את פיהו «מה זה היה למלך מלכים כמוהו כי השתחוה אפים ארצה לפני הכהן היהודי? ותחת אשר לפני הוד מלכותו ישתחוו מלכים גדולים ואדירים, השפיל כבודו ועולל בעפר קרני הודו לפני איש אשר במלכים לא יתחשב ועם רוזנים לא יחד כבודו!» אמנם אלכסנדר השיב לו אמריו: לא לפני הכהן הגדול השתחויתי, כי אם לפני אלה-י השמים אשר הוא מכהן לו ואשר רוחו תנוח בקרבו ושמו חקוק על מרום מצחו. בי בהיותי עוד על אדמתי בארץ מוקדון וחשבתי מחשבות איככה אעשה לרד לפני כל מלכי אזיע, נראה אלי בחזיון לילה דמות הכהן הגדול הזה הדור בבגדי קדש כאלה, וייעצני לעבור מהרה קל את ההעלעספאנט וחפצי בידי יצליח, ובהצותי את הפרסים, יצא הוא לפני ולפני חילי, ויתן את הפרסים בידי. ואני אשר מעודי לא ראיתי ילוד אשה בבגדים כאלה, זכרתי פתאם את החזון ההוא ואת עצתו אשר יעץ לי ואקד ואשתחוה. ונפשי יודעת מאד כי בעצת אלה-ים אני לחם את מלחמותי, וברצונו אבוס מלך פרס וחילו, וכל חפצי גם כל מערכי לבי ישלים הא-ל הגבור והנורא ההוא אשר נראה אלי ואשר דבר לי בחזון.» ואחרי דברו

החזיק בימין ידוע הכהן הגדול וילך אתו לירושלים בלוית כל הכהנים, ויבוא אל מקדש ה' ויקריב שם קרבנות ככל אשר הורהו הכהן הגדול, ויכבד אותו ואת כל הכהנים. ובהיותו עוד בבית ה', הראהו הכהן הגדול את ספר דניאל [* דניאל קאפי' ז', ו', קאפי' ח', כ"א קאפי' י"א ג'] ויקרא באזניו את אשר חזה איש חמודות ההוא מראש כי אחד ממלכי יון יכריע תחתיו את מלך פרס וכסאו לארץ ימגר, וישמח לב המלך ויגל כבודו, כי נפשו ידעה מאד כי הוא האיש אשר ראה דניאל בחזון, והוא יעז בחרבו הגדולה ועטה את ארץ פרס כאשר יעטה הרעה את בגדו ויצא משם בשלום ויברך אלכסנדר את היהודים וישלחם לבתיהם שמחים וטובי לב. למחר קרא אליו שנית את כל היהודים ויאמר אליהם: "שאלו מה אתן לכם? ועלי למלאות את כל משאלותיכם!» אז שאל ממנו הכהן הגדול לאמר: «יצא נא דבר מלכות מלפניו כי כל עבדי המלך לא יפריעו אותנו מעבוד את אלה-ינו בכל ערי ארצנו כפי חקי התורה אשר בידנו, גם יואיל נא בטובו הגדול להניח לנו את המס בשנת השמטה.» ויעתר לו המלך בפנים צהלים ויעש עד מהרה את שאלתו. אז הוסיף הכהן הגדול לשאול ממנו כי יניח גם את היהודים אשר בבבל ובמדי ללכת בדרכי תורתם מבלי מפריע ומכלים דבר, והמלך הבטיח אותו כי יעשה גם את הדבר הזה [*לפי דברי המחבר היה ידוע אז הכהן הגדול, אך חז"ל במסכת שקלים, מגלת תענית פ"א יומא פ"ז, מנחות פרק י"ג:, ומ"ר פרשה שמיני יגידו לנו כי הכהן הגדול ההוא היה שמעון הצדיק, ועי' בס' מ"ע אודות הכהן הגדול הזה]. אחרי כן אמר המלך אל כל העם לאמר: «איש איש מבני היהודים אשר יש את נפשו להלוות אל אנשי צבאותי, יש לאל ידו לשמור את משמרת תורתו ולבלתי סור ממנה ימין ושמאל, ואני אתן לו משכרתו שלמה על פי פעלו." לדברים האלה נאותו יהודים רבים ללכת את המלך לעבוד עבודת הצבא בין אנשי חילו הגבורים המשכילים.

ו. אחרי הדברים האלה הרים אלכסנדר את פעמיו אל העמים שכני ארץ יהודה, ובכל מקום אשר דרכה כף רגלו בו, קדמו העמים ההם את פניו בתרועה ובקול שמחה. והכותים אשר ישבו אז בשכם בירת השמרונים הבנויה על הר גריזים, גם היהודים הפושעים והחטאים ועזבים ברית אשר נאחזו בתוכם, נועצו לב יחדו, בשמעם את כל הכבוד והטוב אשר עשה אלכסנדר ליהודים, לקדם את פניו גם הם ולהגיד לו כי עם אחד הם עם היהודים. כי הכותים היו פסחים תמיד על שתי השעפים בדברי עבודת אלה-ים, ובכל פעם אשר ראו כי רעה נגד פני היהודים, התנכרו למו ויאמרו כי לא מזרע היהודים הם, ואז דברו אמת, אך בראותם כי רמה קרן היהודים ושמש צדקה תזרח עליהם, אז התחברו להם ויאמרו «אנשים אחים אנחנו, כי אבותינו היו אפרים ומנשה, ואלה-ינו

אלה-י ישראל, ולו אנחנו זובחים.» והנה בשמעם את הטוב אשר עשה המלך ליהודים, שמו עליהם בגדים חמודות ויעלו עדי על לבושיהם, ובכבוד והדר באו להשתחוות לפני המלך המרומם ההוא, ויגיעו עד לפני שערי ירושלים. ואלכסנדר קבל גם אותם בידידות ובכבוד. והם הביאו לו את אנשי החיל אשר שלה לו סנבלט ויבקשוהו כי יואיל נא לבוא גם בעירם ולבקר גם את מקדשם. ואלכסנדר הבטיחם לעשות כן אחרי שובו ממצרים. ואז שאלו ממנו כי יעשה גם להם הנחה בשנת השמטה אשר אז אין זרע ואין קציר בארצם, ויתבונן בהם אלכסנדר וישאל את פיהם אי מזה עם הם, וישיבו לו אמרים, «עברים אנחנו, ורק שם צדונים נקרא אלינו ללא אמת.» «אם כן הדבר», אמר המלך, „הלא יהודים אתם". וכאשר השיבו כי איננם יהודים [כי לא מצאו מענה נכונה], ענה הוא ואמר: «רק ליהודים עשיתי את ההנחה ההיא ואתם חכו לי ליום שובי ממצרים, כי אז אתחקה על שרשי מוצאותיכם ומקבת בור נקרתם, ואז אדע מה לעשות עמכם." כי עיני המלך הצעיר והחכם הנפלא ההוא חדרו חדרי לבבם וידע כי הכותים לא חצבו מצור ישראל וישלחם לארצם מבלי עשות את שאלתם. אך את אנשי החיל אשר הביאו אליו, לקח אתו מצרימה ויושיבם בנוף ונא אמון לשמור את ארץ מצרים, גם נתן להם שדות וגנים ובתים לשבת.

ז. אחרי מות אלכסנדר, חלקו שרי צבאותיו את ממלכתו ביניהם. וכל אחד שלט בארץ ממשלת ידו בכל תקף. מקדש הכותים עמד על תלו בהר גריזים, ומנשה היה כהן גדול בתוכו, וכל בנים סוררים אשר סרו מאחרי תורת ה' ויתגאלו במאכלים אסורים או חללו את יום השבת או חטאו חטאה גדולה אחרת, נסו מירושלים אל עיר שכם מקום הכותים ויאמרו כי היהודים התגוללו עליהם וירשיעום על לא חמס בכפם, ועל כן חשו מפלט למו ויבואו אל בעלי שכם אנשי הדעת אשר כל הבלי שוא וכל עלילות רשע כמו זר נחשבו להם. ובימים ההם, בימי ממשלת שרי צבאות אלכסנדר, מת ידוע הכהן הגדול, וחוניו בנו הקם על להיות כהן גדול תחתיו. עד הנה דברי ימי ירושלים בעת ההיא:

ספר טו

פרק יא

א. ויהי במלוך הורדוס שמונה עשרה שנה, ואחרי כל המעשים אשר כבר זכרנו, רחש לבו דבר טוב ונכבד, לבנות בית לה', ולעשותו רחב ידים וגבוה בשמים עד להפליא. כי אמר בלבבו כי בזאת יעשה חיל מכל מפעליו אשר פעל בימי חייו, בהכינו את הבית הזה עד תומו בשלימות יתרה. וכן היה באמת, וראוי הוא בעבור זה להיות לשם ולתהלה עד

דור אחרון. אמנם אחרי ידע מאד את לבב רוב בני עמו כי לא יאותו לתמוך את ידיו בדבר הנכבד הזה, אמר לדבר על לבם ראשונה דברים נעימים, ואחרי כן להחל את המלאכה בעצמו. וידבר אליהם כדברים האלה; שמעוני אתם בני ארצי! הנה אחשוב בלבי הפעם על המעשים אשר עשיתי מיום שבתי על כסא המלוכה, אף כי לדעתי נעשו כל אלה אך למעוזכם ומשגבכם יותר מלנשאות את כבודי. כי גם בצוק העתים לא הנחתי ידי כל היום מהמציא תחבולות מועילות לצרכיכם, גם לא בניתי הארמונות למעני כי אם לשמרכם מכל רע. ואאמין כי בעזרת ה' הן הרימותי קרן ישראל למעלת ההצלחה אשר לא היו כה מאז ומקדם. והיכלי סגולה אשר בארצכם, ועריכם אשר היו לנו לנחלה זה ימים לא כבירים, הבנויות לתלפיות בכל הוד והדר, הלא היו לתפארת אומתכם. ולמותר יהיה אם אספר את כלם לכם אחת אחת, כי כמוני כמוכם ידעתם אותם. אמנם את אשר גמרתי בלבי היום לעשות, ואשר יחשב לנו לצדקה גדולה ולענין היותר נכבד ביכלתנו, הנני לגלות אזנכם. הנה אבותינו אחרי שובם מארץ בבל בנו הבית הזה לאלקים, אך קטן הוא בגבהו ששים אמה מן הבית הראשון אשר בנה שלמה. אמנם אל ישת איש חטאת על אבותינו בדבר הזה, כי לא בם האשמה על אשר לא הגביהו את הבית יותר גבוה, כי כורש ודריוש בן אחשורוש שניהם יחדו חרצו המשפט על דבר מדות הבית החדש. ויען אבותינו היו תחת ממשלתם וממשלת בניהם ואחרי כן תחת ממשלת המוקדונים, על כן לא היה ביכלתם אחרי זה להגביהו לגובה הראשון. אמנם אחרי ברצון אלקים הייתי עליכם לראש, ושלום היה במעוננו ימים רבים, גם קניתי הון ועושר רב ומסים ממדינות, ועל כל אלה הלא שלמים אתי הרומיים המושלים כמעט בכל מרחבי תבל, הנני היום לתקן את המעוות, אשר נעשה אז לצורך השעה לפי מצבנו, ויען היינו משועבדים בימים מקדם. ועתה הנני להשיב תודה לאלקינו בלב תמים, על חסדו ואמתו אשר עשה עמדי, בתתו את הממלכה הזאת בידי. בבנותי את בית מקדשו על מתכונתו כפי שאת ידי וכחי.

ב. כזאת היה דבר הורדוס אל בני עמו, ורבים מהם נבהלו מאד לכל הדברים האלה. יען בפתע פתאום באו לתוך אזניהם. ויען לא נתנו בם אמון על כן לא עלץ לבם בקרבם כי אם רוח עוצב בם. כי יראו לנפשם פן יהרוס את הבית העומד מבלי יכולת להשיבו על כנו במלואו כמחשבת לבו. ובעיניהם היה הפחד הזה גדול מנשוא. כי לדעתם היתה המלאכה הזאת רבה מאד בלי מצרים. ויהי בנטות לב העם כה וכה, וידבר אליהם המלך לאמר: כי הוא לא יהרוס את הבית הישן טרם יהיה נכון בידו כל דבר וחפץ לחדש בניו על תלו. וכאשר הבטיח אותם זאת מראש כן מלא את הבטחתו. ויאסוף אלף עגלות לשאת בתוכם אבנים לבנין, ויבחר עשרת אלפים איש חכמי לב עושי במלאכה, ויקן

אלף בגדי שרד לאלף כהנים לשרת בקדש, ומהם נתן ללמוד מלאכת חרשת אבן וחרשת עץ, ואחרי הכינו כל דבר לצרכו ראשונה אז החלה המלאכה.

ג. אז הרס הורדוס את אבני היסוד הישן ויתן אבנים אחרים תחתיהם, ועליהם בנה את הבית הקדוש. ארכו מאה אמה וקומתו עשרים אמה יותר, אלה העשרים אמה אחרי רפו יסודותיהם נהרסו, ואלה המה אשר התאמצנו לכונן עוד פעם בימי נירון. והנה האבנים אשר מהם נבנה הבית היו לבנים וקשים, אורך כל אחת מהן חמשה ועשרים אמה, קומתה שמונה באמה, ורחבה כמו שתים עשרה אמה. וכל מבנה הבית גם מבנה סטיו המלכותי נפחתו בקומתם מצדיהם, אמנם באמצעם גבהו מאד עד כי נראו לכל השוכנים בארץ הרבה פרסאות למרחוק. ובפרט לאלה השוכנים ממולם, ולאלה ההולכים וקרבים נכחם. דלתות היו לבית ומשקופים עליהם כקומת הבית. כלם היו הדורים בקליעות רקמה ופרחי ארגמן ועמודים מרוקמים. ועל ראשיהם מתחת מעשה הכותרות היה פרוש גפן של זהב, ואשכלותיו היו תלויים מגובה גדול. גדלם ומלאכתם היו מעשה פלא לעין כל אדם, בהביטם אל עצמם ואל המלאכה הרבה וכל הנכלל בהם. את כל הבית הקיף בסטוים גדולים והכל בערך הראוי, והוציא עליהם כסף לרוב מכל אשר היו לפניו, עד כי לא נמצא איש לפניו אשר פאר את הבית כמוהו. קיר גדולה נעשה לשניהם, והקיר הזאת עצמה היתה גדולה מאד, וכמלאכתה לא נשמע לאדם מלפנים. ההר היה צור חזק עולה בגבעה, ושפתו יורדת בשיפוע לקראת העיר קדמה עד כי היה למישור. הוא ההר אשר על פי ה' הקיפו שלמה מלכנו הראשון בחומה, וראש החומה ממעל לה סביב סביב היה מעשה אומן משכיל. גם בקצה ההר מלמטה בנה קיר, מוקפת בקעה עמוקה. ובעבר האחת לפאת תימנה עשה גל אבנים גדול ויחבר אותם בעופרת להיות אחד וגם האבנים התיכונים נשלבו יחדו עד כי גבה הגל הזה עד למרבה. והבנין הרבוע וקומתו גם המה גדלו עד מאד, עד כי פני האבנים הגדולים והעצומים נראו מבחוץ, וגם נאחזו האבנים האלה בבריחי ברזל מבית לבל תזח מחברתם עד עולם. אחרי כלות מלאכת היסוד באופן האמור, וחובר עם ראש ההר בחוברת, עשה אותם למישור אחד. וימלא גם את כל בדקי החומה, ויעש כלה ישרה ונכונה. ההר הזה הוקף בחומה ארבע סטדיה (סטדיה הוא לערך מאה ושמונים וחמש מטר, או שש מאות רגל) סביב, אורך כל פאה סטדיה אחת. אמנם בתוך החומה הזאת בראשה ממעל לה בנה עוד קיר אבנים אחרת וסטיו כפול לפאת קדמה כאורך הקיר, ובתוכה נבנה הבית הקדוש. פני הסטיו הזה היו מול שערי המקדש, ונהדר מלפנים על ידי המלכים. וסביב כל המקדש שמו במערכה

את המלקוח והשלל אשר לקחו מאת הגוים, כל אלה הקדישו לבנין הורדוס מלבד אשר לקח הוא בבזה מאת הערביים בידו החזקה.

ד. ולפאת צפונה מן הבית היה בית מבצר, וכותליו [רבועים] וחזקים מאד מאד. המבצר הזה נבנה על פי מלכי החשמונאים אשר היו כהנים לפני הורדוס גם המה. אשר בשם "בריס" קראוהו ובתוך המבצר הזה היו טמונים בגדי השרד אשר ילבש הכהן הגדול רק בהקריבו קרבן לה'. בגדי שרד האלה הניח הורדוס במקום הזה, ואחרי מותו היו בידי הרומיים, עד בוא טיבירִיאוס קיסר אשר בימי מלכותו בבוא ויטיליוס שר ארם לירושלים וכאשר ההמון יצאו לקראתו לכבדהו, נדב לבו לעשות אתם חסד על טוב לבבם אשר הראוהו. ועל כן כאשר שאלו ממנו לתת את בגדי הכהונה בידם, אז כתב על אודותם לטיבירִיאוס קיסר, והוא מלא את בקשתו. וכה נשארו אלה בגדי השרד בידי העברים עד מות מלך אגריפס. אז קאסיוס לאנגינוס שר ארם בימים ההם, וקוספיוס פאדוס פקיד ארץ יהודה, צוו את היהודים להביא את הבגדים לתוך מגדל אנטוניו. באמרם כי מן הנכון להטמינם בידם כאשר היו מקדם. אמנם היהודים שלחו צירים אל קלדיוס קיסר לפצור בו להניחם במקומם, ובבואם שמה הנה מלך אגריפס הצעיר היושב אז ברומי שחר פני הקיסר גם הוא ויעש כדבריהם, ויצו לוִיטיליוס שר ארם להניחם בידם כלבבם. לפני היום ההוא היו טמונים ונצורים וחתומים בטבעת הכהן הגדול ובטבעת אוצרות בית המקדש. אלה הממונים על האוצרות היו הולכים תמיד לפני החגים והמועדים אל שר צבא הרומי, והם בדקו חותמתם וקבלו את הבגדים. ובכלות החג הושבו כלם למקומם, אחרי הראותם חותמת דומה לשר צבא הרומי, ואז הונחו שמה. והנה כל התלאות אשר מצאונו באחרית הימים בגללם הלא תעידנה על נכון כי אמת דברתי. וה"בריס" הזה כאשר התחזק ע"י הורדוס ביתר שאת מאשר היה מקדם לשמור ולנצור הבית הקדוש, קראו מגדל אנטוניו, על שם אוהבו אנטוניו מושל הרומי.

ה. ולפאת ימה מחצרות הבית ארבעה שערים. מן השער הראשון דרך להיכל המלך, על ידי אורח ישר מעל העמק. בשני שערים יבואו אל מגרשי העיר, ובשער האחרון יבואו אל חלק אחר מהעיר במורד במדרגות רבות דרך העמק ומשם יעפילו לעלות שוב דרך הגבעה. כי תבנית העיר היתה מול הבית כתבנית תיאטרון, ומוקפת עמק גדול לכל פאת תימנה. ובפני הבית הרביעי, לפנות נגבה, היו ב' שערים באמצעה, גם סטיו המלכותי, שהיו לה שלשה חלקים נמשכים לארכו מן עמק קדם אל עמק ים, ושם ספו תמו ולא יכלו להמשיכו עוד. ונכון הוא להזכיר את הסטיו הזה מכל דבר אחר תחת השמש, כי אחרי שהיה העמק אשר עליו עמוק עמוק מאד, עד כי קרקע הארץ

נסתרה מעין האדם בהביטו לתוך חלל העמק ממעל, הנה הסטיו בקומתו העצומה בנוי לתלפיות על ראש העמק, ואם ישקיף איש ממרומי קרתו, או בגובה שתי הקומות, ישנה את טעמו, ומראה עיניו לא תוכל השיג את העמק הנורא הזה. ארבעה טורי עמודים היו לסטיו הזה אלו כנגד אלו, והטור הרביעי שקוע בתוך הקיר הבנויה כמו כן מאבנים, ועובי כל אחד מהעמודים היה כדי ששלשה אנשים בפרוש זרועיהם לארכם ובאחוז ידיהם יחדו יסובו עמוד אחד סביב, וגבהם היו עשרים ושבעה רגל, והיה עטור כפול בתחתיתו. סך כל העמודים היה מאה וששים ושנים, הכותרות אשר על ראש העמודים היו בסגנון קורינטי, ויהיו לנס ולפלא בעיני הרואים מפני גדלות המראה הכללי. בין ארבע טורי העמודים האלה היו שלש נתיבות להתהלך בהם בלב הסטיו, השנים מהם היו זה כנגד זה, ותבנית אחד להם, רוחב כל אחד שלשים רגל וארכו סטדיה וקומתו חמשים רגל. אמנם הנתיב האמצעי מן הסטיו היו רחבו פעם אחת וחצי מרוחב שאר הנתיבות, וקומתו היתה כפלים, כי גבה מאד על גובה צדדיו. הגגים נעשו בחרשת עץ עד להפליא ממינו ציורים שונים, ראש הגג האמצעית גבה הרבה מאשר היה בצדדים. וקיר פני הבית היתה מפוארה עם קורות רובצות על העמודים השקועים בתוך הקיר, ופני הקיר עשוי מאבנים חלקים לטושים. ותגדל יפיפיתה מאד עד כי כל השומע לה לא האמין בלבבו, וכל רואיה השתוממו עליה. כן היה החצר החיצון, ובפנים החצר הזה לא רחק ממנו החצר השני, אשר יעלו אליו במעט מעלות, וסביב החצר הפנימי הזה קיר אבנים ועליה כתוב לאמר כי כל נכרי לא יקרב אל תוכו פן יומת. בחצר הפנימי הזה היו שלשה שערים בקיר הדרומי ושלשה שערים בקיר הצפוני, כלם נבדלים זה מזה מרחק שוה, אמנם לפאת קדמה מזרחה היה שער אחד גדול, בו יבואו הטהורים עם נשיהם. אבל לפנים מזה היה המקום הקדוש, שלא היה רשות להנשים ליכנס לשם, ועוד הלאה מזה היה חצר שלישי ובו לא יבואו כי אם הכהנים. שם היה המקדש, ולפניו היה מזבח אשר עליו נקריב קרבנותינו ועולותנו לאלהים. המלך הורדוס לא בא אל כל השלשה חצרות הללו, כי לא היה כהן, אמנם עסק בהסטוים ויתר חצרות הבית, וכל אלה בנה הורדוס בשמונה שנים.

ו. אמנם הבית בעצמו נבנה בידי הכהנים בשנה אחת וששה חדשים, ובכלות הבנין כל העם שמחו מאד ויתנו תודה אל האלהים ראשונה, ואחרונה אל המלך על רוב שקידתו, כלם היו שמחים וטובי לב וחוגגים על מבנה הבית החדש. ויזבח המלך זבחים לאלהים בקר שלש מאות, וכן עשו כל העם כל איש כאשר תשיג ידו, לא יספרו הזבחים ולא ימנו מרוב, כי אין ביכלתנו להגיד את כלם. יען היום אשר בו כלו את מלאכת הבית היה גם

יום שבת המלך על כסא מלכותו, ובו יחוגו העם חג מדי שנה בשנה, ואחרי היה החג פי שנים על כן גדלה בו השמחה כפליים.

ז. גם בנה המלך נתיב נסתר ההולך מאנטוניו לחצר הקדש הפנימי לשער המזרח. ועל ראשו בנה מגדל, למען יוכל ללכת דרך מערה אל המקדש, להיות למבטח ולמעוז בכל עת ימצאו קושרים בעם למרוד במלכיהם. גם יסופר כי כל ימי מבנה הבית לא ירד גשם ומטר ביום, ורק בלילה היו יורה ומלקוש על כן לא חדלה המלאכה. כזאת ספרו לנו אבותינו, וכל המאמין בזרוע אלהים יודע בטח כי לא תקצר ידו מעשות הדבר הזה.